

VIGILIA

FELELŐS SZERKESZTŐ:
SÍK SÁNDOR

SÍK SÁNDOR
SZENNAY ANDRÁS
CHARLES PÉGUY
MATHIA KÁROLY
HEGEDŰS LÁSZLÓ
SZÉKELY LÁSZLÓ
BALÁSSY LÁSZLÓ
MAGYAR FERENC
WILLIAM SARROYAN
EMILE VERHAEREN
RENÉ GUY CADOU
MIHELICS VID

írásai

1959 DECEMBER

Ára 5 forint

TARTALOM

	Oldal
<i>Sík Sándor</i> : A kétarcú angyal. (Vers)	705
<i>Szen nay András</i> : Útkeresés a katolikus erkölcsstudományban	707
<i>Charles Pégu y</i> : A gyermek, aki elalszik. (<i>Ölbey Irén</i> fordítása)	715
<i>Mathia Károly</i> : Behárfalvi Nemes György énekeskönyve	717
<i>Hegedűs László</i> : Búcsú előtt (Vers)	719
<i>Székely László</i> : Boethius	720
<i>Balássy László</i> : A lélek énekel (Vers)	725
<i>Magyar Ferenc</i> : ... De övéi be nem fogadták (Elbeszélés)	726
<i>William Sarro yan</i> : Napi hírek. (Elbeszélés; <i>Doromby Károly</i> fordítása) ..	738
<i>Emile Verhaeren</i> : A házban, hol szívünk. (Vers; <i>Szegzárdy-Csengery József</i> fordítása)	741
<i>René Guy Cadon</i> verseiből. (<i>Gyurkovics Tibor</i> fordításában és előszavával)	742
<i>Mihelics Vid</i> : Esmék és tények	745
A kis út (<i>Rajz Mihály</i>)	750

NAPLÓ

Maximilian Kolbe (752); A 150 éves terézvárosi plébániatemplom (754); Az olvasó naplója (756); Színházi őrzéjrat (758); Képzőmű- vészet (760); Zenei jegyzetek (762); Szegedi szótár és Szeged vá- rosa (764); Jegyzetlapok (766)	752
--	-----

Felelős szerkesztő:

Sík Sándor

Szerkeszti: *Rónay György*

Főmunkatársak: *Belon Gellért, Doromby Károly, Mihelics Vid, Possonyi László,*
Radó Polikárp

Felelős kiadó: *Saad Béla*

Kiadja a Vigilia munkaközösség.

Kéziratokat Budapest 4. Postafiók 152. címre kell küldeni. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem adunk vissza. Kiadóhivatal: Budapest, V., Kossuth Lajos utca 1. A Vigilia postata-
kareképénztári csekk száma: 37.343. Külföldi előfizetéseket is elfogadunk.

Megjelenik minden hónap elején.

Ára: 5.— forint.

A KÉTARCÚ ANGYAL

Angyalt, Uram, a megelégedésnek
És a csodálkozásnak
Hányszor küldötted hozzám angyalát!
Megmentattad a teremtt világot,
Es lőnek esték, lőnek reggelek,
Es láttam, s kisgyerek módjára tapsikoltam,
Hogy nagyon jó minden a nap alatt
Es valami tán még énbőlőlem is lehet,
Ha átadom magam az oktató angyali szónak,
Az Angyálnak, ki elnéző mosollyal annyiszor
Mutatta meg nekem a magam kicsiségét,
Gyámoltalan akaratomnak egy-egy felizzó pillanatát,
Egy-egy felizzó pillanatommak elmondhatatlan örömét.

De most, Uram,
Amióta kegyelmes ijjad ellőtte rám
A tovazúgó évek nyilait,
Más arccal néz az Angyal is szemembe
Es látnom is mást ad elém:
Szép világodnak visszája-felét.
Ó, látom most is én,
Milyen gyönyörű az emberi test,
De a csontok meztelen váza is énekel
És én most egyre hallom ezt a dallamot.
Mámoritón gyönyörűek most is a Sirtusi freskók,
De milyen szép a vázlat,
Amelyről a mester verejtéke csordul,
S amelyen még szemmel tapinthatom.
A kegyelem hogy küzd az anyaggal.
Láttam én tengert és vihart,
S most is lelkembe tudom inni még
A nagy vizek határtalan hullámaid;
Láttam hócsuklyás hegytitánokat,
'S homlokukról a végtelenbe rúgom el ma is magam,
De a végtelen szól hozzám akkor is,
Ha egy bűgő kagylót tartok a fülemhez,
Ha egy parányi szentjánosbogár pislanó mécsét látom lengeni.

Ilyen látományok közt élek mostanában,
Ilyen szépségek sorjáznak el arcom előtt nap-nap után,
Jó most is a jó, szép most is a szép,
De nem úgy jó, mint annakelőtte,
És nem is úgy szép, mint azelőtt.
Az én szemem lángja lohadt-e parázssá,
Vagy a teremtés kertjének lombjai közé
Suhog be olykor őszei szél?
Ma e szépség gyönyörű visszája-felén
Meg-meglátom a férceket és a varratokat.
Most a kopások és a repedések
Útnak szemembe minden untalan,
Rútság és rosszóság öklőznek emberököllel.
Mert ami szép, ami jó,
Isten és ember közös keze-műve,
Ami rút, ami rossz, az emberé magáé,
Emberé, aki nem-egészen ember,

De nem is egészen nem-ember azért.
A fél-emberek légióit látom én ma seregelni felém
Világ négy tája felől.
Ezek nyújtják ki felém este és reggel remegő kezüket.

Ó, hiszen jöttek hozzám azelőtt is seregestül sírók,
De akkor ők voltak a szomorú kivétel,
Es körülöttük énekelt és illatozott
Kertész angyalok kapái nyomán
'A virágos világ.
Most ők a többség, a szín, a valóság,
Majdnem, hogy ők a megismert emberiség.
'Akkor belőlem is bugyogott az emberi szó,
Ujjamról csepegett az olaj,
És mindennapos volt a csoda körülöttem.
Most Lázár vagyok a Lázárok között,
Inaszakadtak közt inaszakadt.
Olykor szinte már azt hiszem,
Hogy az angyalokat hazahívta végképen a Gazda,
És magára maradt,
Férgek fogára a vadon világ.

Ó, hányszor száll pedig el közöttem és Isten között,
Pislogó méccsel reszkető kezében
(Aporodott imáim olajával)
Ma is az Angyal, az én angyalom!
De, most az arca másik arc,
Mosolygása is másféle mosoly.
A fél-emberek szomorún mosolygó angyala ő;
Az egyik szárnya törten csüng alá,
S azt mondja: szegények!
A másik szárnya csattog a mindenség szelében,
S azt mondja: boldogok!

Kétarcú angyalnak vagyok gyermeke én,
Kétarcú élet, kétarcú ének.
Angyal, szomorú mosolyú angyal,
Tanítsd ölelni két karomat,
Hadd ölelem mindennap mind a kettőt,
A szegényeket is, meg a boldogokat is.
Hangold fel hűrjaimat,
Mindennap mind a kettőt,
Hadd énekeljem énekedet,
Az embereket is, meg a fél-embereket is.
Ha más azt mondja: föld!
Hadd énekeljem én:
Föld, föld, nyujtózzál ég felé!
Ha más azt mondja: ég!
Hadd énekeljem én:
Ég, ég, hajolj a föld fölé!
S ha más azt mondja: vég!
Hadd énekeljem én a véges-arcú végtelent,
S a véget, mely a végtelenbe nő!

ÚTKERESÉS A KATOLIKUS ERKÖLCSTUDOMÁNYBAN

Sohasem volt a katolikus erkölcsstudomány önmagára eszmélése oly nagy mértékű, mint napjainkban. Lényegét, forrását, módszerét és célkitűzését illetően egyre fokozódó elmélyülést követelő és mind szélesebb perspektívákat feltáró tudományos munka folyik világszerte. Az évszázados múltra visszatekintő s hosszú időn keresztül egyedül uralkodó típus, az egyes konkrét erkölcsi eseteket feldolgozó kazuisztikus-kanonisztikus „gyóntatási vezérkönyv” kizárólagos formája és módszere ma már úgyszólván minden szakember kritikájában egyhangú elutasításra talál. Korunk számos teológiai és társadalmi reformtörekvése az erkölcsstudomány területén is szükségszerű változtatásokat hozott. A rendkívül gyümölcsöző biblia-mozgalom, a liturgikus szentségi élet elmélyülése, a modern társadalom kettős, ellentétes irányban haladó dinamikus jellegű alakulása és fejlődése, mind újabb követelményekkel lépnek fel az erkölcsstudománnyal szemben. Ezek és még számos tényező a keresztény társadalom életét befolyásolják és irányítják s a konvergáló, azonos cél felé való törekvések láncsorába kell, hogy az erkölcsstudomány is szervesen beleilleszkedjék.

A modern idők szava és az erkölcsstudomány

A technika és a természettudományok szédületes tempójú fejlődése, a gazdasági rendszerek változása, a hírközlés modern eszközei, új művelődési és propagandatényezők az erkölcsstudományt is új, szerteágazó és kétségtelenül nehéz feladatok elé állítják. S a kutatónak rá kell döbennie arra, hogy a teológiának ez a tudományága is — mint számos más — nem tud eleget tenni a reá váró feladatoknak, ha mesterségesen elszigetelődik és berekeszti magát a régi és szűk keretek közé. Konkrétan: ha nem tud megszabadulni a valamikor új módszert jelentő, de ma már meddő káusz-oldozgatás béklyóitól.

Az új idők problémái szükségképpen megkövetelik számos modern kérdéskomplexumnak szintézisben való látását és közös, átfogó szempont szerinti bemutatását.

Döntő tényezőként járul az erkölcsstudomány mai problémáihoz az új társadalmi helyzet. A katolikusok jelentős része manapság világszerte többbretű, sokszorosan megosztott társadalomban él és — ami különösen jelentős — számszerűleg is kisebbségben van. E tekintetben Európa számos nagy városa éppúgy nem kivétel, mint az Újvilág, nem is szólván a többi világrészről. A modern kor katolikus embere már nem él zárt és elhatárolt katolikus légkörben. Ilyent ma már csak nagy ritkán egy-egy falu, vagy legfeljebb kisváros életében fedezhetünk fel. De az újság, rádió és sok-sok más tényező már e néhány helyen sem engedi meg a ma még talán meglévő állapotoknak tartóssá tételét. Ha a lelkek hullámhossza ma még alkalmas is az evangéliumi örömhír adójának vételére, nem hiányoznak az antennák a „másik” irányból sugárzó hullámok felfogására sem. Mindehhez járul még korunk egy másik jellemző tünete: a szüntelen mozgásban lévő modern társadalom az embereket szinte egyik óráról a másikra a legtávolabb eső kis falu szigetéről a nagyváros zajos kikötőjébe helyezi át.

Ilyen „mozgásban lévő” élet lelki és szellemi irányításába kell, hogy

a mai erkölcstudomány a pasztorálszociológiával egyetemben belekapcsolódik. Az erkölcsi imperatívusok pusztá kijelentése és számonkérése napjainkban már szinte teljesen hatástalan.

Igy például nem elég hirdetni, mint parancsolatot: „Tiszteld atyádat és anyádat” — bár ez a törvény örökéletű. Pedig mennyi problémát sejtet és jelent e parancs hiánytalan teljesítése éppen napjainkban, midőn korfordulón állunk. Tán sohasem emlegették fiatalok annyiszor, mint manapság, hogy a „régí világ” szellemébe belefásult szülei nem tudják őket megérteni, törekvéseikben — s most nemes szándékú törekvésekre gondolunk — támogatni. A közelmúltban panaszkolt egy fiatal leány, hogy szülei nem engedik férjhezmenni választottja „meg nem felelő származása” miatt. — A szeretetnek, tapintatnak és engedelmességnek, de ugyanakkor az értékes újnak, az egészséges haladásnak ilyen ütközésében mennyire fontos a helyes út ajánlása s a megfelelő irányítás. Pl. az adott esetben emlékeztetbe idézhető Krisztus magatartása, akit gyengéd szeretete édesanyja iránt nem gátolt abban, hogy adott esetben távoltartsa őt és rokonait magától — s ezért az említett leány akkor jár el helyesen, ha *nem* hallgat szüeleire. — A „sub gravi” és „sub levi” méricskélése meddő munka volna, ha nem tudná az erkölcstudomány ily konkrét esetben is az eligazítást kellőképpen megadni.

L. Thomas (The American Catholic Family, Prentice-Halle 1956) alapos és szerteágazó szociológiai tanulmányok után vonja le a következőt: Az USA-ban élő keresztény családokat csak akkor lehet valóban katolikus szelleművé átalakítani, ha majd sikerül a katolikus házastársi és családi morált új megfogalmazásban az emberek elé tárni. S ennek az új megfogalmazásnak oly reális tartalmát kell nyújtania, amely egyrészt száz százalékig megfelel a krisztusi erkölcsi eszmék követelményeinek, de ugyanakkor tartalmazza azokat a megoldási módozatokat is, amelyek a modern ember igényeit éppúgy kielégítik, mint korunk megváltozott társadalmi és gazdasági követelményeit.

A zárt katolikus társadalomban talán elég volt az egyéni normákat és egyéni kötelességeket feltárni. E feladatnak hosszú időn keresztül a klasszikus erkölcstudományi munkák eleget is tettek. Napjainkban azonban ezzel már nem elégedhetünk meg. Ma már korszükséglet a közösségi élet keresztény arculatának leírása, bemutatása is. Korunknak a közös életbe beépített embere éppúgy kívánja az „újat”, vagy legalább is a réginek új, a modern követelményekhez mért feltárását, amint azt a kereszténység megjelenésekor kívánta a társadalmi életében szintén alakuló, forrongó világ. — Joggal hangzanak el tehát manap kifogások a „klasszikusnak” nevezett erkölcstudománnyal szemben.

Erkölcstudomány és kánonjog

A legtöbbet hangoztatott kifogás — s meg kell vallanunk, nem alap nélkül —, hogy túltengenek az erkölcstudományban a jogi vonatkozású fejezetek. Mind a mai napig számos oly könyv jelent meg, mely a Theologia Moralis címet viselte homlokán, alcímében azonban a következő „magyarázatot” olvashattuk: „a kánonjog normái szerint” (pl. Noldin—Schmitt: Summa Theologiae Moralis iuxta Codicem Iuris Canonici, 28. kiadás. Oeniponte 1944), vagy: „különös tekintettel a kánoni és világi jogra”. S a könyv tartalma meg is felelt az alcím által ígértnek: a feldolgozott anyag legnagyobb része jogi kazuisztika volt. S ami ennél is súlyosabb: az erkölcstudomány területére is belopakodott a minimumot megkövetelő jogi felfogás és akarva, nem akarva út nyílt az erkölcsi minimalizmus számára.

Pl. a vallásosság erénye és Isten parancsa előírja, hogy imádkoznunk kell. E módszer követői „normákat” adnak, hogy mikor és mennyit kell imádkoznunk. Vannak, kik azt állítják, hogy elégséges hetenkint imádkozni. Mások szerint elegendő havonta, sőt egyesek szerint csupán évenként imádkozni. — Tovább részletezve: azt is meghatározzák, hogy hány éves kortól kötelező az imádság. Egyesek 6, mások 7 évet mondanak, de vannak, akik az értelem használatától teszik függővé annak elkezdését. — Általános vélemény szerint feltétlenül bűnösnek tartják a kazuiszták azt, aki hosszabb időn át (évekig!!) nem imádkozik. (Noldin—Schmitt, i. m. II. 147. o.)

Egy másik példa: a keresztény felebaráti szeretet egyik gyakorlati megnyilvánulása az alamizsnázkodás. Maga ez a kifejezés manap elavult, sőt szinte provokáló jellegű, sokkal jobb volna „szeretetszolgálatról” szólni. — A jogi-kazuisztikus felfogás szerint pl. az orvos nem köteles rendkívül nehéz műtetet végezni „alamizsnaként”. — Senki sem köteles nagy összeget adni, hogy megváltsa embertársát a halálveszélytől, vagy fogságtól. Az alamizsna mennyiségét illetően egyesek pl. azt ajánlják, hogy „főlöleges” jövedelmünk 2%-át kell adnunk. Mások szerint annyit kell adnunk a főlölegből, mely — mások adományait is figyelembe véve — elegendő, hogy a rászorulóknak ne legyenek segítség híján. (Noldin—Schmitt: i. m. 93—94. o.)

Hogy mennyire ingadozó ez a kazuisztikus eljárás a régivágású moralisták részéről, arra példának felhozhatjuk, hogy a lopás súlyosságát osztályozva feltétlenül súlyosnak különböző méretű összegek eltulajdonítását jelölik meg. Ez auktorok szerint váltakozik: 10 dollár, 35, sőt 75—100 dollár értékben.

E néhány kiragadott példa is bizonyítja, hogy a dinamikus, gyors belső változásokat megérvő társadalomban a jog szükségképpen — minden jelentősége ellenére — csak sántikálva tud a valós élet nyomába szegődni. Az élet ezerarcú differenciáltsága, mely az új helyzeteknek megoldásra váró új erkölcsi problémáit termi, ma sokkal inkább a szociológus, mint a jogász szakavatott hozzászólását követeli. De rosszul nyúlna a kérdéshez az, aki az elmondottakból arra a következtetésre jutna, hogy a jogtudomány támogató szerepe a modern elkölcstudomány számára teljesen megszűnt. A jognak — világi és kánoni jognak egyaránt — fontos szerepe és hivatása, hogy a biztos, a közösség nyugalmát óvó rendnek őrzője és támogatója legyen. Szociális rendfenntartó tényező, valóságos hatalom, amely hivatásánál fogva örökös a társadalmi élet rendezettségén. Az erkölcstudománynak ezért napjainkban is fel kell használnia a jog pozitív támogató szerepét. Az viszont ma már egészen természetes megállapítás, hogy a jogtudomány szűk öltözékébe belekényszerített morális bizony nagyon csekély ösztönzést tud nyújtani a rohamosan fejlődő társadalmi élet keresztény szellemű átalakításához. A modern ember számára idegen az olyan erkölcstan, mely egyszer és mindenkorra megfogalmazott jogi kódex alakjában kerül kezébe. És ezt a megállapítást nem a „hasznossági szempont”, hanem a sokkal komolyabb és mélyebb megfontolás, nevezetesen korunk dinamikus társadalmának keresztény szelleművé való alakítása sugallja. Az egyházi jogi anyaggal teletűzdelt, sőt annak módszerét is magáévá tevő erkölcstudomány elveszíti sajátos tudomány-jellegét és értékét. Az ilyen lehet az Egyházi Törvénykönyvnek kitűnő magyarázata vagy gyóntatói segédkönyv, de sohasem válhat azzá, aminek lennie kell: katolikus erkölcstudománnyá. Már pedig pontosan erre van szükség. Ezt várja korunk embere s ennek a korszerű szintézisnek létrehozásán fáradozik számos nagynevű moralista.

A szükséges fejlődés irányszabói:

a) negative: — mint mondtuk — szakítás az elmúlt évtizedek jogi-kazuisztikus szemléletével.

b) positive: az alapvető problémáknak az evangélium szellemében,

de „modern” nyelven való tárgyalása s gyorsan élő korunk sűrűn támadó új kérdéseinek megválaszolása.

E kettős követelmény szem előtt tartásával készült számos újkeletű „biblikus erkölcsstudomány”. Kiemelkedik közöttük: R. Schnackenburg: *Die sittliche Botschaft des Neuen Testaments* (München 1954), C. Spicq: *Prolégomenes à une théologie néotestamentaire de l'âgapé* (Louvain 1955) és a „*Lumière et Vie*” sorozatban (No. 21.) megjelent: *Grandes lignes de la Morale du Nouveau Testament*. (1954). E művek célkitűzése, hogy az evangéliumok etikáját az apostoli igehirdetés módszerével közöljék.

Többen konkrétabb általános rendező elvet tűztek ki célul. Így Fr. Tillmann, aki *Die Idee der Nachfolge Christi* (Düsseldorf 1933) c. művében *Krisztus követésének* útján mutatja be a keresztény erkölcsi életet. Munkája úttörő vállalkozás volt! — G. Gillemann (*Le primat de la Charité en Théologie Morale*, Louvain 1952) és O. Schilling (*Handbuch der Moraltheologie I.* 1952) a *szereetet főparancsának* központi gondolata köré csoportosítják mondanivalójukat.

A korunkban nagy formáló erőt jelentő *közösségi gondolat* hangsúlyozása tükröződik E. Mersch: *Morale et Corps Mystique* (Louvain 1937) és J. Stelzenberger: *Lehrbuch der Moraltheologie* (Paderborn 1953) munkáiban. — E gondolat ellentétpárjaként — tán a náciizmus szülte „csordamber” felszabadítását célozva — számos szerző a személyes önállóság, a személyiség kibontakoztatásának szolgálatában s a transzcendens szemléletből fakadó személyes felelősség hangsúlyozására *perszonalisztikus jellegű* moralistát alkotott. A nagyszámú munkák közül kiemelhetjük: A. Schüler: *Verantwortung, Vom Sein und Ethos der Person* (Freiburg 1948), R. Egenter: *Von der Freiheit der Kinder Gottes* (Freiburg 1949) és M. Reding: *Aufbau der christlichen Existenz* (Düsseldorf 1955).

Nagyértékű Bernard Häringnek, a római Academia Alphonsiana világhírű professzorának munkássága. Számos műve közül kiemelkedik: *Das Gesetz Christi* (Freiburg 1954), mely egészen rövid idő alatt öt kiadást ért meg s négy nyelvre lefordították. Műveiben korunk jeles moralistái között tán ő bizonyul a legdinamikusabbnak. Krisztus követésének útján ő is a *szereetet törvényét* tartja alapvető principiumnak. Keresztény élet csak ott lehetséges, ahol a *szereetet* irányít és

a kegyelem törvénye

uralkodik. A keresztény erkölcsi élet alapvető követelménye: a *szeretetben* élni az Istentől kapott kegyelem segítségével. Ez a kegyelem röviden mindaz, ami félreismerhetetlenül az újszövetségi keresztény erkölcsi élet. Az ember részéről pedig követeli a szüntelen törekvést és törtetést az erkölcsi élet magaslatai felé. Úgyszintén követeli a megtérésben való állhatatosságot, a mindinkább elmélyülő kapcsolatot Krisztussal. Az igazi keresztény élet összehasonlíthatatlanul mozgalmasabb s nagyobb energiák latbavetését követeli, mint korunknak erős rúgóktól feszülő társadalmi élete. Ez a kegyelmi elhivatottság, ez az állandó szent célra való irányítottság a jog nyelvén — legyen bár az egyházi jog — ki nem fejezhető.

A jogi szemlélet az erkölcsi élet nagyjelentőségű kötelességeit aszerint osztályozza, hogy azok „ex iustitia” (az igazságosság alapján) vagy „csak” „ex caritate” (szeretetből) kötelezők-e. Így pl. az adott szó szentsége, az ígért komolysága, annak megtartása csak „nagy és súlyos dolgokban” kötelez. Egyébként „csak” szeretetből. Mennyire távol áll ez a szemlélet a kegyelem világtól, mely az embertestvérben „alter Christus”-t lát, Isten gyermekét, akinek lelki-testi biztonsága éppoly fontos, mint a sajátja. — Vagy pl. a kegyelem vilá-

gában élő embernek nem lesznek téves elképzelései a „restitutio”-ról, a visszatérés kötelezettségéről. Jól tudja u. i., hogy az egyén és közösség akár anyagi (lopás, sikkasztás, stb.), akár lelki (megszólás, rágalom) megkárosítása súlyos lelkiismereti kötelezettséget ró rá, nem „csak” a szeretet nevében, hanem attól is vezetve, hogy az általa megbontott erkölcsi rendet helyreállítsa.

A kegyelemből fakadó természetfölötti erő, mely — mint mondtuk — az evangéliumok világának, Isten országának éltető eleme, az egyént is a szeretetben való szüntelen gyarapodásra sarkallja s egyszersmind a keresztény közösségnek is irányítója és törvényszabója. A menynek országa földi zárandoklásunk idején is reális valóság, a bennünk elrejtett mustármag, melynek a kegyelem életáramától napról-napra erősödnie, gyarapodnia kell. S ha ezt a gyarapodást, kiteljesülést az egyén és közösség jóleső örömmel fokról-fokra tapasztalja, az eredmények látán sohasem szabad megelégednie. A „mi vagyok” és „mivé kell lennem” feszültsége lendítő erő mind az egyén, mind pedig a közösség számára. E vitális lendülettől áthatott életnézés — s csak ez lehet korunk erkölcstudományának alapja — napjaink nagy eseményei láttán ugyancsak megtanított arra, hogy az ún. keresztény társadalom, az absztrakt keresztény közösség ma egyáltalán nem, de a múltban sem létezett. Ennek kialakítására elődeink is és mi magunk is — a kegyelem segítségével és erejében — állandóan törekszünk.

A korszerű erkölcstudomány a közelebbi célokat és a végső célt szem előtt tartva, mindjobban hangsúlyozza a kegyelemre építő és energiákat megfeszítő cél-parancsok teljesítését. Ennek hangsúlyozásával pedig szöges ellentétbe kerül a kazuisztika határt vonó, a horizontot szinte leszűkítő, mesterségesen lezáró előírásaival.

Ilyen, tám a legnagyobb vonzóerőt jelentő és legtöbb energiát latba vető *cél-parancs*: a Krisztusban való gyarapodás, a benne való új élet szentpáli felszólítása. Az „élek, de már nem én, hanem Krisztus él bennem” (Gal. 2, 20.) állapot: Krisztus és a feléje törekvő ember közötti termékeny feszültség, célratörés boldogító eredménye. — Mennyivel sekélyesebben és szűkmarkúbban közelít a krisztusi élethez az, aki élete során a negatív beállítottságú erkölcsi katekézisek vagy könyvek szellemében szüntelenül a *negatív* parancsok (*ne tégy kárt, ne hazudj, ne kívánd a másét, stb.*) tilalomfáit látva elfeledkezik az igazi célról: a krisztusi élet pozitív munkát és erőfeszítéseket követelő kialakításáról. Az ilyen, az élettől duzzadó gyümölcsfa bő termésében mindig csak a férgest fogja látni s míg válogatva azt kerülgeti, éhen marad. Krisztus az út, aki az Atya akaratát cselekedte: engedelmes volt szüleinek, kétékezi munkájával segítette nevelő atyját, körüljárt a világban, hogy jót tegyen a szomorúakat megvigasztalta, betegeknek visszaadta egészségüket — s ki tudná még felsorolni az ő tetteit... Kegyelmenek erejében mi is arra vagyunk hivatva, hogy a munka, a segítség, a könnyek letörlése, az áldozatvállalás nagy pozitívumai adjanak reális célt és konkrét feladatokat számunkra. E krisztusi kegyelem világában élő asszonyt pl. nem a „ne ölj” tiltó szava fogja visszatartani az abortus súlyos bűnétől, hanem az áldozatvállalásban megnyilvánuló ételszolgálat tudatos teljesítése teszi majd gyermekéért élő édesanyává.

A korszerű feladatok közé tehát elsősorban a szentpáli „kegyelem törvényének” érvényesítése, a tökéletesség bemutatása és az arra való irányítás — mely hosszú időn át külön az aszketikában és misztikában szerepelt (morális és aszketika viszonyáról, a helyes szintézisről más alkalommal tárgyalunk) — a meglévónél is sokkal erősebb dogmatikus és liturgikus talajban való gyökereztetés s végezetül, de nem utolsó sorban az ősi keresztény közösségi gondolatból merítő szociális gondolkodás tartozik.

E felsorolt nagy feladatok közül példaként csak egyet ragadunk itt ki. A *dogmatikus megalapozás* munkáját nagyon értékesen végezte el pl. *Fr. Jürgens-*

meier, aki „Der mystische Leib Christi” (Paderborn 1938) c. művében a keresztény erkölcsi életet Krisztus titokzatos testének életébe ágyazza bele. A szőlő-tő-Krisztus és a szőlővesszők szerves összefüggése, Krisztus megváltói érdemeiben való részesedés minden szubjektív törekvésnek is alapja és éltető eleme. E dogmatikus gyökérből táplálkozik az egész keresztény élet. Innét merít pl. a sokat emlegetett keresztény *alázatosság*. Nem az ügyefogyott, tehetetlen ember magatartása, hanem oly attitude, mely tudatában van a Teremtő és teremtmény közötti viszonynak s e tudat egyszersmind öntudatot is ad neki. Az alázatos ember bátran dicsekszik, de csakis az Úrban (Rom. 5, 11.). — Még pregnansabban bontakozik ki a *tisztaság* erénye e megvilágításban. A Krisztussal való közös test (I. Kor. 6, 15.) gondolatánál mi ösztönözhetne jobban a test és lélek tisztaságának őrzésében? — Kézenfekvő továbbá e dogmatikus szemléletben az is, hogy a *társadalmi életnek* problémaoldozgatásánál, továbbá korunk legégetőbb kérdésének, a *népek békéjének* biztosításánál, mily szolid alapokat szolgáltat a közös Atyának s az „egy test”-nek gondolata.

A kegyelem a földre szállott Isten országának éltető eleme. „Elérkezett az Isten országa.” Kétezeréves bibliai szöveg s ma is eleven erővel hat, többek között korunk erkölcstudományi szemléletének kialakításában. E feladat elvégzésénél egymás után sorakoznak fel az alapvető problémák: a szabadság, a lelkiismeret, a bűn és megtérés, az erényekben való gyarapodás, stb. mind fokozódó mértékben kapnak Isten evilági országának kiépítésénél hangsúlyt. E problémák kidolgozásánál erőteljes dinamizmussal sorakoznak fel mindazok az életformáló elvek, melyekről már számos korunkbeli auktor tollából születtek részlettanulmányok, sőt nagyobb monográfiák.

Háring gondolatvilágát vizsgálva több további fontos következtetést vonhatunk le. A kegyelem törvénye: Krisztus törvénye. Törvény és törvényhozó közötti szoros összefüggés szükségképen

krisztocentrikus szemléletet

alakít ki.

Isten országa Krisztusban és Krisztus által érkezett el hozzánk. Megtestesülése, halála és feltámadása által Ő hozta el számunkra a mennyei Atya országát. Ő maga a törvény, aki Szent Lelke által a valódi életre vezet, aki bennünk szavát és példáját igaz életté alakítja. — Szent Pál a tőle megszokott szenvedélyességgel hirdeti, hogy a keresztény életet főleg és elsősorban nem valami külső törvény irányítja. „Krisztus törvénye” (Gal. 6, 2) a Megváltóban legszemélyesebb módon hozzánk érkezett isteni szeretet, amely nem ránk helyezett igaként nyom, hanem belülről indít és hajt minket, hogy Krisztust és Őbenne embertársainkat is szeressük.

„A kegyelem törvénye”, a „hit törvénye”, a „szeretet p̄mátusa” — mind olyan alapvető és egységesítő gondolatok, melyek Szent Pál szellemében, a nagy egyházatyák, elsősorban Szent Ágoston, továbbá Aquinoi Szent Tamás kifejtésében alappillérei megújuló erkölcstudományunknak.

A krisztocentrikus erkölcstudomány a Krisztussal való személyes kapcsolatot szorosan összefűzi a misztikus-szakramentális és szociális-ecclesiológiai vonatkozásokkal. Krisztus meghirdette ugyanis az Isten országát s kinyilvánította a mennyei Atya akaratát: kik nyerhetnek országában polgárjogot? — Mindenkit személyesen, külön-külön is felszólít követésére. A vele való személyes kapcsolat azonban nem lehet csupán külsőleges, üresen kongó válasz. A szentségi-misztikus élet mély tartalma: Krisztus nem kívülálló idegen a lélek számára, Krisztus bennünk él, mi pedig Őbenne. — A Krisztusban való élet mélyebb feltárása és megér-

tése vezethet el mindenkit a Krisztus-követés igazi útjára. A Benne való élet pedig kettős értelmű: jelenti a legszemélyesebb kapcsolatot a Messzterrel, de ugyanakkor szoros odatartozást is jelent Krisztus titokzatos testéhez, az Egyházhoz. Ezen belül pedig tartalmazza a szeretet és összetartozás egybekovácsoló tudatát a titokzatos test minden egyes tagjához.

Krisztus titokzatos testének, az Egyháznak életében lendületes életfrissülést eredményezett a Sz. X. Pius pápa munkássága által életrekel-tett liturgikus mozgalom, mely — mint köztudomású — vissza akarja vezetni a keresztény életet a szentsémének és szentségeknak ősforrásához. Korunk liturgikus mozgalma az erkölcsstudomány területén is éreztette áldásos hatását s a korszerű teológia morális egyben

szakramentális erkölcsstudomány

is. Sok ösztönző gondolatot nyújt e téren G. Ermecke: *Die Stufen der sakramentalen Christusbildlichkeit als Eigentumsprinzip der speziellen Moral* (in: *Festschrift f. Fr. Tillmann, Düsseldorf 1950*) c. tanulmányában. Ermecke szerint nagyon helyesen ugyanis a liturgikus megújulás mindjebb feltárta azt a történelmi ténytet, hogy az egyházatyák a keresztény élettel kapcsolatos erkölcsi tanításokat számos esetben a szentségi élet-ről szóló oktatásaikhoz kapcsolták. Klasszikus példák erre *Jeruzsálemi Szent Cyrill* († 386. A Szent Sír templomában 348 körül tartotta oktatá-sait a hittanulók számára) misztagogikus katekézisei. A skolasztika is, egészen *Szent Bonaventuráig* (1211—1274), az erkölcsstani traktátusokat a teremtés és megtestesülés üdvtörténeti igazságaihoz, különösképpen pedig a szentségekről szóló tanításhoz fűzte. Csak az utolsó három évszázad erkölcsstani munkái tárgyalták külön a szentségeket s előadásukat leg-többnyire a parancsok után helyezték. E munkák mind nagyobb teret biztosítottak a szentségek kiszolgáltatásával és vételével kapcsolatos jogi vonatkozásoknak. Azt a létfontosságú megállapítást, hogy a szentségek az új élettel együtt egyszersmind a megszentelő Lélek erejében elnyerhe-tő üdvösséget is jelentik — még pedig mind az egyén, mind a közösség számára —, e munkákban csak röviden megemlítve fedezhetjük fel. A szentségekről szóló tant jogi-pozitív módon adtak elő s a szentségek ere-jével átitatott erkölcsi élet teljességének feltárása bizony alig fedezhető fel e művekben. A keresztény erkölcsi élet bemutatására csak a külső kötelességek kategóriái (Isten parancsai, vagy az erények, stb.) és a természet-törvény általánosan kötelező előírásai (pl. a jót kell cselekedni, a rosszat kerülni) szolgáltak.

E csupán külsőleges irányítással, norma-kitűzéssel ellentétben a li-turgikus mozgalom s a nyomában járó keresztény életmegújulás a lelkek legmélyén hozott nagy átalakítást azzal, hogy a szentmisét és szentsé-geket újra a keresztény élet középpontjába állította. A Sz. X. Pius óta szárnyakat kapott liturgikus élet nem esztétikai és formalisztikus ügy csupán. E mozgalom az erkölcsi aktivitásnak és cselekvő apostolkodásnak egyáltalán nem csökkentette jelentőségét és erejét, sőt csak növelte az-zal, hogy középpontja és forrása lett a valódi természetfölötti életnek és az oltártól kiinduló apostolkodásnak.

Igy pl. a szentmise „hallgatás” ma már nem merő „parancsteljesítés”, sőt nem is egyszerű „hallgatás”, passzív jelenlét, hanem együtt-élés, együtt-imád-kozás a keresztény közösséggel, az Egyházzal. — Az áldozttorács és gyóntató-szék már nem időre beosztott „félfogadási” hely a liturgikus apostolság mun-kásának, a papnak, hanem éjjel-nappal nyitva álló ajtó, melyen belépve a hívők mindig találkozhatnak Krisztussal.

Számos egyéb értéke között egyik jelentős vívmánya a liturgikus mozgalomnak, hogy korunk erkölcsstudománnyal foglalkozó nemzedékére már kora ifjúságától fogva hatott ez a megújuló liturgikus szellem. E szellemből táplálkozva pedig az erkölcsstudomány is új, átfogó perspektívát nyer. Ma már nem csak félenk próbálkozásokat, de energikus lépéseket is tapasztalhatunk abban az irányban, hogy a szentségi élet legyen forrása és normája az egyetemes erkölcsi életalakításnak. Nyugodtan fűzhetjük hozzá, hogy ezek a törekvések — a kritika ellenére is — világszerte általános tetszést váltanak ki. Ez természetes is, hiszen mind jobban válik tudatossá az a meggyőződés, hogy a szentségek minden személyes kegyelmi igényt épp úgy kielégítenek, mint az üdvösséget váró közösségek isteni élet után való vágyakozását.

Az utóbbi néhány évszázadban sokat hangoztatott felfogás, mely szerint „a szentségek kegyelemeszközök az erkölcsi parancsok teljesítésénél”, mindjobban kezd háttérbe szorulni, hogy helyet adjon a krisztocentrikus és valódi szakramentális szemléletnek. A szent misztériumok nemcsak alárendelt eszközök, melyek szentséghez vezetnek, hanem valósággal megszentelik életünket, mintegy beállítják azt Isten szentségének sugárzó-nyába. Ebben a szemléletmódban az istentiszteles, a vallásosság erénye átfogó formai elve lesz az egész erkölcsstudománynak.

Nem nehéz megállapítani, hogy az erkölcsstudomány napjainkban nagyfokú forrongásban, mozgásban van. A krízis emlegetése szinte közhellyé vált. Tán nem tévedünk, mikor azt a következtetést vonjuk le, hogy e forrongó állapot végső eredménye nem lehet más, mint az eddiginél is nagyobb hűség a teljes katolikus hagyományhoz. Ehhez a tradícióhoz való hűség többet jelent a puszta formák átvételénél. Jelenti azt, hogy Krisztus törvénye, az evangéliumi életstílus ma is, egy új világ hajnalán életformáló, valódi értékeket közlő erő, mely egyént és társadalmat egyaránt a szeretetben összefogva, képes megújuló, békés élet felé vezetni.

*

G. THILS, *Tendances actuelles en Théologie Morale*, Gembloux 1940. — E. MERSCH, *La morale et le Christ totale*, in: *Nouv. Rev. Th.* 68. 1946. 633—647. — B. HÄRING, *Das Heilige und das Gute. Religion und Sittlichkeit in ihren gegenseitigen Bezug*, Freiburg (Wewel) 1950. — G. ERMECKE, *Die katholische Moralthologie heute*, in: *Theol. Glaube* 1951. 127—142. — TH. MÜNCKER, *Die psychologischen Grundlagen der kath. Sittenlehre*, Düsseldorf 1953. — F. BRAUN, (szerk.) *Morale Chrétienne et requêtes Contemporaines*, Castermann 1954. — J. LECLERQ, *Christliche Morale in der Krise der Zeit*, Einsiedeln 1954. — J. FUCHS, *Die Liebe als Aufbauprinzip der Moralthologie*, in: *Scholastik* 1954. 79—87. — W. SCHÖLLGEN, *Aktuelle Moralprobleme*, Düsseldorf 1955. — H. U. von BALTHASAR, *Die Gottesfrage des heutigen Menschen*, Wien 1956. — S. PINCKAERS, *Le renouveau de la théologie morale*, in: *La vie intellect.* 1956. Oct. 1—21. — E. BÖCKLE, *Bestrebungen in der Moralthologie in: Fragen der Theologie heute*, Einsiedeln 1957, 425—446.

Charles Péguy:

A GYERMEK, AKI ELALSZIK

*Ami engem illet, mondja Isten, én nem ismertem
soha olyan szépet a nagy világban,
mint ezt a kis fiút, ki beszélget a jó Istennel
egy nagy kert közepén;
aki kérdez és egyre csak felel (de inkább csak felel);
okosan és komolyan
s meg is kapja a jó Isten vigasztalását
s mondhatom, e vigasztalás
közvetlenül belőlem árad.*

*Nem ismertem semmi olyan szépet a nagy világban, mondja Isten,
mint azt a pufók gyermeket, aki merész, akár egy apród
s édes, akár egy angyal
és hússzor mondja, jó napot és hússzor mondja, jó estét és ugrál közben
s nevet és játszik.
Egyszer nem elég, hogy mondja, elmondja többször is,
köszönget, hogy jónapot és jóestét
illetmudón,
köszönget jobbra-balra hússzor is, van, aki megszámolja, hányszor,
ámde én is mindent számon tartok.*

*Mert az örökkévalóság s a végtelen idő
egy pillanat a tenyerem mélyében.*

*Semmi sem oly szép, mint egy gyermek, aki imával alszik el, mondja Isten,
mondom nektek, semmi sem oly szép e világon,
még én sem láttam ennél szebbet a világon,
nem ismerek szebbet, pedig mily szépség
és csoda árad szét mindabban, amit teremtettem,
rengeteg szépség árad szerteszét.
Millió s millió csillagot láttam tovagördülni a lábaim alatt, annyit, mint a
tenger homokszeme,
láttam nappalokat, lobogtak, mint a tűz,
láttam júniusi, júliusi s augusztusi izzó nappalokat
s láttam téli estéket, fehéren csillogókat, szépeket, mint a tündöklő palást
s láttam édes nyári estéket, a Paradicsomban az alkonyok ilyen nyugalmasak,
s nyári estéket csillagok lángolták be.
És láttam dombokat a folyóparton s templomokat, melyek mind az én házaim
és Párizst és Reimst és Rouent s katedrálisokat, amelyek szintén palotáim s
kastélyaim,
oly szépek, hogy a mennybe is beillenének
s láttam királyságok fővárosát és Rómát, a keresztények fővárosát
s hallottam énekelni a misét s a győzelmes litániákat.
S láttam fennsíkokat és völgyeket,
szépségükről ódát lehetne költeni.*

S láttam a mély tengert, a mély erdőt s az ember mély szívét.
Láttam szerelmes sziveket tele teljes étellel
s láttam áldozatos szerelmeket, ragyogókat, mint a máglya,
láttam mártirokat lelkes hittel tele,
ahogy a kőpadon s a vasfogak között őrlődtek
(olyan fegyelmезettek voltak, mint a katonák,
lelkük kigyúlt, a menny előízét izlelték.)
Láttam mártirokat lángolni, mint szurokfáklyákat,
arra készültek, hogy örök pálmát lenget majd a kezük,
s láttam peregni vaskarmok alatt
vércseppeket, melyek ragyogtak, mint a gyémánt.
És láttam könnyeket, amelyek úgy égtek, mint az égen a csillagok.
S láttam könnyörgő szemeket és gyöngéd pillantásokat
tele a szeretet eszeveszett lángjával,
melyek ragyognak örökké az éjszakákban és átragyogják az éjszakákat
s láttam teljes életeket a születéstől a halálig,
a megkereszteléstől az utolsó kenetig
úgy gombolyodni le, mint a pamutgombolyagot.
Szóval nem ismertem szebbet, mondja Isten, a nagy világon,
mint ezt a gyermeket, aki elalszik imával az ajakán
az őrzőangyal szárnyai alatt
s aki ránevet az angyalokra, mielőtt elaludna
s aki lassan elfelejt mindent s nem érti a szót már,
a miatyánkot elmondja még nehezen, de összekeveri az üdvözléggel
s közben fátyol száll a pupillájára,
az álom fátyla leng a pupilláján és a szaván.
S láttam a legnagyobb szenteket s mégis mondhatom,
nem ismertem szebbet és édesebbet e világon,
mint ezt a gyermeket, aki elalszik imával az ajakán
(mint ezt a drága lényt, aki elalszik bizalommal)
s aki összekavarja a miatyánk és üdvözlégyszavait.
Ő semmi sem oly szép s a Szűzanya véleménye is ez.

És mondhatom, ez az egyetlen pont, amelyben egyezik a véleményünk,
mert majdnem mindenben más-más véleményen vagyunk,
hisz ő az irgalom forrása
és én az örök igazság vagyok.

Ölbey Irén fordítása

BEHÁRFALVI NEMES GYÖRGY ÉNEKESKÖNYVE

(ÜJABB ADATOK NÉPI KARÁCSONYI JÁTÉKAINK TÖRTÉNETÉHEZ)

Két legrégebb karácsonyi játékunk fölfedezése óta állandóan kutatunk e népi játékok dallamai után. A játékszövegek — sajnálatos módon — még utalást sem tartalmaztak a dallamokra.

Kutatásaink során a Magyar Kegyes Tanítórend központi könyvtárából előkerült egy — Kájoni János Cantionale Catholicum című, 1719-ben megjelent szöveggyűjteményéhez kötött — 159 oldalas kéziratos *kolligátum*. Ez a kolligátum 161 magyar egyházi ének szövegét és *dallamát* őrizte meg. Utolsó oldalának latinnyelvű közlése szerint *Behárfalvi Nemes György* Nógrád megyei közbirtokos (compossessor) keze munkáját és zenei műveltségét dicséri. Behárfalvi Nemes György énekeskönyvét *Nagyoroszi*ban fejezte be 1822. április 20-án.

A kézirat azért maradhatott ilyen hosszú ideig rejtve, mert a Kájoni Cantionale-val közös táblába kötött, azonos nagyságú papírra írt dallamok futólagos átvizsgáláskor nem voltak egykönnyen észrevehetőek.

Betlehemes dallamaink legrégebb lejegyzései

Alaposabb átvizsgálás után kiderült, hogy a 161 dallamot őrző kézirat 54 karácsonyi éneket foglal magában. Valószínű forrásai közvetlen „elődeinek” gyűjteményei lehettek. Így a *Deák-Szentes kézirat* (1774) karácsonyi énekei közül 5 dallam szerepel — bár eléggé eltérő variánsban — Behárfalvi Nemes György gyűjteményében. Ez a kézirat 1945-ben, az Országos Széchényi Könyvtárért háborús károk következtében elpusztult, de *Papp Géza* másolatában megmaradt mind a 170 egynéhány dallama.

A következő forrás nyilvánvalóan *Szeleptsényi Cantus Catholicije* (1792) lehetett. Ennek a kiadványnak 35 karácsonyi énekéből 11 szerepel Behárfalvi Nemes Györgynél is. A harmadik *Bozóki Mihály* Katolikus kar-béli kótás énekes könyve. Ennek 14 karácsonyi énekéből 7 dallam található énekeskönyvünkben.

Ami mármint a legérdekesebb: e karácsonyi énekek között 15 olyan betlehemes dallam lappangott, amelyet immár három emberöltő óta énekelgetnek a betlehemes fiúk szerte az országban. Eszerint ez a kéziratos énekeskönyv azok legrégebb írásbeli emlékeit foglalja magában. Ezekről a betlehemes dallamokról eddig csak népi adatközlőink éneke nyomán, mintegy 50 év óta készült lejegyzések révén tudtunk. E lejegyzések azonban eléggé gyakran hézagosak, szövegükben töredékesek. Behárfalvi Nemes György énekeskönyve a maguk teljességében őrizte meg számunkra betlehemes játékaink dallamainak jórészét.

A „Mennyből az angyal” dallamának legrégebb alakja

A kéziratos gyűjtemény további érdekessége az, hogy a 24. oldalon „Dicsőség légyen az Magos Menyben Istennek” szöveggel találjuk legismertebb karácsonyi énekünk dallamának, a „Mennyből az angyal”-nak

1 Holl Béla: Egy régi karácsonyi játék. *Vigília* 1952. 12. sz. és Mathia Károly: Dunántúli karácsonyi játék a XVIII. század közepéről. *Vigília*. 1954. 1. sz.

első, legrégebb kótáját. Az eddig ismert legrégebb lejegyzést a gimesi kéziratos énekgyűjtemény (1844) őrzi. Énekeskönyvünk dallamlejegyzése a gimesinél jó fél emberöltővel régebb. Itt említjük meg, hogy e kedves — a magyar karácsonyi hangulatra leginkább jellemző — énekünk legrégebb és legteljesebb szövege is nemrégén került elő a sárospataki könyvtárban lappangó kéziratos karácsonyi játék felfedezése révén.²

A felvidéki karácsonyi játék alapdallama

A kézirat 52. oldalán lévő „Kitsoda az ki olly Nagyon Kiált fölötünk” kezdetű ének öt versszakában felföldi típusú karácsonyi játékkunk egész 12 tagú szereplő gárdáját rögzíti Gubo, Klimo, Máté, Lórintz, Jankó, Miklós, Petyi, Getzi, Mifka, Gyurka, András, Balás nevét említve a játékcselekmények egyes fázisaival kapcsolatban. De pontosan megnevezi ez az ének a kísérő hangszereket is. Erről a „népi kvartett”-ről is ennek az éneknek a révén szerezhetünk biztos tudomást: a hegedűs Máté, a furulyás András, a sípos Balázs s a dudás Klimo a 2. és 4. versszakban szerepelnek:

Kitsoda az Ki olly Nagyon Kiált fölötünk
Mind azt Mondja Betlehembe gyorsan hogy Menyünk
Mefsias ott Született, Nékünk Üdvözítőnk lett
Ajándékot Vigyünk Néki imádjuk ötet.

Nosza Gubo Kelly föl gyorsan vedd rád Bundádat;
Te vin Klimo derekafsan fujd meg Dudádat:
Hogy ha mostan alufzik Szénán fekvén nyugofzik,
Máté kézfétsd hegedűdet, vony egy szép Nótát.

Lórintz fogjál egy jó Bárányt, Vefd a válladra,
Janko egy geleta tūrót, köst a hátadra:
Miklós hozzál egy Ketskét, Petyi Kánta tejetskét,
Getzi Kelly föl mit alufzol, hozzál mézetlőkét

Hát te Mifka hol mulatol Nyúzz meg egy Bárányt,
Gyurka frítsen a nyakadba vefd a Katzagányt;
András széppen furollyálly, Balás sípot fujdogálly,
A kis Jesust így közföntsük szép Musikával.

Igy szegények ajándékkal el indulának,
Betlehembe Kis Jefufhoz be is jutának:
A Kifdedet imádták, dudát széppen meg fujták;
Mariának Szent Josefnek jo Napot mondták.

Ennek az alapdallamnak a Nyitra megyei *Menyhén* találta meg 1911-ben 4 versszakos variánsát *Kodály Zoltán* két másik, hasonló funkciójú betlehemes énekkel („Nosza pajtas kellyünk fel” és „Hallod Pajtas Ujj hérmondas”) együtt.³

Lejegyzések a nép ajkáról ?

A további kutatás fogja eldönteni, vajon azok a karácsonyi énekek, amelyek nem szerepelnek Behárfalvi Nemes György valószínű forrásaiban, a nép ajkáról történt lejegyzések-e vagy sem. A dallam- és szöveg-lejegyzések vizsgálatánál annyi mindenesetre megállapítható volt, hogy

² L. Vigilla. 1954. 1. sz.

³ Kodály Zoltán: Régi karácsonyi énekek. Ethnographia. 1916:221.

Behárfalvi Nemes György a kor színvonalát véve alapul, — zeneileg művelt ember volt. Így egyáltalában nem lehetetlen, hogy dallamainak egy részét a nép éneke nyomán jegyezte le.

Akármin volt, komoly érdeme, hogy az övé első énekeskönyvünk, amely a régebbi gyűjteményekhez képest viszonylag pontos ritmusban, helyes metrumban jegyezte le és hagyta az utókorra dallamait.

Akár a maga gyönyörűségére, akár a katolikus hívek hasznára (az egyöntetű éneklés érdekében) jegyezte le ezeket az énekeket nagyorosi magányában, — igen érdemes munkát végzett, s talán nem is sejtette, hogy a magyar népi dallam- és játéktörténet számára másfél évtized múlva mennyi értékes adatot fog szolgáltatni.

Behárfalvi Nemes György „compossessor” gazdag énekgyűjteménye utolsó lapjának tanúsága szerint „omnia ad majorem Dei gloriam, Beatae Virginis Mariae et Omnium Sanctorum honorem” cselekedett. Megérdemli a magyar népi játék- és dallamtörténet kérdései iránt érdeklődők igaz, őszinte háláját. Bízunk benne, hogy ő is — miként Tinódi — „megvetvén már ezt a halandó muzsikát, elment a mennybéliekhez, hogy ott az angyalok között sokkal jobbat tanuljon”.⁴

⁴ Perneszy jelentése Nádasy Tamáshoz Tinódi Sebestyén haláláról (1556).

BÚCSÚ ELŐTT

*Osszezsúfolt házak, szűk udvarok,
fák felett a növő hold világoi.
Körötte a nyájas csillagtábor
mint megannyi apró mécs, úgy ragyog.*

*Sóhajt s megleng a szél. Majd hirtelen
vonatfütty hasít az éjszakába.
S belémormogva a szél zajába,
zúg a gépfűrés hangja szüntelen.*

*Utcánk felett, a domb magaskatán
áll a templom, mint óriás magány,
erős tornya ott mereng az égen.*

*Szemben a dombok sötét tömege,
Hallgat a völgy. És a költő szeme
utoljára méléz a vidéken...*

Hegedűs László

BOETHIUS

Ma már lexikonokba, bölceleti szakkönyvekbe szorult Manlius Anitius Boethius Severinus neve, de a középkoron végig élt és hatott emlékezete. Arisztotelész-magyarázatait a scholákban tankönyvekben használták, latin szakkifejezéseit elfogadták, súlyos, tömör definícióit változatlanul átvették, könyveit mind újra kiadták és méltatták, főművének, *A bölcelet vigasztalásainak* öt könyvéhez elmékedéseikben vissza-visszatértek s a bennük jelzett merész ösvényeket széles utakká, szinte közhelelykévé taposták. Hiába elmékedett a börtönében sínylő államférfi-filozófus a hírnév hiábavalóságáról, jó ezer évvel megtoldotta halála után is emlékezetét és hatását.

Igaz, két tévedés is emelte Boethius népszerűségét a középkorban: egyik az, hogy egy angol dominikánus szerzetesnek, *Doctor Anglicus*-nak róla írt művét Szent Tamásnak, a *Doctor Angelicus*-nak tulajdonították; másik, hogy több súlyos hittudományi munka, amelynek szerzőségét ma vitatják, Boethius neve alatt került forgalomba. Mert a középkorban így plagizáltak: nem kiváló szerzők műveit adták ki a maguk neve híresítésére, hanem saját, sokszor értékes szerzeményeiket rejtették nagyobb írók neve alá.

Kár volt Boethiust annyira elfeledni, mert személye, élete, műve egyaránt megérdemli, hogy minden kor tisztelettel forduljon felé, és a miénk is meglássa benne azt, ami örök és ami modern.

Római volt tetőtől-talpig, „az utolsó római és az első scholasztikus”, ahogy Gibbons nyomán mondani szokás róla. Azt a feladatot kapta a sorstól, hogy az utolsó időkben, amikor már a népvándorlás vízözönébe kezdett süllyedni minden rómaiság, összenyaláboljon mindent, amit az utókor számára megmenteni érdemes. Bölcselőnek, tudósnak indult, Athénben tanult, görög nyelven ismerkedett meg Platón, Arisztotelész szellemével. Győzködött összeegyeztetésükön, összes műveiket szándékozott latinra fordítani. Theoderich római császár, a genialis gót, elhitte Platónak, hogy bölcselők valók a politikai ügyek élére, szerette is udvarát jeles tudósok és bölcselők koszorújával díszíteni. Így került Boethius konzuli méltóságra; született római polgárnak, előkelő patricusok sarjának jutott az a nehéz feladat, hogy szerepet fogadjon el a gót hódító, a sanda szemmel nézett barbár birodalmában. A szerencse igen magasra emelte, rang, tekintély, harmonikus családi élet, kongenialis após, ihlető feleség, pompás két tehetséges fiú, gazdagság — minden az övé lett s mindent egy napon vesztett el. A csalfa Fortuna levetette szekeréről s kiforgatta mindabból, amivel korábban elhalmozta, elvesztette császára bizalmát és kegyét, szabadságát, vagyonát, s Pávia börtönében kellett szembenéznie a halállal, kihallgatás, ítélet, védekezési lehetőség nélkül.

A hirtelen fordulat megrázta a bölcs szívét. Börtönében először elégiákban sírta ki összetört lelke bánatát:

*En, aki hajdan a fénykor boldog verseit irtam,
Hajh, most bús panaszok versire kényszerülök.
Jönnék a bús Múzsák, diktálnak a méla Camoenák,
S könnyel áztatják arcomat únt dalaim.
Ó, ezeket legalább terror nem úzheti innen,
Ők elkísérnek híven a zordon úton.
Ők viruló ifjúkorom édes díszei voltak,
S most ime itt vannak, szánni a bús öreget.*

*Mert váratlanul ért utol engem a tétova aggkor,
 Jött a keserveknek korszaka, évada rám.
 Már szomorú főmnek haja őszbevegyülni törekszik
 S megtört testemnek vén, laza bőre remeg...
 Mig csélsap jókkal tartott a csalja szerencse,
 Csak kicsi híján múlt, s majd letiport a halál:
 S most, hogy a balsors rámvicsoritja búskomor arcát,
 Lám, gonoszul késik, nem jön az enyhet adó.*

Később felocsúdik, meglátja új, nagy feladatát: aki nagynak bizonyult a dicsőség ormán, mutassa meg nagyságát lenn is. A könyvek bölcselője bizonyuljon az élet bölcsének. Visszatér eszméihez, amelyektől az államügyek kissé elvonták s kinyilik a világirodalom egyik legszebb börtönvirága: *A bölcsélet vigasztalásáról* írt öt könyve.

Legnagyobb csüggettségében mint valami felséges nő-alak belátogat börtönébe a megszemélyesített Philosophia, elúzi a vigasztaláshoz nem értő műzsákat s maga beszél figyelmes tanítványához a világ javainak hívságáról, a szerencse forgandóságáról, a gondviselés rejtélyeiről, az egy nagy Jóról, a mindent előre tudó s előrelátásával az akarat szabadságát mégsem korlátozó Mindenhatóról.

A bölcselő szemlátomást felfrissül, képzelete kigyúl, már egészen megfelelkezik bilincseiről s a legmagasabb témákon elmélkedik. Mivel a latin nyelv már megindult az elbarbárosodás útján, fokozott gonddal ír azon a klasszikus nyelven, amely az aranykor íróira emlékeztet. Egy-egy nehezebb eszmefuttatás után megáll s versben is összefoglalja az elmondottakat. Szinte tüntetőleg változtatja versformáit: 39 költeményét 26 féle versszakban írta meg.

Hívó s hitetlen oldalon fölvetették már a kérdést: igaza volt-e a keresztény középkornak, amikor annyira magáénak vallotta Boethiust? Hiszen hittudományi műveinek szerzősége kétséges, örökszép művének, *A bölcsélet vigasztalásának* pedig csak egy sora céloz homályosan az evangéliumra. Amit ebben a könyvében kifejt, azt akár egy fenkölt lelkű pogány is leírhatta volna — vélik egyesek. Leírhatta volna — válaszoljuk reá — de mégsem írta le. A természettől keresztény léleknek megvolna a fizikai képessége, hogy a keresztény igazságok jórészét felfedezze, de a történelem arról győz meg, hogy erre nem volt meg az erkölcsi ereje, amíg a kinyilatkoztatás nem nyúlt a szárnya alá. Különben is Boethius nem a Theológia, hanem a Philosophia látogatását írja le; a bölcsületnek pedig nem az a dolga, hogy a hittudomány területeire kalandozzon át, csak a természetes ész fényénél meglátható dolgokig hat el az ereje.

Boethius nemes fejét kb. ötven éves korában, 522-ben sujtotta porba a hóhérbárd. Kudarcot vallott a politikája: nem sikerült két urat szolgálnia, gót uralmat és római érdekeket. De nem mondott csődöt szép, fenkölt világnézete: az átsegítette a megrázkódás első próbáin, fölemelte a lelkét és a mártíromság fényébe borította emlékezetét.

Magyar nyelven utoljára 1838-ban jelent meg a Bölcsélet vigasztalása Horváth Dániel cisztercita fordításában, aki „mulatsága legböcsösebb tárgyának” találta a szép mű fordítását, amely „valóságos billege a fellengző elmének”. Ideje, hogy néhány szemelvényben újra bemutassuk a szép *Vigasztalást*.

A BÖLCSELET VIGASZTALÁSÁBÓL

Szűkölködés, bővelkedés

Mit akartok a szerencse lármás emlegetésével? Úgy vélem, a nélkülözést óhajjtátok elkerülni a javak bőségével. Csakhogy ezzel éppen az ellentétét éritek el... Hiszen sokban szűkölködnek azok, akik túlságosan sokban bővelkednek. És fordítva is igaz: alig szűkölködnek azok, akik a bőséget természetük szükségleteivel mérik és nem telhetetlen, fölösleges dolgokra törő vágyaikkal. Vajon annyira nincsen nektek saját, veletek született értéketek, hogy külső, távoli dolgokban kell keresnetek javaitokat? Ilyen felforgatott volna a dolog rendje: az értelme miatt isteni lénynek a lélektelen készletek birtokában kell fényét találnia? Más lények megelégednek a magukéval: ti pedig, emberek, észre Istenhez hasonló lények, a legalacsonyabb dolgoktól várjátok kiváló természeteteknek képességeit s nem látjátok be, mily sérelmet követtek el ezzel Teremtőtökön! Ő azt akarta, hogy az emberi nem minden teremtmény fölött kiváljék: ti letaszíttjátok méltóságtokat a legalacsonyabb dolgok alá... Mily általánosan elterjedt az a ti tévelyetek, mintha idegen képességekkel valami díszíthető volna. Pedig nem. Mert ha valami a mellékelt dolgok miatt fénylik, akkor épp a mellékletek érdemelnek dicséretet; amit pedig ezek takarnak, megmarad a maga rútságában.

Hírnév, dicsőség

Mint a csillagászat bebizonyítja és te is tudod, a föld a maga egész terjedelmével parányi pont csupán az ég térségéhez képest... A világ e csöppnyi részének is mintegy negyedrészt ismerjük. Ha ebből a negyedrészből levonod, amit tengerek, mocsarak vagy szomszjas sivatagok tesznek ki, alig marad szűk kis tér az embereknek lakóhelyül. Hát ennek a kis parányi pontnak kis parányi pontján körülkerítve és körülzárva akartok híresek lenni? Mi nagyszerű, mi végzetlen van egy ilyen csekély térre szorult, egy ilyen szűk korlátok közé zárt dicsőségben? Vedd még hozzá, mennyi nyelvre, szokásra, életmódra nézve különböző nép él rövid itt-tartózkodásunknak ezen az amúgy is szűkre kerített helyen! Ezekhez — az utazási nehézségek, a nyelvek különbözősége, a közlekedés szokatlansága miatt — még az államoknak híre sem jut el, nem-hogy az egyes embereké. Cicero idejében — mint valahol maga említi — a római birodalom híre nem jutott túl a Kaukázuson, pedig a birodalom már akkor nagy volt s félelmetes a pártusok s egyéb ottani népek előtt.

Hozzá még a különböző népeknek erkölcei és intézményei annyira eltérnek egymástól, hogy ami az egyiknél dicsőséget arat, az a másiknál büntetendő cselekmény számba megy. Így azután akiknek szívügye, hogy magasztalják, annak éppen nem érdeke, hogy neve sok nép előtt legyen ismertté. Meg kell elégednie azzal, hogy saját népe előtt híres, és hogy az a ragyogó halhatatlan hírnév megreked egy nemzet határain belül. De hány ünnepelt ember emlékét törli el — írások hiányában — idővel a feledés! Ambár mit használnak maguk az írások is, amikor íróikkal együtt azok is elavulnak, mind homályosabb és kegyetlenebb feledésbe merülnek. Ti nem tudtok szabadulni attól a káprázattól, hogy aki híres a jövőendő századok előtt, halhatatlanságban részesül. De vedd az örökkévalóságnak mérhetetlen téreit: mid marad akkor, hogy neved tartósságán örvendezhess? Mi egy szempillantás tízezer évhez képest? Legkisebb része ugyan, de mégis csak része. De maga ez a tízezer esztendő — vagy akár a sokszorosa — össze nem mérhető a végtelen tartammal. Mert végtelenekeket össze lehet ugyan egymással hasonlítani: de végest a végtelennel? Sohasem. Így azután tarthat a hírneved bármily hosszú időn át: a kimerítetlen örökkévalóságot tekintve nem kicsiny lesz az, hanem egyáltalán semmi.

A gondviselés rejtélyei

Van, akinek erkölcsi értékében isteni ítélet és emberi vélekedés megegyeznek, és mégis gyöngye lelkű. Ha balszerencse sújtja, máris megszűnik becsülni azt a tiszta életmódot, amely nem volt képes őt megtartani szerencséjében. Az ilyent a balsors rosszabbá tenné, azért az isteni intézkedés bölcsen megkíméli olyan bajok elszenvetésétől, amelyeknek elviselésére nem lenne elég erős.

Itt egy másik sors: minden erényben tökéletes, szent. Istennel élő. A gondviselés nem enged hozzá semmiféle bajt, még testi gyöngeségektől sem engedi hányódni. Gyakran megesik, hogy a jók nagy hatalomra jutnak a garázda gonoszság megfékezésére. Másoknak lelkük milyensége szerint vegyes sors jut: van, akit sújt a gondviselés, hogy hosszú jólétben el ne lazuljon, van, akit nehéz napokkal zaklat, hogy erői a türelem gyakorlataival elzódjenek. Egyesek kelletén túl félnek olyan bajoktól, amelyeket pedig el tudnának viselni: mások viszont kelleténél jobban lenézik azt a bajt, amelynek elviselésére nem elég erősek. Ezeket a gondviselés szomorú dolgokon vezeti át, hogy megismerjék magukat.

Néhányan fennkölt haláluk által szereztek meg dicsőségüket a jövő századok előtt. Mások rendíthetetlenek maradtak kínjaik között s ezzel példát adtak a többieknek arra, hogy az erényt nem győzhetik le bajok. És nem kétséges, hogy mindez helyesen, bölcs intézkedéssel történt így, s azoknak is javukra vált, akikkel megesett.

Ugyanígy magyarázzuk azt is, hogy a rosszakat majd jó, majd balszerencse éri. Azon senkisé nem csodálkozik, hogy a rosszak rosszul járnak, hiszen a közvélemény szerint arra érdemesek. Bűnhődésük másokat visszariaszt a bűntől, őket magukat pedig megjavítja. A gonoszoknak jutott szerencse viszont nagy bizonyosság az igazak számára afelől, mit kell tartaniok az ilyen szerencséről, amely, mint látjuk, rosszaknak is osztályrésze lehet...

Így műveli gyakran a gondviselés azt a nagyszerű csodát, hogy rosszak térítenek meg rosszakat. Mert amikor az ilyenek a hitványaktól szenvednek el bántalmakat s ezt észreveszik, meggyűlölik a bántalmazók gonoszságát s visszatérnek az erény útjára, mert nem akarnak hasonlókká lenni azokhoz, akiktől megundorodtak.

„Ámde nehéz nekem istenként szólni ezekről.” Nem szabad embernek az isteni tevékenység minden rejtélyébe behatolni ésszel vagy kifejtetni azt szóval. Csak azt az egyet értsük meg, hogy Isten, a minden dolgok atyja, mindent a jóra vezérelve intéz s míg mindazt, amit teremtett, a maga hasonlóságában igyekszik megtartani, minden rosszat száműz államának határaitól a végzet szükségességének sora által. Így történik azután, hogy a rossz, amely a földkerekségen túláradtak látszik, semminek bizonyul, ha az isteni gondviselés intézkedéseit figyeled.

Az erényeseknek tehát, ha még csak útban vagy fejlődésben vannak az erény felé, minden jó, bármilyen történjék is velük. A rosszaságban megátalkodottaknak pedig bármely szerencse rossz. Ezért nem szabad a bölcsnek kétségbeesnie, ha harcra hívja a sors, mint ahogyan a bátor emberhez sem illő a kesergés, ha küzdelemre kerül a sor. Mert mind a kettőnek a nehézség maga az anyaga: ennek a dicsőség elérésére, annak pedig a bölcsesség megszilárdítására. Innen van az erény neve is: saját erejére támaszkodva áll ellen győztesen a balsorsnak.

Hiszen ti, akik az erényben már előre haladtatok, ti sem arra jöttetek, hogy gyönyörökben ömöljön szét életetek, vagy élvezetekben ernyedjete el. Adáz harcot folytattok mindenféle sorssal, hogy a jószerencse meg ne rontson,

a balsors el ne nyomjon. Foglaltatok el erős lélekkel a középszert! Mert bármi, ami ez alatt vesztegel, vagy e fölé nyúlik, lemarad a boldogságról s nem hozza meg a munka jutalmát. Kezetekbe van letéve, milyen szerencsét formáltok magatoknak.

Az örökkévalóság

Az örökkévalóság az életnek határtalan s egyben egyszerre, egészen való, tökéletes birtoklása. Mindaz, ami az időben él, most jelen van, de tart a múltból a jövő felé. Ami az időbe van beállítva, nem foghatja át egyszerre egész életének terjedelmét. A holnap még nem az övé, a tegnap már eltűnt számára... De ha végtelen volna is tartama, mégsem bírja létét a maga egészében egyszerre, mert múltját már nem, jövőjét még nem tartalmazza. Azt nevezzük tehát joggal örökkévalónak, ami egész határtalan életének teljességét egyszerre fogja és tartja, aminek semmi sem hiányzik a jövődjéből és semmi sem folyt el a múltjából. Az ilyen lény szükségképpen mindig magánál van, önmaga birtokában és tudatában, neki jelen van a hömpölygő idő végtelensége.

Azért nincs igazuk, akik Platónra támaszkodva azt vélik, hogy a világnak nem volt kezdete és nem lesz vége s ebből arra következtetnek, hogy a világ egykorú a teremtetőjével: örök. Mert más dolog vég nélkül lenni, amit Platón tulajdonított a világnak és ismét más az élet végtelen tartamát egyszerre élni és egyetlen jelenbe fogni, ami isteni. Isten nem okvetlenül az idő mennyisége szempontjából ősebb teremtményeinél, hanem inkább egyszer, nem részekben leéli természetének sajátosságából... Ha tehát a dolgokat méltó nevükön akarjuk nevezni, Platón nyomán Istent öröknek, a világot pedig tartósnak kell mondanunk. Mivel tehát mindenki saját természete szerint ismeri a dolgokat, Isten pedig örökkévaló és mindig-jelen, azért az ő tudása is fölmúlja az időnek minden mozgását, áll a saját lényének egyszerűségében, osztatlanóságában, felöleli a múltnak és jövőnek végtelen tereit, s a maga osztatlan ismeretében mindenekeket úgy lát, mint történőket...

Mért követeled tehát, hogy szükségessé váljanak, amiket az isteni tudás fénye bevilágít, mikor hiszen az emberek látása sem teszi szükségessé a látott dolgokat? Mert vajon ha valamit a jelenben látsz, annak a te látásod valami szükségességet ad? Legkevésbé. Így tehát megmarad a halandók elhatározásának sértetlen szabadsága s nincsenek hiába a büntetéseket és a jutalmakat megszabó törvények.

És megmarad a mindenekeket felülről vizsgáló és látó Isten, meg az ő tudásának örökkön jelenvalósága, amelynek a mi jövőnk cselekedeteink milyensége elébe tárul, s amely a jók jutalmazásának és a rosszak büntetésének alapja. És nem hiába irányozzuk reménységünket és imádságainkat Istenre, nem is lehetnek azok foganatlanok, ha igazak.

Alljatok ellen tehát a bűnöknek, műveljétek az erényeket, emeljétek szíveteket helyes reménységekre, küldjétek alázatos könyörgéseket a magasságok felé! Ha nem akartok bujkálni színe előtt, nagy parancs lesz számotokra, hogy jók legyetek, hiszen a mindent látó bírónak szeme előtt jártok!

(Székely László fordítása)

A LÉLEK ÉNEKEL

(A 70 éves Sük Sándornak)

1.

Mint hullámzó hegyláncokon a hajnal,
hét évtizeden villan most a Nap,
és fénye átöleli lány arannyal
a végtelenbe néző ormokat.

A Szeretetből jön. Időtlen évek
örök méhéből ontja sugarát,
Érintésére kitárul a lélek,
s mérhetetlen időközön túlra lát.

S ez Isten-szötte csendben, tiszta lánggal,
a belülvalók mécsvilága ég,
és száll a lélek, könnyű szárnyalással,
széttündökölve mindazt, ami szép!

S hét évtized fölött, mint égi fáklya,
felível a kegyelmek glóriája.

2.

A hegyláncok tövében elcsitulva,
szelíd folyammá csöndesül az ár,
a kis ösvényen lámpását kigyújtja,
s fölfelé tart a szentjánosbogár.

Fényévezredek futnak át az égen,
a rend fölött virraszt az Értelem,
s a csillagokba táruló vidéken
új kort vajúdik a Történelem.

Így, tükrönként megújuló színekben,
visszavillantja önmagát a Lét,
s a lélekben, dallammá sűrítetten,
csendíti a Valóság Énekét!

Telten harsan az ég felé a dal,
mindig győztes és mindig fiatal!

Balássy László

... DE ÖVÉI BE NEM FOGADTÁK

Írta Magyar Ferenc

Már régen elharangozták az estét, amikor Etelka végre hazajött. Vézna teste megeredt ezen a tavaszon, duzzadni kezdett, mint a fűzfavessző, amikor pelyhes barkákat virágzik. Most azonban összetöröttnek látszott, mint akit végigverték, megtapostak. Arca megnyúlt és szomorú volt. Csak két nagy szeme lángolt, mint a mezőkön gyújtott tüzek a tavaszi este kék párái alatt.

Anyja, aki a konyhaasztalnál tojást lámpázott, aggódva nézett végig tizenkétéves lányán.

— Hol voltál? — kérdezte szelíden és egy kis szájalommal a hangjában, hiszen nem követelhetette ettől az apa és testvér nélkül felnövő gyerektől, hogy állandóan csak mellette legyen. Örökké csak itt ücsörödjön a konyhában és hallgassa az anyja sóhajtozásait.

— Sehol.

— De mégis, kivel voltál?

— Senkivel.

Ahogyvan a kérdésekben nem volt igazi számonkérés, csupán gyengéd érdeklődés, a lányka feleleteiben sem volt semmiféle dacosság, vagy kiszámított kötekedés.

Az anya mégegyszer végignézett lányán. Láta sáros cipőit, az esti harmattól megereszkedett szalagjait a hajában és látta vállának azt a parányi rándulását, amely némán panaszkodott, mintha azt mondta volna: anyám, hiszen úgyis tudod, hogy akárhol és akárkivel vagyok, mindig csak *sehol* és *senkivel* sem vagyok. Mindenütt és mindenkivel: *egyedül*. Én, Kézdi Etelka, aki felnővök és magammal hurcolom sivár gyermekkorom az életen át. Sohase lehetek már több, mint aki most vagyok. Hozzáadsz majd egy másik szegényhez, aki talán még nálamnál is árvaabb lesz — zsákot a faltjához —, hogy betöltsük az elhagyottak sorsát, azokét, akiket minden faluszélen megtalálsz.

A lány odakönyökölt az asztalra és még sokáig nézte, amint anyja gondosan forgatja ujjai között a tojásokat. Azután levetette átázott, sáros cipőjét, vizet öntött a mosdótálba, letette a földre, letelepedett a kis székre, hogy megmossa lábát.

Köztűtük, a csendben, csak a vén falóra beszélgetett s a tűzhelyen a víz forombolt a melegítőben.

— Édesanyám!... Kérdezhetek valamit?

— Csak kérdezz, kislányom.

— Igaz, hogy Fáraó Simon szekerén jöttél haza?

Az anya szíve összerándult. Nem volt elkészülve, hogy ilyen hamar vállatára fogják. Bár úgyis mindent elmondott volna a lányának — hiszen kinek is mondhatta volna el másnak —, most mégis a fájdalom tűszúrásai járták át testét, hogy beleremegett. Szóval máris szájára vette a falu. Jóformán még le sem nyugodott a nap s már beszélnek róla. Magának még ideje sem volt, hogy végiggondolja és megbánja gyengeségét s ezt az ártatlan lányt már megkínnozza miatta valaki.

— Igen kislányom — sóhajtott —, én ma csakugyan felültem a Simon szekerére.

Ajkáról úgy perdültek le ezek a keserű szavak, mintha ítéletet mondana maga felett. De örült is, hogy végre beszélhet valakinek arról, ami dél óta nyomja a szívét.

— Ma olyan gyenge volt a piac. Kitartottam magam az árakkal. A sóska nem akart elkelní. Már tíz óra is lehetett, amikor végre mindent eladtam. Megvettem a sót, ecetet, zsírszalonnát. Annyi pénzem maradt ugyan, hogy el-

jöttem volna vonattal, de gondoltam, meg is takaríthatok valamit s mire a vonat indul, én már itthon leszek gyalog. Elindultam a téglagyári mezőn át, hogy rövidítsek az úton. Amikor a tetőn rátértem az országútra, hallom, hogy szekér zörög mögöttem lefelé a dombon. Az ülésen nem láttam senkit, hát le is mondtam róla, hogy felvegyen. Hamarosan azonban utolért az egylovas szekér. Akkor látom, hogy a Fáraó Simon szekere. Simon a szekér alján fekszik. Mint rendesen, most is részeg. Gondoltam, ez megint elcserélte a lovát nyereségre, mert átkozottul sovány gebe van a rúd mellé fogva. A nyereséget pedig megitta s most alszik. A ló meg csak megy az útszélen. Félre is álltam, hadd menjen a szerencsétlen állat. Holnap már úgysis megtudja, milyen jászol elé került.

Azután már bántam, hogy nem ültem fel, hiszen az a részeg fei sem ébredt volna, ha fellepek a szekéremre. Nem is teszem jól, ha hagyom így menni, hiszen ott van a vasúti átjáró, meg autó is jöhet, a ló megugrik. Legalább fel kellett volna kelteni. Meggyorsítottam hát a lépéseimet, utána eredtem a szekérnek s amikor beértem, keltegetni kezdtem Simont. Aludt, mint akit agyonverték. A ló azonban megállt a hangomra és hátránézett, mintha mondaná: no, csak ülj fel. Ül csak fel, úgysem lesz az a szekér nehezebb. Felültem. Megfogtam a gyeplőt s ahogy a lócs mellé szúrt ostort is kézbe vettem, a ló futásnak eredt, mintha kicserélték volna.

Minél közelebb értünk a faluhoz, annál jobban éreztem, hogy micsoda kínos helyzetbe kerültem. Úgysis nyelvére vett már a falu, mert az özvegyen hagyott asszony élete már csak ilyen. Senkihez egy szíves szót nem szólhat, senkit segítségre nem vehet, mert mindjárt megszólják, hogy nolámcsak, eddig tartott a nagy gyász. Ez is sütogetné már a fánkot a kárhozat tüzenél. Az ilyen szerencsétlen asszony még virágot se nevelhet. Könnyen megkapja, hogy a virágot is csak bajszcsalogatónak rakja az ablakába. Ez már csak így van s nem is lesz másként. A belső házba is lakót ereszthettem volna én már régtől, szépen használhatnánk a házbért, amit fizetne. De tudom, hogy abból is csak a szüntelen mocskolódás pora szállna fel a faluban. A teremő egy Isten a tudója, milyen nehéz így, özvegyen, élni.

Kézdiné előbb csendesesen szipogni kezdett, azután keservesen elsírta magát. Lánya szánakozva nézett rá.

— De miért nem szálltál le, mikor a falu alá értetek?

— Dehogynem szálltam, hiszen leszálltam én a Tógyerek keresztjénél. Megállítottam a lovat, még a hátikosaramat is felkötöttem, hogy majd a kertek alatt bújok haza. De Simont nem bírtam felkelteni. Ráztam, lökdöstem, szénacsomóval piszkáltam az orrát, de csak morgott, hogy hagyják őt békén, ne bántsák, olyan beteg. Nem is tehettem most már egyebet, mint hazavezéreltem a lovat. Hiszen az új ló azt se tudhatta, hogy melyik házba kellene bemennie, melyik udvar a gazdájáé. Végig ment volna a falun, azt bizony senki meg nem állította volna. Csak nevettek, gúnyolták volna a szerencsétlen embert. Pedig ő sem tehet róla, hogy ilyen ágról szakadt. Hát persze, hogy iszik, persze, hogy csak a kocsmában érzi jól magát, ahol van rajta kívül még néhány hozzá illő alak. Akit soha senki se vár meleg étellel, vetett ággyal, takarított házzal, hát az ilyen lesz...

Visszatelepedtem a szekérre. Gondoltam, a falu úgysis kinn van a határban. Dehát elég volt, hogy annyian is láttak, ahányan megbámultak a szekéren. Az öreg Zakariásné még keresztet is vetett magára. Biztosan mondta, hogy: netene, ez még a lóhoz is ért.

— Egészen mást mondtak. Csúnyábbat, anyám!... Pásztori Mariséknál játszottunk a pajta megett délután. Egyszer csak hallom, hogy a Maris anyja, meg Roza néni beszélgetnek a kerítésen át. Azt mondták, hogy alkalmasint már a lagzit is ellaktátok a városban, mert Simont részegen fuvaroztat haza.

Meg még minden egyebet is mondtak rád. ... De nekem csak az fájt, hogy még ezt a Simont is sajnálnák tőled. Pedig ha egyszer az én apám lenne, többet sose lenne részeg... Ne sírj, én tudom, hogy úgy volt, ahogy nekem elmondtad. Én is csak felültem volna arra a szekérre. Nekünk nem is szabad mást tennünk, csak ami jó, mert mink szegények, meg árvák vagyunk s a tiszta szívünknel egyebünk nincs is... Én nem ösmertem az apámat, de jól tudom, ha élne, most ő is azt mondaná, hogy okosan tetted... Ne sírj anyám!

*

Fáraó Simont utolsó, rongy embernek tartották a falujában. Pedig csak szerencsétlen volt.

Úgy került ide más vidékről szolgának. Koncseket szolgálta, az árendást, amíg ki nem tellet az ideje s tovább nem kellett állnia.

Volt ennek a Koncseknek egy szolgálólánya is, a Regina. Az árendás addig a napig rá sem igen vetette a szemét a lányra, amíg egy nyári estén meg nem találta őket a kertben. Regina és Simon egymás mellett ültek a nagy borízú almafa alatt. Szép, holdvilágos este volt, beszélgettek és harsogva harapdálták az almát. Egyszerre csak árnyék vetődött közéjük. A gazda árnyéka.

Ahogy eldördült felettük az árendás hangja, Simon mindjárt érezte, hogy nem az almáról van szó, hanem kettejükéről. Jobban mondva nem is kettejükéről, csak Regináról.

Nemsokára történt ezután, hogy Simon délután több sört ivott a kelleténél. Elnehazedett a feje. Felment a szénapadlásra, hogy kifaludja magát. Át is aludta a délutánt. Arra ébredt, hogy odalenn már surrog a tej a sajtárba. Regina feji a teheneket. A friss tej szaga felszállt a szénahányó lukon át és olyan jó volt hallani a spriccelő tej édes muzsikáját. És a Regina halkán szivárgó énekét.

*Hej... Azon a nagy erdőn nem tudok átmenni,
Régi volt szeretőm, nem tudlak feledni.*

*Hej... Elfeledném minden bánatom dalolva,
Csak téged soha ne ösmertelek volna...*

Ki másnak énekelné ezt Regina, ha nem neki, — gondolta — amikor egyszerre csak elszakadt az ének vékonyka fonala és hirtelen elállott a tej surrogása is. Csak valami visszafojtott, kínlódó nyöszörgés hallatszott letről. Azután felszakadt a csend burka és kibugyant belőle a lány felcsattanó hangja.

— Elmenjen innen, mert a fejibe vágom ezt a zsetárt, szégyentelen. Van magának asszonya, azt szorongassa. Azt faldossa, ne engem. Nekem hagyjon békét... Nem tud nekem annyit fizetni, hogy a szukája legyenek...

Micsoda? — ébredt fel most már éles józanságra Simon és óvatosan mászni kezdett a lyuk felé.

— Ha nem megy ki mindjárt innen, kiabálok, hadd tudja meg legalább az asszonya is, hogy maga miféle rongy alak!

— Nem kell kiabálni! — huppant le Simon a lyukon át a szénaketrec mélyére és mindjárt kezébe is kapta a sarokba támasztott vasvillát. — Elintézzük mi ezt csendben is. Egymás közt. No, fogjon fel maga is egy villát, aztán ne kíméljen. Nem sír én utánam senki...

Regina elhajította a sajtárt. A tej végigömlött az istálló alomján. Odaugrott Simon elé és mind a két karjával átfogta. Most ölelte meg először a szolgálégényt.

— Eressz el, Regina... Még azt hiszi ez a hájgombóc, hogy őt félted.

— Eressz el a keservit a senkimiskájának, engem ne félt! — remegett az árendás hangja.

Regina azonban még jobban szorította a szolgálégényt. Hazzábújt remegő szívével, fiatal, forró testével, mintha már soha el sem akarná eresztetni.

Igy történt, hogy Simont, a nagy erejűt, az igazságtevő harag fellobbant lángjai lassanként elhagyták, ereje egyszerre elszállt, soha nem érzett gyengeség kerítette hatalmába, hogy csak úgy reszketett. Elejtette kezéből a vasvillát is, átölelte Reginát és fejét belefúrta a lány illatos hajába. Nem is látta, nem is hallotta, hogy ruhásládáját, pokrocait, szolgálégény-motyóját, hogy hányja ki Koncsek az udvarra.

Még azon az estén elállította magát igáskocsisnak az uradalomhoz. Várta és úgy remélte, hogy Regina is utána jön. Kettecskén majdcsak összegyűjtögetnek annyit, hogy egyszer megszabadulnak a szolgák sorsától. Házat szeretnek, egy kis földcskét s ha szegények is, de boldogok lesznek a magukéban. Az emberre azonban hamarabb rátalál, amit nem vár, mint az, ami még az álmait is betölti.

Igy találta meg Fáraó Simont a háború a boldogság helyett. A front kegyetlen hónapjai után hosszú évekig tartó hadifogság következett. Mire hazakeveredett, az uradalom földjeit már szétosztották. Neki nem jutott semmi. Regina addig-addig várta, míg belefásult a várakozásba s férjhezment.

Simon fészket foglalt magának az elhagyott pásztonházban, melyet a tanácstól vett bérbe. Kijavította, kicsinosította, ahogy lehetett, de a fészek még így is üres és rideg maradt. Meg kellene nősulni — gondolta, dehát ki lett volna, aki ilyen ágrólszakadt, semmitlen ember nyomorúságához odaköti magát. Volt egy néma lány a faluban. Sokáig töprengett rajta, míg végülis elhatározta, hogy ezt megkérné. Az apja útkaparó volt. Mikor beszélt vele a szándékáról, az útkaparó csak a bajszát csipkedte.

— Tudom én, hogy jó volna neked, te Simon, egy asszony, aki soha nem lármázik. De ha beszélni nem is tud, enni annál jobban. Neked meg az is gond, hogy a magad szájába mit tegyél... Előbb talán szerezz valamit, akkor majd beszélgetünk róla.

Azért nem hagyta magát s ha el-elkeseredett, az is arra volt jó, hogy annál jobban belekapaszkodjék az életbe, mely mostohán, de mégis küldött feléje egy-egy biztató mosolyt.

Munkát vállalt a kőbányában, erdőtisztogatásnál, fakitermelésnél, télen kosarakat font, nyírfaseprűt készített. Eljárt napszámba, aratást is vállalt, cséplést, kaszálást s így lassanként gyűjtögetett magának annyi pénzt, hogy tudott venni rajta egy lovat, meg szekeret. Fuvaros lett belőle. Kavicsot hordott a környékbeli építkezésekhez, követ szállított az állomásra. Eljárt a vásárookra is. Lestrapált lovakat vett, feljavította, kisímitotta a szőrüket, azután nyereségre eladta. Így szokott rá az ivásra. Rendesen nem kosztolt soha, csak a tarisznyából falatoztatott fuvarozás közben. Nem csoda, ha a megerőltető munkáktól sem kímélt szervezetének hamar megártott az ital. Amikor meg már korhely ember hírébe keveredett — sokszor mondogatta maga is — azért iszik, hogy ne vétkezzenek hazugsággal azok, akik rajta köszörülgetik a nyelvüket.

Egyszer azután megalakult a faluban az első szövetségi csoport. Fáraó Simon előtt felvillant a boldogulás hajójának fehér vitorlája, amely elviszi őt a nyomorúság földjéről. Egy este felkereste az elnököt s megkérte, hogy támogassa abban a szándékában, hogy beálljon a csoportba.

— Nem olyan könnyű dolog ez, Simon! — köntörfalozott az elnök. — Most még csak azok álltak össze, akik hoznak valamit a csoportba.

— Van lovam, szekerem, tudok dolgozni is. Ha már a földosztásnál megfedkeztek rólam, legalább most részeltessenek a boldogulásban.

— A ló is, meg a szekér is csak arra jó, hogy *vigyenek* rajta. Főként a te lovad, Simon.

Az elnök arra célzott, hogy a nyáron, egy éjszaka letörték valakinek a kukoricáját. A gyanú Fáraó Simon felé mutogatott, bár a rendőrök semmit se találtak nála. Dehát az már csak így van, hogy ha valakinek elbóklászik egy malaca, elvisz a róka néhány tyúkot, meghúznak egy szalmakazlat a rakodón, kivágnak egy fát az erdőn, a rendőrkutyával először mindig Simont szaglásszatják körül.

Ez a visszautasítás szinte megölte Simont. Kiheverte Reginát, a néma lánnyal való házasságra már nem is gondolt, pedig lehet, hogy azóta meg is bánta az útkaparó, hogy nem kapott az alkalmon. Fel se vette már, hogy a falu tolvajának tartják. De most halálos dőfés érte. A csoport tagságában ott voltak egykori cselédársai. Végigjárta őket, könyörgött nekik.

— Hiszen ismertek, tudjátok, hogy értek a lovakhoz. Nincsen olyan munka, amit én el nem végezhetnék. Nem emlékeztek már, hogy Beránszky intéző úr mit mondott egyszer: ha nem elég két ló, szóljatok Simonnak. Húz az négy ló helyett is...

— Nem érted, hogy most más a helyzet. Nekünk most nem cselédek kel-
lenek, ez nem uradalom! — küldte el az egyikt.

A másik meg:

— Nem kerülgetem én a kását, Simon. Itt most a java embereknek kell összeállni, akik viszik is valamire. Mert ma még sok a vonakodó. Aki úgy vélekedik, hogy majd meglátjuk, mire mennek. Ha megy nekik, hát jó. De ha ilyen emberekkel kezdünk, mint te is vagy, azok a hideghónaljuak könnyen azt mondják, hogy korpa közé nem keveredünk. Oda be nem állunk, ahol Fáraó Simonok vannak... Hát nem érted?

— De milyen ember vagyok én? Kinek vétettem valaha is? Mit állíthat-
nak ellenem?

— En bizony nem tudnám megmondani, hogy kinek vétettél. Inkább ta-
lán az a baj, hogy nem mutattad meg még eddig, hogy ember vagy. Szólt ne-
künk már rólad az elnök is, de Martalóc Miska találta fején a szöveget a te
sorsodban. Aszongyahogy: tudjátok, nem volna ezzel a Simonnal semmi baj,
de tudomiséen, olyan ember az, hogy a pap is örül neki, amiért elkerüli a
templomot, mert még az emberek se járnának a misére, ha Fáraó Simon is
ott ülne közöttük. Hát így is van valahogyan.

Igy beszéltek vele egykori cselédársai. De volt olyan is, amelyik nem
átallotta szemébe mondani, hogy korhelynek, tolvajnak, cigányokkal kupéc-
kedő gyűtmentnek tartják.

Ettől kezdve még jobban kezdett inni. Szándékosan és elkeseredetten, most
már nem a mámor zsiabdott óráiért, hanem csak azért, mert tudta, hogy józa-
nul soha nem lesz bátorsága véget vetni kitaszított életének. Alkoholos révü-
leteiben parádés önpusztítások változatait beszélgette meg magával. Aki ilyen-
kor hallotta, amint magában beszélve leírta, hogy hogyan kőzeledik majd a
gyorsvonat, ő meg a felpántlikázott lóval hogy vágat dalolva a robogó vonat
alá, azt hihette, hogy Simont most már kezdi elhagyni a jó esze.

Ilyen halálos ötlettel indult el hazafelé azon a napon is, amikor Kézdiné,
az özvegyasszony felült a szekereire s hazahozta.

Az a nap azonban mégiscsak változást hozott az életébe.

Mert a nevezetes estén, amikor már kialakulta egésznapos mámorát átszé-
gyenkezett a szomszédba egy bögre tejért. Pálinkától kimart belseje kívánta a
hideg tejet. Hidas Bora néni — amíg Simon edényébe öntötte a tejet — tré-
fálkozva kérdezte tőle.

— Hát, ilyen hamar itthagyt az új asszony, te Simon?

— Miféle új asszony?

Bora nénitől tudta meg, hogy Kézdiné gyeplőzte haza a lovát, ő is szerszá-

mozta le és vezette be az istállóba, még szénát is vetett neki, őt pedig pokróccal takarta le a szekérderekban, hogy meg ne fázzon.

Az elkövetkező időkre elég is volt annyit tudni Fáraó Simonnak, hogy mégiscsak van valaki, aki nem szégyelt felülni az ő szekérére. Volt min eltűnődni már azon az estén és álmatlan éjszakán. Egy picinyke szellő mégiscsak támadt az ő elhagyott lelkében is, amitől a már szunnyadó szikra lángot tudott fogni.

A szikra pedig Szatmári Bódi szavaiból pattant ki még akkor, amikor megmagyarázta neki, hogy mért nem vehetik be Simont maguk közé a csoportba. Most kezdett csak igazán értelmet venni magára az a néhány szó.

— Az a baj, hogy nem mutattad meg még eddig, hogy ember vagy!

De eljön-e valaha is az a nap, amikor a lángot fogott szikra úgy világít majd az emberek között, hogy mindenki meglátja ennek a megkínzott embernek arcvonásait a testvér jegyeit?

*

Ősz volt. Fáraó Simont egész nyáron senki sem látta részegen. De ha elmúlik az egyik baj, jön helyette a másik. Először a lova döglött meg, azután meg az az éjszakai szélvihar, amely pajták tetejét emelte le, Fáraó Simon házáat is szétdőlt. A tető lefordult róla, a tűzfal és kemény beszakította a mennyezetet. A szerencsétlen ember ott állott a tél előtt hajléktalanul.

Akkor került oda egy fiatal pap plebánosnak. Mikor meghallotta, hogy mi történt, hívatta Simont és felajánlotta neki az üresen álló káplánlakást, amíg felépül a ház.

Simon köszönte a szívességet, de csak csóválta a fejét. Azt már igazán nem teheti meg, hogy a plebániára költözzék.

— Ugyan miért nem? ... Nem a papnak kell-e jó példával előljárnia, hogy segítsünk egymáson? ... Itt igazán elfér.

— Tudom én, hogy elférek, de hát nem értheti ezt a plebános úr! Majd megmondják magának hamarosan, hogy kicsoda az a Fáraó Simon. Még csak az kéne az új papnak, hogy ezt megtegye. Nem, nem lehet. Mindenesetre megköszönöm a szíves jóságát irányomban. Tudja, ilyenkor tanulja meg az ember, hogyan is kell azt csinálni, hogy ember legyen az ember... Köszönöm.

— Legalább valami magyarázatot adjon, hogy miért nem fogadhatja el tőlem ezt a segítséget, amikor olyan természetes, hogy befogadom.

— Hát, jó! Megpróbálom. Talán elég lesz, ha annyit mondok, hogy nem is olyan régen itt a faluban még azt tartották rólam, hogy szinte jó is, amiért elkerülöm a templomot. Mert ha én is ott ülnék vasárnaponként, hát nem mindenki menne el a misére... Szóval leprás vagyok én kérem, leprás. De már gyógyulok, plebános úr! Képzelve el, akadt egy asszony a faluban, aki még a szekeremre is fel mert ülni, pedig részeg voltam ugyancsak, azt a... Most meg már a pap is szóbaállt velem. Sőt meghívott a fedele alá. Hát így haladgatunk... No, de azért káplánnak még nemigen válnék be! — kacagta el a végét keserű szavainak, azután visszaballagott tetejetlen háza zugába.

Másnap, már korán reggel eljött hozzá a tanácselnök is.

— Segíteni akarunk rajtad, Simon. Egyetlen lakás van a faluban, amelyik üresen áll, a Kézdinénál, a belső ház. Az öregek kihaltak belőle. Neki elég az első rész is, amazzt úgysem használja. Még valami bútor is lehet benne. Ha akarod, kiutaljuk.

— Nem szégyenlitek magatokat? Még csúfot is üztök belőlem. Hiszen ez csak gúnyolódás, heccelődés, amit beszélsz!

— Látod, most megbántottál, mert egy cseppet sem akart veled senki sem gúnyolódni. De az az igazság, hogy nincs más alkalmas hely.

— Ha igazán így van, akkor köszönöm a fáradságod. Tudod, hogy nem

mehetek én abba a házba. Nem árthatok senkinek. Még ha nem volna özvegy s nem lett volna az az eset, hiszen tudod... Mennyit kellett elhallgasson miattam az a szegény asszony. Nem. Nem mehetek én senkinek a nyakára. Különben is, csak a cserépbén esett nagyobb kár, a faanyag megvan. A szarufákat magam is felrakom, van egy kis takarított pénzem, cserepet is szerzek, s ha az idő engedi, még a tűzfal is elkészülhet, ha meg nem, tavaszig jó lesz oda kukoricaszár is. Megleszek én... Most már megleszek.

Magában pedig azt gondolta: ez már a harmadik ember a faluban, aki Fáraó Simonnal szóba áll. Tavaly még ez is szívesen elhajtott volna a faluból, hogy lábalatt ne legyenek.

A tanácselnök éppen elköszönt Simontól — azzal, hogy azért még gondolja meg a dolgot —, amikor elhaladt korszóval a kezében a megomlott ház előtt Kézdi Etelka. A cseviccektől felé igyekezett, de megállította a sanyarú látvány s a tanácselnök is megszólította.

— Etelkám, gyere csak ide egy kicsit, kislányom.

Etelka megszeppenve lépdelt befelé az udvarra, ahol mindenből a pusztulás, a halálraitélttség dohos szaga áradt. Megállott a tanácselnök előtt, felnézett rá. Nyílt arcában, tiszta szemében szelíd tiltakozás volt. Mintha azt mondta volna: engem azután hiába kérdeztek, hogy mit lehetne itt tenni! Én nem tudom ezt a házat felépíteni. Igaz, hogy olvastam én már olyan mesét, amelyben a gonosz királyasszony pincébe záratta mostohalányát, adott neki egy gombolyag pamutot, hogy mire megvirrad, száz sing gyolcsot szőjön belőle. S a mesében úgy volt, hogy mire megvirradt, meg is lett a száz singnyi gyolcs, de hát az mese volt...

— Tessék parancsolni!

— Dehogyan parancsolok — bárcsak parancsolhatnék —, inkább kérdezni szeretnék tőled valamit. Ugy-e, nálatok üresen van most a belső ház, ahol nagyapádék laktak?

A kislány szorongása egyszerre felengedett, szeme felcsillant, mintha itt is valami újfajta mese kezdődne el. Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy szegény ember, úgy hívták, hogy Fáraó Simon. Volt annak a szegény embernek... Nem, nem volt annak a szegény embernek semmije, még a ház sem az övé volt, amely összedőlt a feje felett. Mit volt, mit nem tennie, elindult, hogy valahol majd befogadná őt valami jó ember éjjeli szállásra. Ment, mendegélt, találkozott egy kislánnyal, akinek korszó volt a kezében. A korszó üres volt s a szegény ember mindjárt gondolta, hogy nem lesz szerencséje, mert üres edényt vivő emberrel találkozott...

S mintha a gondolatban elkezdett mesét folytatta volna, énekelni kezdett a hangja, amint felelni kezdett a tanácselnök kérdésére.

— Dehogyan van üresen!... Van ám abban két ágy, egy nagy lóca, láda, szekrény, fiókos nagy asztal, még dobkályha is van benne. Meg fali tükör a két ablak között, az asztal felett petrólámpa. Az a legszebb, mert nagyanyám, amikor még élt, befonta a drótját szalmafonással... Szóval van ott minden, ami Simon bácsinak kellene. Édesanyám már úgyis mondta, hogy ki kellene adni valakinek fizetségért. De tudomén, hogy Simon bácsitól most nem is kérne semmit, mert így járt. Mink is járhattunk volna így, meg akárki, nem igaz?... Minket is csak befogadnának, meg akárkit. Hát nem igaz?...

Simon elkomorodott, elfordította a fejét, összeszorította a száját. Attól félt, hogy kimondja, amit gondol.

— Akárkit igen, de engem...

*

De minek nyujtsam ezt az egyszerű történetet!

Simon a telet Kézdiné belső házában töltötte. Az özvegy elfogadta a cse-

kélyke lakkért a földhözvágott embertől, de az utolsó fillérig rá is költötte. Kímesszelte a szobát, felsúrolta a padlót, fehér huzatba öltöztette az ágyat, mosott rá, vasalt, inget varrt, alsóneműt, rendbeszedte ruháit, megfőzte ételét, megsütötte kenyereit.

Fáraó Simon pedig elvetette az őszi gabonát az özvegyasszony földjébe, tüzelőt fuvarozott neki, lisztet öröltetett a malomban, ellátta állatait, mint a sajátját.

Mindez nem ment szélzúgás nélkül — ahogy faluhelyen mondani szokták. Az a komisz szél pedig hol innen, hol onnan vágott a fülüknhöz egy-egy gyanúsító megjegyzést, igaztalan rágalmat, szennyes pletykát.

Pedig Simon még nappal sem lépte át Kézdiné küszöbét, az egyetlen karácsonyestét kivéve. Akkor is csak hosszú töprengés után és Etelka visszautasíthatatlanul ragaszkodó kérésére, aki egészen megváltozott, amióta Fáraó Simon az udvarukban élt, velük egy tető alatt. Szemében már nem lakott örökös szomorúság. Végtelenül boldog volt, hogy ismeretlen apját élővé tudta varázsolni Fáraó Simon egy-egy mozdulatából, járásából, kemény hanghordozásából s a férfikéz darabos, de meleg simogatásából, melyet eddig soha nem érzett. Szerette, hogy Simonnak dohány-szaga volt és nagyokat horkolt, ha téli estéken elaludt a kályha mellett kukoricamorzsolás közben.

Vasárnap reggelenként az volt az ő kedves játéka, hogy amíg Simon borotválkozott a csodálatos tükör előtt, a karoslócára térdelve, Etelka szalonát pirított neki a dobkályhán. Áthozta a kávé, megterítette az asztalt, megmelegítette a mosdóvizét. S mikor mindez elkészült, akkor: no, most meglátjuk ki lesz előbb felöltözve ünneplőbe.

Simon úgy igyekezett a reggelivel, öltözködéssel, hogy beleizzadt. Mégis ő még csak a csizmáját húzta, amikor Etelka már az ajtóban állott, várva, hogy együtt induljanak a templomba.

Az is Karácsonykor történt, hogy először merészkedett el az éjféli misére. Várta, hogy talán leszakad a csillogó luszter, vagy odajön hozzá a sekrestyés és kiküldi, de legalább, hogy jól végignézik az emberek. Mindez azonban elmaradt. Történt valami más, amibe kicsi híján beleájult Fáraó Simon.

Az volt itt a szokás, hogy az éjféli mise megkezdése előtt a pap a betlehemi Kisdéd porcelánból öntött mását hozza végig a templomon az aranyos baldachin alatt ministránsok és gyertyát vivő férfiak kíséretében. Felcsendül az ének: *Krisztus Jézus született, örvendezzünk, néki örömeinket zengedezünk...* Azután megáll vele a kórus alatt és odaadja — rendszerint egy köztiszteletben álló — idősebb embernek, aki karjára fektetve viszi vissza a pap előtt és elhelyezi a porcelán szobrocskát a szentélyben felállított bölcsőben.

Simon ezen a csodálatosan mély éjszakán a kiöltözött emberek hadában dehogymert volna előbbre menni. Megállott a szenteltvíztartó mellett. Az oltár végtelen messziről csillogott feléje a két hatalmas fenyőfa lombjai közül, mintha már nem is ebben a világban volna, hanem valahol távol, nagyon távol, a fenyővel borított nagy hegyeken, az életen is túl. Onnan látta közeledni feléje a papot a baldachin alatt, a gyertyák fényében szikrázó brokát pluviáléban, karján a Kisdéd szobrával. Mindig közelebb jött, mint valami látomás, egyszerre csak ott volt már előtte, hogy érezte is a pap meleg leheletét, amint énekelte:

— *Gyermek született nekünk, Fiú adatott az égből. Örvendjetelek, mert az Ige testté lett és közöttünk lakozik. Most megnyilvánul az Úr dicsősége és minden test meglátja a mi Istenünk üdvösségét!...*

Simon nemcsak jól hallotta, hanem jól meg is értette ezeket a szavakat s bár szemlesütve, de körülnézett, hogy vajon elhiszik-e mindezt, akik körülötte állanak.

— Minden test megtalálja a mi Istenünk üdvösségét...!

Nem volt azonban ideje sokáig eltűnődni a hallottakon, mert a pap egyenesen hozzálépett — őhozzá, Fáraó Simonhoz — és karjára tette a kicsi Jézus szobrát.

Még szerencse, hogy a kezében szorongatott kucsmát ejtette el, nem pedig a szobrot. Tele lett a feje a felszökött vér zúgásával, szeme előtt csillagok táncoltak. Valaki meglökte.

— Indulj Simon!... Menj a jászolhoz!

Megindult csaknem tántorogva, rogyant inakkal s úgy érezte, hogy ennek az útnak soha nem lesz már vége. Körülötte zengett az ének, csilingeltek a csengők, ujjongott az orgona. Azután odaért a jászolhoz, lehajolt, belétepte a szobrocskát s mintha örök életében már itt is akarna maradni, letérdelt a jászol elé. Meggyötört életének könnyeit felitta a jászol szalmája.

Ez után az éjjeli mise után a fiatal pap komor és néma emberek sorfala között indult el a plebánia felé. Tudta, hogy nem kéri tőle számon, amit tett, de szívükben mélyen megvetik.

Senki sem kívánt neki boldog karácsonyi ünnepeket.

Nemsokára az ünnepek után az új plebánost meglátogatta a főesperes. Megnézte a templomot, temetőt, megvizsgálta a hivatalos plebániai könyveket. Majd arra kérte, hogy menjenek a belső szobába, volna valami egészen bizalmas mondanivalója.

Főesperes: Tudod-e fiam, hogy panaszt tettek ellened?

Plebános: Mi a vád?

Főesperes: Az, hogy nyilvános bűnösökkel tartasz kapcsolatot, egy bizonyos családdal. Nem ügyelsz eléggé a lelkipásztor jó hírére. El is jársz hozzájuk s ezzel hallgatólagosan beleegyezel ágyasságukba. Többet törődsz ezekkel a kárhózzát felé igyekvőkkel, mint az igazakkal!

Plebános: Ó, a kárhózzát felé igyekvők és ó, az igazak! Ó, ti kiteszítottak és ti erényeitekkel dicsekvők!... Mintha Isten szemében lennének elveszettek az élők között. Vajon az Evangélium egyetlen szót sem ejt erről? Nem beszél a jó pásztorról, aki otthagyja nyáját az eltévelyedett bárány kedvéért?... Jól tudom, kik a vádaskodók s azt is tudom, kik azok, akikről féltik az én jó híremet. Nos, bevallom, valóban sokat foglalkozom és törődöm velük. De azért lettem pap, és most nem mernék az előljáróm szemébe nézni, ha el nem mondhatnám, hogy valóban többet járok azok után, akiket félték, mint azok után, akikkel — a világ megítélése szerint — soha nincs baj! Bátran teszem, mert tudom, hogy Isten még többet és szorosabban jár a nyomukban. Vigyáz rájuk, hogy megőrizhessék szívük tiszta jóságát... Azt mondják róluk, hogy bűnben élnek. De kik mondják ezt? Unatkozó lelkiismeretű emberek, akiknek a lelkiélete abból áll, hogy szüntelenül fogadkoznak és erejüket meghaladó ígéreteket tesznek, hogy így Uramisten, úgy Uramisten, segíts meg minket, akkor aztán nem lesz panaszod ellenünk! Azok vádaskodnak, akik olyan Istenben hisznek, akivel alkalmazotti viszonyban él az ember. Fizess meg Uram az én szolgálataimért, melyekkel megtisztellek s főként adj egy kis előleget itt a földön az örök boldogságból...

Főesperes: Csak higgadtan fiam, nem én vádollok!... Beszélj nyíltan. Nekem nincs okom kételkedni abban, hogy téged nem téveszt meg annak az özegetnek a buzgósága. Az, hogy rendszeresen győnik, templomba jár. De ne felejtse el, hogy ez még nem minden! Mert közben mégiscsak ott él nála egy zavaros multú ember... Van okod feltételezni, hogy nem férközött közéjük a kísértés, esetleg a bűn is? Van valami reményed, hogy ez a rendezetlen viszony egyszer rendeződhetik... úgy értem, házasságkötéssel, az oltár előtt?

Plebános: Lelkiismeretem nyugalma szerint kijelenthetem, hogy mindezidáig — bár egy fedél alatt — de fedhetetlenül éltek egymás mellett. Kísérté-

sek? ... Nólám, éppen nekik ne lennének kísértéseik. Két magáramaradt embert összesodor — ő nem a sors — a részvevő szeretet, a könyörülő jóság, a segítőkészség. A falu nyelve ezt másként nevezi, de a mi meggyőződésünk szerint Isten kegyelme. Ott élnek egymás mellett, egymásra utalva. Nap, mint nap felvillanyozva attól, hogy segíthetnek egymásnak a nekik alaposan kijutott nehézségekben, mindennapi munkában. Nem fiatalok már, de még nem is öregek. Elképzelhető-e, hogy éppen őket kerülné el a kísértés? Nem, ez nem képzelhető el. Könnyelműség volna egy pap részéről erre nem gondolni. Éppen ezért törődöm velük. De még ha tudnám, ha bizonyítékaim lennének is, hogy ma bűnben élnek, módomban van-e, hogy kitaszítsam őket szívem szeretetéből. Megtehetem-e még akkor is, hogy rábeszéljem Istent: mondjon le róluk? ...

Főesperes: Helyes. De azt csak belátod, hogy ez az együttélés — nem jól mondom — egyfedél alatt élés nem tartható fenn sokáig anélkül, hogy... Szóval, valamit mégiscsak kellene tenni, hogy az oltár elé kerüljenek...

Plebános: Amit ezért tennem kell, elvégzem. De nálam is többet tesz egy ártatlan gyermek, aki szüntelen csak ezért imádkozik. Isten nem fog ellenállni Kézdi Etelkának és nem szomorítja meg az ő tiszta szívét.

*

Az emberek már el is felejtették a karácsonyi templomi történetet, egyre kevesebbet foglalkoztak Fáraó Simonnal. Odaadták őt már régen a kárhózat kutyáinak Kézdinével együtt.

Azon a tavaszon hamarabb volt Húsvét. A hegyekben csak a nagyhét táján olvadt meg a hó. Ünnepe előtt kiadós záporok öntözték végig a vidéket, a folyó kiáradt medréből és védőgátjai között hömpölygött.

A falu a kerekdombnak nevezett magaslat tövében épült. Amikor a vasutat építették, a folyót is szabályozták. Azelőtt a domb északi oldalának tövében sietett le a víz a kiszélesedő rónára. Erre feküdtek az uraság földjei. A tavaszi áradások sok kárt tettek az uradalomnak, de amikor a folyót szabályozták, senkinek sem jutott eszébe, hogy az új meder miért délnek fut a malom után, nem pedig az északi oldalon. Azt sem mérte meg senki, hogy a délre eső védőgát alacsonyabbnak készült, mint az északi. Csak amikor esztendőről esztendőre a község földjeit öntötte el az áradás, kezdték ébredezni az emberek, hogy annakidején mért vágatott birkát annyiszor az uradalom a szabályozást végző kubikosoknak.

Húsvét hétfőjének estjén Fáraó Simon kiballagott a folyópartra, a malom feletti topolyos felé, ahol horgokat rakott le. Megnézi, nem hozott-e valami szép halat Etelkának a zavaros víz? Ahogy kiért a töltésre, látta, hogy a víz alaposan megnőtt, egy méter sem hiányzik, hogy áteredjen a déli oldalra, ahol a java földek voltak már elvetve. Itt volt a szövetkezet konyhakerti tagja s az újonnan telepített gyümölcsös. Mellette épült fel a csoport új majorgája is a két hatalmas istállóval, benne a sok szép jószággal. De erre szelte át a földeket az alacsonyabban fekvő vasút is. Ha nem riasztja a falut, órákon belül megvan a veszedelem.

A kultúrház nagytermében már javában állt a bál. Csak néhány öregember, meg a gyerekek maradtak otthon. Mindenki ünnepelt, vigadott, az esti falu tele volt a táncteremből kiszűrődő muzsikaszóval, a bőgő brummogásával.

Simon futólépésben szaladt a kultúrházig s az első útjába akadott emberre rákiáltott.

— Gyorsan a gátra emberek, nagy baj lesz. Mindjárt víz alatt a határ, de még tán a falu is.

Azután bekiabált a táncolók közé is, de ott senki sem vette komolyan. Azt hitték, hogy Simon — a hosszú italbőjt után — ma végre felöntött a garatra és nagy vizet lát.

Elkeseredett ezen s már le is mondott arról, hogy bakternek álljon a veszedelem fölé. Szomorúan ballagott hazafelé. A bögő szava azonban ott zümmögött a fülében.

— Víz, víz, árvíz. Víz-víz-víz...

Újból futásnak eredt.

Az udvaron — mintha megveszett volna — körbeszaladgált Kézdiné kutyája. A kutya a télen át összebarátkozott vele, minden útján elkísérte. Most is, ahogy nagy sebesen előszedte a fészert alól az ást, csákkányt és elindult visszafelé a malom irányába, a kutya ott loholt mellette.

Simon már útközben végiggondolta, hogy mit kell tennie. Átvágni a holtárok felett az északi töltést. A víz majd rombol magának utat és a java lefolyik a holtárkon át a rétek felé.

Amint azonban a kigondolt helyre ért, hallotta, hogy túl a déli parton valaki már vágja a töltést. Egy pillanat alatt tisztában volt vele, hogy odatúl mi történik. Megtette ezt már a molnár máskor is, hogy megkímélje a malomát. Dehiszen a malom már nem is az övé. Községesítették, ő meg csak alkalmazott-benne. Éppenúgy, mint a két segéd. Hát ez a vén ember csak nem tud beletörödni abba, hogy nem harácsolhat már többet. Még mindig visszafelé akarja forgatni a malom kerekét? Fáj neki az új gyümölcsös. Szeretné, ha ott fulladnának az állatok a csoport istállójában. Dehát mi haszna lenne neki mindebből. Van ember a világon, akinek nem is a maga haszna a fontos, hanem a más kára, a sokaké?

Nem sokat habozott, uszítani kezdte a kutyát a másik part felé. A kutya azonban nem mert mindjárt nekimenni a víznek. S akkor odaát valahogyan összekoccant két szerszám, úgyhogy még a szikrája is látszott. A kutya már idegesen hegyezte a fülét. Simon pedig felkapott egy követ és jó messzire eldobta a víz felett a túloldal irányába. Hamis, a kutya, nehányat vakkantott, azután belevetette magát a vízbe. Nesztelenül úszott a túlsó partig. Ott lerázta magáról a vizet, azután csak vad faldosás, mérges vakkantások sorozata hallatszott, lábak dobogása, elkeseredett küzdelem egyre izgalmasabb lármája.

Odaát a két molnárszegéd ásóval védte magát a kutya mind dühödtebb támadásától. Egyiküknek sikerült is eltalálni az ásóval Hamis fejét. De az csak még jobban megvadult az ütéstől. Tépte, harapta őket, ahol csak érhet. Azok pedig hátrafelé húzódva védekeztek. A fiatalabb azután felbukott egy kiálló akácfacsutalkban. Végigvágódott a földön. A kutya egy pillanat alatt ott termelt a mellén. Tépte róla a bőnkabátot.

Az idősebbik segéd, ahelyett, hogy társán segített volna, elkezdett futni a malom felé. Hamarosan szembetalálkozott a molnárral, aki távolról figyelhette őket és meghallotta a kutyával való küzdelem hangjait.

— No, mi van Albert? — kérdezte suttogva, visszafajtott méreggel.

— Az a rühes dög megzavart... Ránkusztította valaki túlról.

A molnár szeme szikrát vetett a sötétben. Betöltötte a puskát és futni kezdett az ugatás irányába.

Hamis akikorára már jól elbánt a földön fekvő segéddel s mint aki becsülettel elvégezte a rábizottakat, átúszott Simonhoz. Ott kerengett a lábánál és veszettül ugatott arrafelé, ahonnan a molnár dobogó futását hallotta.

A molnár megtalálta a ronggyá tépett segédet, aki még akkor is ott fetrengett a földön és a fejét tagogatta. A sötétben nem lehetett látni, hogy füle, vagy orra hiányzik-e, de egyiket sem érezte.

A túlsó parton pedig csak nem szűnt az ugatás. A rejtett puska már tüzesíteni kezdte a molnár tenyerét. Reszketett, amikor felemelte, vaktában célzott a hang irányában. És talált.

Fáraó Simon egy tompa ütést érzett a vállán, de nem sokat törődött vele. Gondolta, hogy egy serétecske neki is jutott. Inkább a kutyát féltette még

most is, hiszen ez az állat nem is az övé s ha elpusztul, annak is csak ő lenne az oka.

Hamis azonban nyúszítve húzódott Simon lábához. Semmi baja nem esett. Csak akkor nyugtalankodott meg újból, amikor megérezte a lecsepegő vér szagát.

Most már Simon is tudta, hogy őt érte valami a lövésből, mert balkarján végigfolyt a meleg vér. Fájdalmat azonban nem érzett és csak tovább nyomta az ásót a töltés makacs földjébe. Ilyen kétségbeesetten csak a fronton ásott fedezéket magának a süvítő halál elől. Ott megmenekült. Most azonban egyre gyengébbnek érezte magát. Kigyöngyözött a homloka, a vértől már sikamlóssá lett az ásó nyele, balkarja kezdett elerőtlenedni és sajogni. A víz azonban már szivárgott a keskeny árkon és egyre nagyobb falatokat mart le a partból.

— Nem megy tovább! — sóhajtott és eldőlt a töltés oldalán.

A kutya még ráncigálta, cibálta egy darabig, de mikor meg sem mozdult, mint aki parancsot kap, elfutott a falu felé.

Ki tudja meddig tarthatott Simon első szédülése. Attól jött magához, hogy alsó testét már a lezúduló, partot szaggató, sárga víz tarajai nyaldossák. Még volt annyi ereje, hogy feltápáskodott és a darékig érő, sodró vízben átvergődött a holt árok falu felé eső partjára. Ott azután minden ereje elhagyta. Előbb leült, azután hanyattdőlt a harmatos fűvön.

Itt talált rá Kézdiné, akit szoknyájánál fogva rángatott ideig a kutya. Ébresztgette, szólígtatta Simont, de az csak nyögött, fujtatott, csikorgatta a fogát. Lehúzza róla a kabátot s a vértől átázott inget darabokban tépte le. Hamar megtalálta a jókora sebet. A vállán lüktetve bugyogott elő a vér. Köténye zsebében ott volt ünnepi zsebkendője. Akárhogyan meg volt is rettenve, tudta mit tegyen. Ujjával tömkölte bele a zsebkendőt a sebbe. Azután minden erejét megfeszítve felültette Simont, átkulcsolta derekát, felemelte a földről, hogy talpra állítsa csak annyi ideig, amíg felső testét vállára veszi. Eközben ő maga is merő vér lett és iszap.

Ugy vonszolta az erőtlen testet, mint valami keresztet. A férfi balkarja lelógott az asszony vállán át s ez olyan volt, mint az útszéli keresztnek lehadsadt ága, melyet cibál a szél a vad éjszakákon. De honnan van neki ennyi ereje, hogy elbírja ezt a keresztet, amelyet talán egész életére magához ölelt ebben az órában.

Lassacskán azonban már őt is kimerítette ez az erejét meghaladó cipekedés. Vérző terhével együtt lerogyott a földre.

Eppen a faluszéli fészület alatt.

— Nem bírom tovább!... Maga most itt marad, de csak addig, amíg segítséget hozok. Küldök orvosért is. Csak nyugodtan maradjon, mindent megteszek...

Simon az asszony felé fordította vértelen, veritékező arcát.

— Ne hagyj itt, Etel!... Majd összeszedem magam. Elvánszorgunk valahogy hazáig... Ne lármázd fel a falut. Hadd mulassanak... Nem akarom, hogy megtudják: értük tettem... Csak te tudjad, egyedül...

Ép karjával reszketve nyúlt fel s megmarkolta Etel fejkendőjét az állán. Az asszony lehajolt hozzá, engedelmesen s megcsókolta a férfi hideg homlokát. Itt a kereszt alatt, a szeretet mindig megújuló áldozatának kiterjesztett karjai alatt, Isten jelenlétében.

Zúgva áradt alattuk a víz, felkavarva és tovasodorva a holt-árok szennyét.

Fivérem, Krikor tizenegy éves volt, jó magam nyolc, mikor egyszerre csak az az ötletem támadt, hogy megkérjem atyámat, engedjen el újságot árulni. Hát ő bizony azt mondta, túl fiatal vagyok még ahhoz, hogy az utcán szaladgáljak, és Krikor ugyanígy nyilatkozott. Ami engem illet, nem oszthattam véleményüket, hiszen pontosan azt sem tudtam, az élet melyik fokozatához tartozom. Megelégedtem azzal, hogy ugyancsak eleven vagyok. Viszont izegni-mozogni kezdett bennem valami, ki akartam menni a világba, kószálni és egy kis zajt csapni magam körül. Különösképpen pedig azt akartam, hogy tevékenyen benne legyek a világ dolgaiban.

Vártam egy hetet, aztán megint előhozakodtam a kéréssel. Krikor ezt mondta: „Túl kicsi vagy még ahhoz, hogy újságot árulj. Legalább tíz évesnek kellene lenned. Ez a rend.” Egy héttel később újra próbálkoztam, és még hajba is kaptunk Krikorral a dolgon. Egy óra múltán aztán Krikor azt mondta: „Majd beszélek Mr. York-kal. Ha ő benne van, hát benne van.”

Megmagyaráztam neki, hogy egy kis gubát szeretnék keresni.

Egyik este az asztalnál Krikor odaszólt nekem: „Holnap, ha kijössz az iskolából, szaladj el a Herald kiadóhivatalába, én majd várlak. Mr. York látni szeretne.”

Odaültem a zongorához és jó kényelmesen nekikészültem, hogy kalimpáljak egy kicsit. Így kihallgathattam, hogy Krikor és nővéreim mit beszélnek egymás között. Hallottam, mikor Lucy mondta: „Azt hiszem, nagy marhaság így elengedni egyedül az utcán, az ő korában.” Nagyon csendesen kezdtem játszani, mert hallani akartam, mit válaszol Krikor: „Tudom, de nem sikerült megmagyarázni neki — mondta —. A fejébe vette, hát...”

Azon az éjszakán nem aludtam. Szakadatlanul csak arra gondoltam, hogy végre holnap iskola után elmegyek újságot árulni. Mert boldog voltam, hogy olyasmit csinálhatok, amit később úgyis csinálnom kell — ha akarom, ha nem. Most azonban mindennek ellenére nem tudtam aludni. Másnap az iskolában nagyon jó fiú voltam: nem bírtam volna ki, hogy iskola után még becsukjanak, és mikor az utolsó órát elcsöngették, rohantam kifelé. Lábamat a nyakamba szedve nyargaltam végig hét egymást követő utcán, míg elértem a kiadóhivatalat.

Harminc-egyven kamasz ácsorgott a járdán, várva, hogy kezükbe nyomják az esti kiadást, és ennyi alak tömeges jelenléte ugyanazon a helyen bizony megrémített kissé. Néhány pillanatig úgy éreztem, jobb lett volna otthon maradni, egyedül az udvaron, de mikor Krikot is megláttam, már nem sajnáltam, hogy mégis itt vagyok.

Krikor egy kis irodába vezetett, az alagsorba, közel a géphez, ahonnan az esti kiadás frissen nyomott példányai kibuggyantak. Gyönyörűség volt közelről látni ezt a rotációt. Bizony úgy hittem, soha életemben nem láttam hozzá hasonló szepet. Ezt a gépet emberi kéz munkálta, mint szellemének és nyugtalanságának levezetőjét. A természet törvényein kívül álló dolog volt, és így a maga nemében még igézetesebb. Fekete volt és masszív és olyan lármát csinált, hogy az nagy eseményeket idézett. Mintha a történelem zakatolt volna benne. Mélységes tiszteletet keltett bennem, és kezem görcsösen fonódott a bátyáméra. A természet festék, papír és forró olaj szaga töltötte be, az ezernyi rejtelmes fémalkatrészből áradt. Valamennyit a száguldó mozgás fogta össze, s ez a látvány szinte elbizakodottsággal töltötte el szívemet. Arról nem is beszélek, milyen tökéletesen hajtogatta össze a gép az egyes újságpéldányokat. Dübörgésében mintha isteni erők működtek volna. Közben azért nagyon jól tudtam, hogy minden egyes példány ugyanazokat a szavakat, ugyanazokat a képeket tartalmazza, és hogy mindez ipar, az emberi leleményesség produktuma.

Krikor tehát bevezetett az irodába. Mr. York asztalra rakott lábbal és szivarcsutkával a szája szögletében fogadott bennünket. A kis fülle falait fényképek borították. Bajnokok, művészek, versenylovak és különböző nagy emberek — köztük az állam elnöke és kormányzója — néztek le vegyes összevisszaságban. Úgy éreztem, mintha a kellős közepébe kerültem volna mindannak, ami számomra az életet jelentette. Mr. York irszármazású apró emberke volt, kerek arccal, kék szemmel és nem túlságosan megnyerő arckifejezéssel. Az ébrenlét és álom határán révedezett, és én sehogyssem tudtam megmagyarázni magamnak közömbösségét.

Krikor így szólt hozzá: „Itt az öcskösöm.”

Mr. York mellékesen végignézett és összeráncolta homlokát. Azután magas hangon énekelni, majd füttyörészni kezdett, és én így szóltam magamban: „Nem kellek neki, ez világos!” Nagy szomorúság töltötte el a szívemet, hiszen csak az előbb láttam a rotációst; a jövőben még közelebről is meg akartam nézni, és úgy látszik, ezt nem akarják megengedni. Elhatároztam, hogy egy kicsit blöffölni fogok, úgy teszek majd, hogy intelligensebbnek lásson, mert úgy éreztem, a rikkancsnak intelligensnek kell lennie. Olyan egyenesen tartottam magam, ahogy csak lehetett, és mosolygni kezdtem, olyan mosolygással, amelyről azt reméltem, eléggé elárulja élelmességemet, ügyességemet és energiámat. Nem kétséges, tökéletes idióta benyomását kelthettem. Mr. York bágyadtan mosolygott és azt kérdezte: „Hány éves vagy fiacskám?” Azt válaszoltam, hogy tíz éves vagyok. Megint mosolygott, ezuttal azonban másképpen, és mindjárt tudtam, hogy nem dőlt be a kegyes hazugságnak. Magamban hallottam már a válaszát: „Tedd meg nekem azt a szívésséget, hogy hazamész.”

De tévedtem. Néhány perc múlva már vagy féltucatnyi újsággal a hónom alatt baktattam lefelé a városon, hangomat a járókelőkön próbálgatva. Eleinte nagyon viccesnek tűnt ez az ordítózás, de idővel megszoktam és hamarosan magas éneklő hangon kiabáltam. Meg kell mondanom, csodálatos dolog volt ilyen lármát csinálni a városon keresztül. Mi több, kiváltság, igazi megbecsülés volt ott állhatni a nagy középületek tövében és torkom szakadtából kiabálni.

Mindössze négy újságot adtam el, kerestem vagy tíz centet, de ez az első nap mégis a siker jegyében zajlott le számomra, mert megtanultam a helyes ordítózást. Azonkívül azt is megtanultam, mit várhatok a többi rikkancstól. Egy-két dolog azért megtörtént; nem múltak el anélkül, hogy meg ne riasztottak volna kissé; de hamar közömbössé váltam az ilyesmikkel szemben. Egy idősebb újságárú rámszólt, hogy semmi keresni valóm nincs az ő utcasarkán és jó lesz, ha obézabb állok. Aztán itt volt az a rendőr, aki olyan görbe szemmel nézett rám...

*

A rotációs változatlanul elbűvölt, és sok órát töltöttem el bámulásával, akár állt, akár teljes üzemben volt. Megfigyeltem az embereket is, akik működését szabályozták. Régi újságokból készült sapka volt a fejükön, és alsóruhában dolgoztak, olyan nagy volt a meleg. Karjuk, arcuk csupa festék, és általában barátságos pofák voltak; könnyű volt megközelíteni őket és szívesen énekeltek is. Ha azonban valami különleges kiadást kellett nyomniuk, úgy ugráltak, mint a bolondok és mindegyik rettentően el volt foglalva. Nagy volt a rohángászás a rotációs körül, egymásután hozták a nehéz ólom formákat, felmásztak a gépre, kicsavartak egy srótot vagy csapszeget, betettek helyette egy másikat, igazgatták az alkatrészeket, teli festékes dobozokat ürítettek ki a magasban elhelyezett tálcákon, és kefével szépen egyenletesen szétkenték, majd az előbb még csendes gépóriás lassan mozogni kezdett. Eleinte dadogó dübörgése egyenletes zúgásba ment át, és néhány pillanat múlva már teljes sebességgel száguldottak a kerekek. Én ilyenkor ott álltam, ahol az összehajtott

újságok felhalmozódtak, és az első oldal címeit olvastam, hogy tudjam, mi a nap nagy szenzációja.

Egyik nap kettős gyilkosságot és öngyilkosságot jelentettek a vastag betűk. A kiadás jól fogyott. Az történt, hogy egy ember hazament és feleségét egy másikkal találta. Megölte az asszonyt, majd a férfit is, azután kinyitotta a száját és a saját agyába is golyót röpített. Mikor a rendőrség megérkezett, az asszony és a másik még életben voltak, de alig egy órával később ők is befejezték. Az újság az összes részleteket hozta, beleértve a szereplő személyek fényképét is. Jócskán lehetett keresni ezen a napon, és a szenzáció nem múlt el anélkül, hogy ne keltett volna érthető izgalmat a város utcáin.

Jómagam a lapköteget a hónom alá csapva rohantam a város központja felé és hatalmas hangon kezdtem kiabálni az első/oldal címeit. De miközben így ordítottam, eszembe jutott a három halott. Meghaltak, mert bűnt követtek el, az erőszak, az örület vitte el őket. Úgy éreztem, a szobában vagyok, mielőtt még azok hárman meghaltak; mikor valami könnyű, valami szent, valami isteni erő még lábom tartotta őket, amikor mindháromnak még szene volt, amivel láthatott, éber, eleven szelleme, mozgásban lévő tagjai; és akkor úgy éreztem, hogyha ezeket a dolgokat hangosan kiabáljuk, magunk is cinkossá válunk bennük és egész városunkat belekeverjük ebbe a csúnyaságba. Egyszer csak hányinger fogott el, mintha valami piszokba keveredtem volna. Állkapcsaim összeverődtek, már nem tudtam teli torokkal kiabálni a nagy szenzációt.

Láttam, amint a többi rikkanccs lélekszakadva extázistól vörös arccal rohant végig az utcákon. Az egész város visszhangzott kiabálásuktól. Az emberek kifutottak az üzletekből, hogy újságot vegyenek, kihajoltak az ablakokan, és én minden kinyújtott kézen ott láttam, sőt hallani véltem a városunkon elterpeszkedő iszonyatot. Számomra megszenstségtelenítés, közönségeség volt ez, és úgy éreztem, nincsen rendjén. Ott álltam a Griffith-McKenzie building, a városunk büszkesége, a tízemeletes felhőkarcoló bejáratánál, a Fulton és Mariposa utcák sarkán, az üzleti negyed szívében, folyton csak a megtörtént szörnyű eseten gondolkodtam és azon a szégyenletes hatáson, amit városunkból kiváltott. Később láttam Krikor bátyámat is, amint futva jött felfelé az utcán és torka szakadtából üvöltözött. Meg akartam állítani, hogy ne ordítson így, meg akartam neki magyarázni, milyen borzalmas ez. Azt akartam, hogy egy kis szemérem, egy kis hallgatagság ébredjen fel benne a rosszal szemben, ami városunkon megesett, de egy árva szót sem tudtam kidadogni. Krikor bátyám azonnal meglátott, észrevette azt is, hogy nem kiabálok és nem rohanok. Oda-jött hozzám. „Mért nem kiabálsz? Mi történt veled? Beteg vagy?” — kérdezte.

Belül, a szívemben minden szó készen volt, ami igazolni tudta volna hallgatásomat, gyengeségemet, de nem tudtam kinyögni őket. Nem jelentkeztek nyomdakész állapotban, meghazudtolták a grammatika szabályait, és nem lehetett őket összefüggő mondatokként egymásmellé rakni, csak egyiket a másik után lehetett volna kidadogni. És mert így volt: mert Krikor bátyámnak nem tudtam megmagyarázni, mi történt velem, elszégyeltem magam és a bennem kavargó sok zürzavaros érzés és a torkomat fojtogató felindulás egyszerre csak könnyekben akart kitörni. És mennél inkább szégyeltem emiatt magamat, annál inkább jött a sírhatnék, úgyhogy végül is zokogásban törtem ki. Krikor bátyám így ballagott le velem az utcát elárasztó embertömeg közepett „Életemben nem láttam még ilyen bögömasinát!” mondta: Majd néhány pillanata múlva hozzátette: „Talán bizony a három halott miatt bógsz, vagy miért? Mi közünk hozzájuk? Nem tudunk segíteni rajtuk, azok után! Mi azért vagyunk itt, hogy az újságokat eladjuk.” Most már tudtam, hogy nem értette meg, mi ment végbe bennem; és hogy mint rendesen, megint képtelen voltam elmagyarázni az igazságot, amellyel magamban találkoztam.

Miközben így sírtam, már elkövettem az árulást is, mert kész voltam, sőt vágytam mielőbb megkötni a kompressziomot. Csalódtam magamban, amiért nem tudtam érzéseimet olyan pontosan megformulázni, mint ahogy azt mondjuk egy nyomdagéphez méltónak éreztem volna. Lám a rotációs mindenféle hejzvetben képes erre. Akármilyen eseményről van szó, bármi legyen is mögötte, ő nevenségesen rövid idő alatt kinyomja, olyan szavakkal, olyan mondatokban, amelyek símán csúsznak ki belőle, s aztán minden itt van a szemed előtt pontosan, határozottan, világos szavakkal a világos papíroson, és ezek a szavak nem tudnak eltűnni, nem lehet letörölni, módosítani őket, mint az érzéseket.

Bizony haszontalan próbálkozás volt kimondani akarni ezt, amire a nyelvem úgysem volt felkészülve. Ezért gyorsan meg is töröltem a szememet, megtöröltem az orromat, hogy minél előbb vége szakadjon ennek az áldatlan históriának. Megmagyaráztam Krikor bátyámnak, hogy mostanáig ordítottam, de hirtelen rosszul lettem és valami furcsa hányinger vett erőt rajtam, de most már megint jól érzem magamat. És Krikor bátyám most már megint mosolygott, együtt rohantunk le az utcára az első oldal címeit kiabálva, és én megértettem, hogy elveszítettem a játszmát, de ugyanakkor nyertem is valamit. Elhatároztam, hogy soha többé nem hagyom zavartatni magamat a munkámban, és a jövőben mindig szépen kiabálni fogom az első oldal szenzációit.

Mind a ketten elfutottunk a Fulton és Mariposa utcák sarkáig, és én az utóbbin futottam tovább, míg Krikor az elsón baktatott felfelé. Átmentem a bírósági parkon, hogy a patricius negyedbe jussak és a legcsendesebb utcákban csaptam a legpokolibb lármát. Az emberek riadtan törtek ki az elegáns lakásokból, hogy megtudják, mi történt, miközben én még szebben üvöltöttem, s mennél inkább üvöltöttem, annál inkább megértettem, hogy ennek így kell lennie, mert a szív szava túlságosan törekeny ahhoz, hogy elbíra a nyomda törvényeit. Így én is kivettem részemet abból az általános zürzavarból, amely a várost elárasztotta. Mire este lett, újságjaim mind elkelték és zsebemben tekintélyes mennyiségű aprópénz csörgött. És egészen elfelejttem a szégyent és gyalázatot; amiben valamennyien cinkosok voltunk.

Fordította Dorombly Károly

Emile Verhaeren

A HÁZBAN, HOL SZIVÜNK ...

*A házban, hol szivünk szerelme lángra lobbant
s hol kedves bútorok töltik meg a szobát,
ketten lakunk mi most, s az ablakokon át
rózsák néznek be ránk a nyári hónapokban.*

*S vannak napok, olyan vigasszal édesek,
s oly csenddel ittas és gyönyörű nyári órák,
hogy megállítom ott a tölgyfa-ingaórát,
a gyors időt, amíg aranykorongja leng.*

*S akkor a perc, a nap s az éj miénk titokban,
s a boldogság, ha jó suhanva s meglegyint,
csak szíved hallja már s a szívemet, amint
ütésük hirtelen egy csókból összedobban.*

Szegzárdy-Csengery József fordítása

RENÉ GUY CADOU

Eg és víz között, Sainte-Reine-de-Bretagne ködös vidékén volt René Guy Cadou szülőházaja. 1920-ban született. Édesapja iskolaházától saját luiferti otthonáig ennek a rendkívül érzékeny, törekeny szervezetű gyermeknek és embernek a sorsát tulajdonképpen a lét misztériumainak keresése, a vers, az áhítatos barátság és mély szerelem jelenti.

A bretagnei gyermekkor felejthetetlen legendává válik számára: „Csukott szemmel is föllem a síma korlátfát s halk léptem a folyosón... apám az osztályban a fekete táblára rajzol. És a gyermek, aké én voltam, sírva teszi meg újra első lépéseit a Kálvária útján.” Nantes-i iskoláit nem a legkiválóbb eredménnyel járja, inkább a vásári fabódék körül nézelődik vagy olvasmányokban keres tápot fantáziájának. Érettségije nem sikerül, a második próbálkozásnál, amire Max Jacob beszéli rá — átengedik. Segédtanító lesz.

A költői baráti kör, melyben kiváló publicisták és költők, többek között Jean Rousselot is, beletartoztak, jelenti az igazi megértés légrévét, amit a háború, s édesapja halálának megrázkódtatása zílál szét. Mély depressziójában nagy enyhülést és vigaszt jelent számára, hogy megismerkedik Helène-nel, aki egyetlen igazi szerelme s később élettársa lesz.

1945-ben Louisfert-ben találjuk Helène-nel. Napjai csendesen telnek, s bár 1946-ban kezdődő betegségét az orvosok nem tartják komoly veszélynek, állapota egyre súlyosbodik. Élete utolsó hónapjaira erőtlen, bátortalan ember lesz belőle. Barátai sietve és lelkesen hozzák el az írók Nemzetközi Bizottsága által neki ítelt díjat, de már semmi sem segít rajta. Alakja összeesik, meleg, kedves hangja színtelenné válik, tekintete elveszti régi varázsát, s a betegség 1951. március 4-én befejezi rajta kegyetlen munkáját.

Költészete sűrű és színes, mint az olaj, eleven, mint maga a növényzet és varázslatos, mint az éjjel. Ez a költészet sarjad és terem, nő, burjánzik. Konokkapcsú, kemény, az ész számára is állhatatos dolgokat mond anélkül, hogy száraz lenne, s földalatti, tudatalatti rezzenéseket hoz felszínre anélkül, hogy misztikus lenne. Költészetében megtalálható az izmusok ereje, melyek felrobbantották a vers ómódi kereteit, mégis van benne klasszikus tartás, mely megőrzi az idő számára, mérték és arány, mely az elme szabályát jelenti az elszabadult képzelet felett. Elmerészkedik az asszociációk váltásának villámfényénél rövidebb idejű határáig, de az egységes hangulat elvét általában nem veti el. Néhol azonban elszakad a világ és az elemi lét köldökzsinórjától és poézisében magányos lesz. Ám versei többségében képeinek lelki valóságossága és népi-egészséges hangvétele távoltartja az irrealizmus járhatatlan ösvényeitől. A hetyke tónus, a néhol duhaj hangnem, mintegy póri ihlet és egészség, a párbeszéd vagy monologikus stílus elevenné teszi, hitelesíti ezt a dús költészetet, sok bizarrsága ellenére is. (gy. t.)

MÉRT NEM MÉSZ PÁRIZSBA ?

*Mért nem mész Párizsba ? De a
liliom illata ! Liliom illata !*

*A Szajna-parton is van virágkoszorú
de nem ily szomorú, óh, nem ily szomorú !*

*Betege vagyok a levélzöldnek, a lónak
a kocsiszínbe vont-taszigált szolgáloknak*

*Párizs is tündököl szép cselédeivel
Az ördög vigye el ! Az ördög vigye el !*

*De egyedül vagyok az ázott nagy-nagy éjben
liliom illata ! a térdeplő vidéken !*

*Ez a keserű föld-gyűrű körülvesz engem
A kétség és öröm csak senkinek se tetszen !*

*A feledés s irigy gőg dönt a pusztulásba
Liliom illata ! Levelek szabadsága !*

Nincs senki más csak én meg te a kisszobában
Apám

A fal is összedől
A test is összedől
Kéklő ég-omladék esik mindenfelől
Jobban látom szemed
Ez éjjel lettem egyidős veled
A kéz végén mit otthagyt

Az óra tiz
A falióra ver
Hátrál hátrál a vér
S nincs többé senkisé

A ház csukott
A szél visszalök egy törekvő csillagot

Nincs többé senkisé
És te ott vagy
Apám

Karodra indaként
Kapaszkodik karom
Letörölöd könnyeid
Tűz perzsel ujjadon.

AMERIKA FÖLFEDEZÉSE

Vastag inakból sodrott karommal és a szélben
boronált hússal mely annyiszor sebhedett
O összezárt ököl az utat megkísértem
Termékeny vérű nap ezerszer üdv neked

Szívemben drága víz van s a génoai lányok
házam tövében kötnek a tavaszra bogot
hajófenék kérgének születésére várok
s a horizont feszített zsinégén táncolok

Szerelem ó te társam mi szítja a vitorlám
hogy a borzalmas öl magasra fújja föl
s csillagokba törve hajóink deszka-orrán
egüinknek ismeretlen a nyugalmas öböl

Ime az alkohol igyál hazugok ajka
hasadba rakd az édes gabona mérgeket
a halál nem kel át a fekete rakpartra
s nem bántja senki a letelepülteket

De ki zokog ma este mikor láz ült nyakamba
micsoda szép torok, ahova tört verek
Kell durvabőrű az ágyékkötő száralma
neked akit egy függöny redőjébe szegek ?

Tovább mindig tovább az iszonyú viharban
a víz csuklásai között ha hánytorog
míg csupán fejetek szilánkjá jajja csattan
gaz matrózcsocselék s szerelmi átkotok

Saját kezemmel túrom keresem zsigeredben
beteges óceán a sápadt mélyeket
tajték veri a szám s ha magam eleresztem
majd a lakoma végén véredből vedelek

Bizony igaz hogy antik szép álarcod redőjén
csilloggal állatokkal szőtt jelmezed alatt
akartam fedni föl titkod atlanti nőtény
s a gonddal őrizett aranyvárosokat

Sokat is szóltam róla e madarak kik szállnak
viszik a tollaik közt a lenti illatot
lassacsckán összetörnek szememben a kék száruk
s elsőnek növelem meg az égboltozatot

Hála Uram s a drága sebeket hálaharagon
hadd áldjam miken a kereszt csillagja ég
itt az idő Uram hogy könnyünk elapadjon
vésd homlokunkra a királyok nagy jelét!

EURÓPA

Éj mindenütt
A föld kúszó árnyal tele
Fekete vér pipacs patakzik lefele
Ismeretlen tetem fertőzi a búzát

Sírnak az asszonyok
Vén rozsdás sisakon virágok hajtanak
A földi pára illan
A hanga-pilla közt egy puska csöve csillan
S a kéz fönttartja még a tűz szemhéjait

A hóban törtet egy
A szállóból kilép más és tengerre megy
Amaz kötélzetten feszül és hull a vér
Az Ūr a vacsorát
Elhagyta — Nincs kenyér

Aludni ágakon
Az ég ha rajt a sor vést enged szabadon
Üdvözlét verebek
Zubbony alatt szívét lefejt egy gyerek

Őrizd szép szemedet
Az utolsó lövés fölmenti a teret
Sok távozó barátnak enged a kezed

ILONA

Ilona várlak én
A jegek és a fény megannyi reggelén
A gyümölcshéj alatt
A kövek ketrecén
Hol fészket rak a vállad

Mindennapos vagy és
Nyugodatlan nyugodt
Kezeid
Szememen bolyongó csónakok
S áttetsző homlokom
Fölött a nyár ragyog
S míg távol multjaid mélyén kutatni jó
Felel nekem a fű a vad meg a folyó

Még sose láttalak
Már megidéztelek
A hulló levelek
Jelezték léptedet
Az arcod megjelent
A felnyíló hullámban
S szállást adtál nekem
A falvak kapujában.

Gyurkovics Tibor fordítása

Henri Bergsonról, aki 1859. október 18-án született és 1941. január 4-én halt meg, születése századik évfordulója alkalmából világszerte megemlékeznek. Filozófiáját azonban csak akkor érthetjük meg, ha „szintetikus” szemléljük, még szabatosabban: ha végső állásfoglalásaiból kiindulva visszafelé tekintjük át műveit. Erre figyelmeztet *Emile Rideau* tanulmányában, amelyet az *Etüdes* részére írt. S minden bizonnyal igaza is van ebben. Mert ha nem is jelent sokat, hogy én például sohasem mertem volna állítani, hogy „értem” Bergsont, tény, hogy amikor a vezető magyar katolikus folyóiratot szerkesztettem, a legszorgosabb utánjárással sem tudtam olyan értekezést szerezni Bergsonról, amelyet abban a meggyőződésben adhattam volna közre, hogy ebből most már világossá válnak a nagyhírű bölcseleto gondolatai. Bergson megértéséhez azonban Rideau szerint szükség volt arra is, hogy azóta mi magunk is rádöbbenjünk az igazi problémára, melynek lényege, hogy micsoda sors vár az emberre?

Számunkra izgalmasabb kérdés lett, mint valaha — hála főleg a kereszténységnek és a bibliának, de Hegel és Marx filozófiájának is — a történet és az ember története: a múlt is, de mindenekfölött a jövő. Hová megyünk, mi felé tartunk? Kitorkollik-e a fényre a homályos út? Eléri-e végét az emberi kaland a teljességben és az életben? Remélhetjük-e, hogy az ember leküzdí „elidegenüléseit” és önmagára talál? Minthogy pedig ma legtöbbit az ilyesmikről elmélkedünk — bocsátja előre Rideau —, nem esik nehezünkre felfedezni, hogy amivel Bergson voltaképpen foglalkozott, végső fokon a történet filozófiája, mondhatni teológiája volt. Tudományos tényekre támaszkodva vizsgálta Bergson a történet menetét, próbálta meghatározni a történet célját. Ma már világosan áll előttünk, hogy a bergsonizmus több, mint pszichológia, valójában történeti humanizmus, az ember idejének fenomenológiája. Ebben a vonatkozásban Bergson legfontosabb művei *A teremtő fejlődés* és *Az erkölcs és a vallás két forrása*. Munkásságának többi része mind ezeket készíti elő vagy építi alá.

Mint minden nagy bölcseleto, Szokratesztől Descartesig és Kántig, Bergson is az „én” vizsgálatával kezdte, annak a „személynek” elemzésével, aki gondolkodik és cselekszik. Első könyvei: az *Esszé a tudat közvetlen adottságairól* és a *Cogito*, a szellemet mint „abszolút akaratot” és az „abszolútum akarását” határozzák meg. A szellem az ő teremtő aktusának dinamizmusában ragadható meg. Énünk is akkor nyilatkozik meg és lép elő, amikor valami nehéz döntéssel és bátor válaszzal kitépi magát a szokás és a rutin hatalmából, a formalizmusok tehetetlenségéből. „A szabad aktusok — állapítja meg Bergson — létünknek azok a pillanatai, amikor komoly elhatározásokra jutottunk.”

Rideau megjegyzi: nem kétséges, hogy Bergson erre vonatkozó fejtegetéseiben még sok a hibás szóhasználat és a „fiatalos tapasztalatlanság”. Egyik bírálója, *Hamelin* helyesen mutatott rá annakidején, hogy nem lehet beszélni a tudat „közvetlen” adottságairól, mert ahhoz, hogy bármiféle ítéletet formálhassunk, elengedhetetlen az értelem közvetítése. S valóban — jegyzi meg Rideau —, amit Bergson előad a szabadságról, azzal maga is rácafol saját jelzőjére. Ugyanígy a helytelen kifejezések okozták, hogy jó ideig annyian félremagyarázták a híres „durée”, a „tartam” jelentését. Ma már köztudomású, hogy amit Bergson értett rajta: az az organikus folyamat, az az átélt áradás, amelyben az „én” egy személyes és strukturált aktsussal újra feldolgozza múltját, igazodik a jelenhez és irányt vesz a jövőre. A bergsoni tartam nem más, mint „invenció és kreáció”, feltalálás és teremtés. S nehogy az „én”-t valami dolognak fogjuk fel, Bergson szándékosan küszöböli ki a „szubstancia” szót, amikor az „én”-t akaratként határozza meg.

Az *Esszé* regényes elhajlásait farragták le csakhamar a pozitív megfigyelések, amelyeknek terméke *Az anyag és az emlékezet*. Bergsonnak ebben a művében — Rideau szerint — nem az anyag természetére, az érzékelhető „minőségek” eredetére vagy az emlékezet két formájára vonatkozó merész, de vitatható feltevések az érdekesek vagy értékesek, hanem az

Esszé némi platonizmusával ellen-
tétben az ember és a világ, valamint
a lélek és a test lényegi szolidaritá-
sának hangsúlyozása. A szellemé a
„gestus”, de a test viszi végbe a
döntéseket és általa történnek a cse-
lekvések. Mi több, a tudat is csak
abban az erőfeszítésben ébred fel,
amely valami módon kifejezésre is
juttatja. Gondolkodni annyi, mint be-
szelgetni önmagunkkal.

Sajnos — teszi hozzá Rideau —, van
egy nagy hézag ezekben a fejtegeté-
sekben, amelyet csak jóval később a
Két forrás fog kitölteni: a metafizikai
és vallási kérdésfeltevések hiánya,
ami miatt azután a szellemnek sza-
badságra való rendeltetése alátámasz-
tás nélkül ürességben lebeg.

*

Bergson már ötvenedik életévéhez
közeledett, amikor megtörtént 1907-
ben — Rideau szavait idézve — a *Te-
remtő fejlődés* „roppant nagy és zse-
niális dialektikus átfordulása”. A
szemlélődés most már végérvényesen
a kívül levőkre, a világra irányul. Az
embert is újból megtaláljuk itt, de a
lét mozgásán belül és e mozgásnak
keretében. A bergsoni elmélkedés há-
tározottan rátér a realizmusra és a
tárgyiasságra, ami megnyitja az utat
a metafizika felé.

A „semmi” eszméje hangsúlyosan
feltételezi a „létezőt”, ugyanúgy, mint
a rendezetlenség eszméje a rendet.
Nem kétséges, hogy Bergson fejtegeté-
seit akkor sokan panteizmusra ma-
gvarázták, mert úgy látszott, hogy az
örök világ gondolatát összevegyíti a
teremtés szükségességével. De már
csak egy lépés kellett és a „létező”,
akit Bergson ímént még anyagi ké-
pekkel érzékeltetett — például: „a
centrum, ahonnan a világok kiszök-
kentek, mint egy óriási nyalábrakéta
röppentyűi” —, szellemi bensőséggé
teljesedett, amely a legmagasabb ren-
dű szabadság, érték és személyiség.
Így persze már az „én” sem az összes
dolgok mértéke, mert az „én”-t is egy
„abszolút valami” hozza létre és fo-
ljalja magába. A végtelen, a határtal-
an jelent meg ezzel a bergsoni gon-
dolkodásban.

S vele együtt a történet. Mert a lé-
tezőnek mozgása van s ez a mozgás
— haladás. Ime az anyag, mint ener-
giák áradása s ime az élet, amely az
anyagierők görgetegében utat vág

magának, organizmusokat teremt s
fokozódó bonyolultságban, karöltve a
tudat növekvésével, célt keres és
igyekszik mind magasabbra jutni.
Ime az ember, akit világító fátklyának
gyújt ki a fejlődés, hogy fényt kapjon
tőle a mindenség. Ime az emberiség,
„a térben és az időben, mint hatalmas
hadsereg, amely mindegyikünk olda-
lán menetel, folyvást előre, magával
ragadó erővel, képesen arra, hogy
megtörje az összes ellenállásokat és
legyőzze az akadályokat, talán a ha-
lált is”.

Tömören ezeket tartalmazza a *Te-
remtő fejlődés*. Remek dialektika,
amely az ember és a világ egybefonó-
dását és különállását ritmizálja. Kato-
likus részről — jegyzi meg Rideau —
talán hiányolnák, hogy Bergson nem
fejti ki és alapozza meg az ember
transzcendenciaját, szemben az anya-
gi mindenséggel és az állati termé-
szettel. Mellesleg ugyanezt kifogásol-
hatjuk *Teilhard de Chardin* munkái-
ban is. De ha meg is van így a koc-
kázata annak, hogy az embert a „ter-
mészeti” történet egyszerű darabjává
csökkentjük, mégsem lehetetlen már
a pozitív megfigyelésnek is észreven-
nie benne a transzcendencia jeleit,
amelyeket majd a metafizikai speku-
lációnak kell igazolnia.

Ami az ember és a világ szolidari-
tását illeti, magasan kidomborodik ez
a bergsoni műben, megfélelően nem-
csak a hagyományos tannak, de a mo-
dern gondolkodás leglényegesebb té-
májának is. A középkori thomizmus
— írja Rideau —, amikor kinyilvánít-
ja az ember és a mindenség felbont-
hatatlan kapcsolatát és kölcsönös
egymásbahatolását, egyezik e tekintetben
a marxizmussal éppúgy, mint *Husserl*
vagy *Heidegger* filozófiájával. Rideau
szerint itt van a kulcsa a bergsoniz-
mus megértésének s ez az a pont,
amely miatt kiváltképpen időszerű
Bergson. A XVI. század óta a mo-
dern világot valóban az az éles tudat
jellemzi, hogy az ember a természet-
hez tartozik, amelyet hivatása a maga
képére alakítani, magához hasoníta-
ni. A marxizmus fogalmazta meg erre
a legtalálhatóbb formulát: „humanizálni
a természetet és naturalizálni az em-
bert”. Nem kétséges, hogy a mai világ
szelleme fejeződik ki ebben az esz-
ményben, amelyet Teilhard de Char-
din „krisztianizálni” próbált. Akár
akarjuk, akár nem, az embernek és

a világnak ez a dialektikus „koegzisztenciája”, a mindenségnek ez a jelenléte az emberben, mint követelmény és hivatás, visszafordíthatatlan tény, amely a legmélyebb következményekkel jár magára a szellemi életre is. A munkának egész filozófiája húzódik meg a bergsoni műben. A technika is alapvető értéket kap Bergson szemléletében. Rideau meggyőződése, hogy azok a marxisták, akik támadják Bergsont, nem vették eléggé figyelembe, mennyire egybeesik az ő nézeteikkel a „homo faber” bergsoni elemzése, s az a szerep, amelyet Bergson tulajdonít a technikai invencióknak, mint a történet motorjának. Maga a *Két forrás* sem tudja elképzelni másként az ember „misztikus túlemelkedését”, mint a technikán és a gépi civilizáción át.

Rideau további, de már kiritikai megállapítása, hogy Bergson magáévá tette ugyan a mindenség dialektikus mozgásának tételét, de még nem tudta meg is magyarázni ennek a mozgásnak titkát. Adós maradt a válasszal, hogy miért a dolgok „állandó levése” s miért a haladás, amely az emberhez vezet? Miért nincsenek egyensúlyban az anyagi energiák s miért azoknak a szellemi energiáknak még valószínűtlenebb egyensúlyhiánya, amelyek az ember felé törnek előre? Katolikus felfogás szerint ezt az invenciózus vagy éppen teremtő mozgást egy abszolút rendű forrásra kell visszavezetni, amely egyben a célt is jelenti. Ahogyan a Teilhard-féle kozmológia is cselekszi, mikor állítja, a mindenség élettől való áthatottságát, egy végső „pólus” szükségét, amely mágnesként magához vonzza a létezőket, és állítja az egység szükségét, amely azonos irányt szab nekik. A *Teremtő fejlődés* azonban még távol az ilyen metafizikai állításoktól. Mint minden pozitívizmus, hallgat ezekről az alapvető kérdésekről. Bergson felfedezi és leírja a teremtő mozgást, de maga a mozgás probléma marad előtte.

*

A hiányosság tapasztalása ad új lökést a bergsoni kutatásnak. Negyedszázados hosszú szakasz következik Bergson életében, amelyben egy filozófiai remekmű érlelődik ki: *Az erkölcs és a vallás két forrása*. Folytatása a *Teremtő fejlődés*nek, mert továbbra is a történet a kérdés. Az

egész könyv az ember értelmét, az idők célját nyomozza. Híven a zsidóság nagy hagyományához s talán, mint mondják, *Péguy* hatása alatt, Bergson a reménység sugarait keresi.

Elgondolása szerint a civilizációkat teremtő „homo faber” előbb vagy utóbb eljutott oda, hogy ráért mással is, mint munkával foglalkozni. A szabad idő lehetővé tette, hogy túlemelkedjék a közösség erkölcsén, sőt vállalásán is. Alakult egy „elit”, amelynek kiváltsága lett a misztikus szemlélődés. S ettől kezdve ez a „fény-oromzat” is olyan tényező, amely előbbre viszi a történetet, nem csupán a szerzőszám, a tudomány vagy a társadalmi szerkezet. Egy emberfajta születik, amely nem fog elenyészni soha. Rajta keresztül a Szellem szól az emberekhez. Egy személyes Lény jelenik meg a sivatag bokraiban és a vadon csúcsain, üzenetet küld, felszabadító cselekvésre ad megbízást s ugyanakkor, amikor prófétái által művelteti a történetet, az értelmét is felfedi előttük annak a történetnek. S az erre vonatkozó tudat egész fejlődése Krisztusban teljesedik be. Benne pillantja meg Bergson a történet és a kozmosz emelkedő tengelyvonalán a központot és az idők csomópontját. „Ha a nagy misztikusok olyanok, amilyeneknek leírtuk — mondja Bergson —, akkor eredeti, de tökéletlen követői és folytatói annak, amiben tökéletes volt az evangéliumok Krisztusa.”

Itt is könnyű rámutatnunk a hiányosságokra Bergson gondolatfűzésében — állapítja meg Rideau —, de azt is hozzá kell tennünk, hogy részben felelős értük az akkoriban elhanyagolt keresztény bölcsélet is. Lehetetlen észre nem vennünk Bergson racionális Isten-bizonyításának elégtelenségét s nem igazolhatjuk az Istenhez vezető reflexív út elutasítását. Nem érthetünk egyet azokkal a fenntartásaival sem, amelyeket a kinyilatkoztatás egyházi és szentségi elemeivel szemben formált. Tudjuk viszont, hogy ezt a magatartását módosította is, mihelyt pontosabban megismerte a katolikus dogmatikát.

Akkor sem vitás azonban, hogy az a szemléleti mód, amelyet Bergson magáévá tett, bámulatos összhangban van a hit tanításával. Bergson egy szent történet keretébe helyezi magát, olyan történetébe, amelyben Isten beszél és megment, olyan törté-

netébe, amelybe Isten beavatkozik, olyan történetébe végül, amely lemond arról, hogy „végtelen levés” legyen s helyett egy transzcendens végpont felé tart. Krisztus, a misztikusok fejedelme és az összes isteni kegyek koronája, lényegesen újnak tűnik fel előtte, mert egy korszakot nyit meg és a maga személyében abszolút érettségre juttatja az embert. S Bergson, ha nem is mondja kifejezetten, ajánlja, hogy tárjuk fel magunkat Krisztus üzenete számára és haladjunk mellette és vele együtt az egymást követő tanítványok testvéri közösségében.

Nyilvánvaló, hogy a hívő magatartásnak ez az elsőbbsége, a teljes készség a Szellem irányában, ez is súlytalanítja Bergson szemében a hozzá vivő utak problémáját, nevezetesen a racionális Isten-érveket. De nem volna helyes megrónunk érte — jelenti ki Rideau. Mint bizonyos legújabb kudarckok megvilágíthatják, nem férhet kétség hozzá, hogy csak egy út lehetséges az Igazság vallásos keresésében, ez pedig: akarni azt, már a kiinduláskor határozottan vallásos óhajjal, és már magát a kutatást is, legalább bennrejlően, a hit világosságában végezni.

Bergson természetesen nem teológiát akart felépíteni, Egyes formulái, különösen a teremtés érdeknélküliségét vagy nem-szükségességét illetően, teológiai szemszögből eléggé pontatlannak is, azt azonban semmiképp sem helyteleníthetjük, hogy a teremtő nagylelkűséget a legmagasabb emberi emóciók túlaradásához és belső nyomásához hasonlíttja, s feltételezi, hogy Istenben hiányérzet ébredt az ember után. „Nehéz megérteni egy cselekvő szeretetet — írja Bergson —, amely semmire irányulna. A misztikusok egyöntetűen tanúskodnak arról, hogy Istennek szüksége van reánk, miként nekünk is szükségünk van Istenre. S miért volna reánk szüksége, ha nem azért, hogy szeressen bennünket?” Mindenesetre biztos intuíció volt az — állapítja meg Rideau —, ami Bergson a Szent Jánoséhoz azonos meglátásra vezetett: „Isten a szeretet és tárgya a szeretetnek.”

A *Két forrás* utolsó fejezetében a történet célját igyekszik meghatározni Bergson s ugyanakkor azokat a feltételeket is, amelyek mellett az ember tülemelkedhet önmagán. Ha magá-

évá is teszi a misztikusoknak a testvéri szeretetbe vetett reményét — mondja Rideau —, a végső kifejlés, amelyet maga előtt lát, az embereknek istenképpé válása. „A mindenség egy isteneket gyártó gépezet” — írja Bergson ezzel kapcsolatban. Teilhard itt hasonlíthatatlanul magasabbra jutott — mutat rá Rideau —, amikor egy olyan emberiséget vetít elénk, amelyet a kölcsönös szeretet von be Krisztus egységébe. S a mi szempontunkból nézve magasabbra tekint a marxizmus is, amikor olyan közösséget dolgozik, amelyben az embernek az ember iránt való szenvedélyes odaadása szublimálja az összes alsóbb szükségleteket. Teilhard optimizmusával szemben viszont, aki az emberi történetet vidám győzelmi menetnek fogja fel, Bergson a higgadt realizmust képviseli. Cseppet sem tartja könnyűnek a tömegek morális tisztulását. Könnyörtelenül dokumentálja az ember természetes barbárságát, amely továbbra is ott kísért a civilizáció maza alatt. Bolygónk szerinte „akaratos és engedetlen” föld. Ezért emel szót — éppen a szabadság védelmében — a kollektív fegyelem mellett és ajánlja a tervezést.

Az emberközi konfliktusok ugyanis nemzetközi téren és a társadalmi viszonyok területén nyilvánulnak meg, ahol a javak szétosztásának rendszeréből mély igazságtalanságok fakadnak. „Váltoállítási hibából az emberiség olyan útra tévedt — írja Bergson —, amelynek végén inkább a kevesek túlzott jóléte és fényűzése, mint az összesek felszabadulása állt. Emberek milliói annyit sem ehetnek, hogy elűzzék éhségüket. S vannak, akik éhen is halnak.” S amiben Bergson a mai problémák velejét véli megtalálni: az ember és a természet szolidaritása a munkában mutatkozik, amely a szellemi szabadságot célozza, a technika azonban beleütközik a szellemiség hiányába, azaz a kölcsönös szeretet és az igazságosság hiányába. Bergson azért erősen hiszi, hogy a technika előbb-utóbb egyszerű győzelmet fog aratni az ellenállásokon s bízik a szeretet megnövekedésében is, ami jótékonyan fog kihatni az emberi közösségre. A szeretet növekedését pedig a keresztény eszmények érvényesülésétől, egy „új pünkösd” fuvallatától várja, amely majd tüdelmi a gátakon és magával sodorja az emberiséget.

Nem mondhatjuk, hogy Bergson nézete az ember jövőjéről valami szabatosak lennének — állapítja meg Rideau —, de utopisztikusnak sem érezhetjük azt a reményt, amelyet realitásnak tekinthető történeti megfigyeléseihez fűz. Bergson bizonyosra veszi a kollektív felelősség kialakulását, amely a szabadságot fogja szolgálni, és számít a kozmikus energiák új lendületére. S ha a keresztény embert nem is elégítheti ki Bergson elmélete — hangoztatja Rideau —, el kell ismernünk azt az érdemét, hogy nyomtatékosan figyelmeztet: az ember végső felemelkedése az öntudat konkrét történetébe van ágyazva, és az emberi közösség együttes erőfeszítését tetőzi be. Megfelel ez a modern szellemiségnek. Ha a kérdésnek csupán ezt az oldalát nézzük — állítja Rideau —, a marxizmusnak is igaza van, amikor kidomborítja az ember földi reményének értékét. S ha Teilhardnak nem is sikerült teljesen kimutatnia, hogy az „Omega-pont”, vagyis a fejlődés végső egysége egybe fog esni a misztikus Test befejező kibontakozásával, akkor is oszthatjuk azt a következtetést, hogy az emberi együttesnek maradandó hivatása a mind magasabb síkra való emelkedés. Mindezek az elgondolások — teszi hozzá Rideau — hibázhatnak az immanencia túlzásával, esetleg túl optimisták s nem mentesek némi naturalizmustól sem, de jelzik annak a tudatnak újszerűségét, amely ma bizonyosabbnak érzi, mint valaha, az ember és a világmindenség megkerülhetetlen szolidaritását, s amikor szenvedélyesen vállalkozik merész dolgokra, kész viselni értük a felelősséget.

A történet bergsoni szemléletében mindenestre nyomát sem találjuk az emberi „szorongás” említésének, amely szorongásra, hogy újból figyelmeztett, az egzisztencializmus kétségtelen érdeme. Nem vizsgálta Bergson azokat a „határokat”, „helyzeteket” sem — kudarc, fájdalom, hiba, halál —, amelyeknek beható taglalását K. Jaspersnek köszönhetjük. Sajnálhatjuk továbbá, hogy nem fedte fel Bergson a misztikusok magatartásának nagy titkát: azt az akaratukat, hogy a szeretetük többletével tegyék jová a visszautasításokat, amelyekbe az isteni szeretet kezdeményezései ütköznek. Krisztus létének és cselekedeteinek s ugyanígy összes tanítványai

létének és cselekedeteinek is ez volt a legmélyebb értelme: felajánlása egy áldozatnak, amelyben elég szeretet nyilvánul meg ahhoz, hogy végérvényes szövetségben egyesítse az embert Istennel. Mindezekre persze azt is feltehetjük, hogy Bergson nem szándékozott teológiát nyújtani. S így talán még többet is jelent, hogy biológiai megfontolások alapján következtetett arra a „titokzatos megállásra”, amely az emberi nemet fenyegeti, ha csak magáévá nem teszi azt a „mozgást”, amelyre a szeretet ösztönöz. S a pragmatikus Bergson kifejezi azt a meggyőződését is, hogy csak egy „dinamikus vallás” képes megadni ebben az irányban a szükséges lendületet. Hogy pedig miben látja ő meg ezt a dinamikus vallást, a *Két forrás* utolsó oldalai nem hagynak kétséget felőle: a kereszténységben.

*

Tanulmányának zárórészében Rideau azokat a bergsoni téziseket taglalja, amelyeket szerinte vagy az uralkodó felfogás szerint el kell ejteni, illetve módosítani kell. Idevágó fejtegetései azonban jobbra csak a szakemberekre tartoznak, összhangban azal, hogy a tanulmány eredetileg előadás volt, a francia filozófiai társaságok Bergsonról rendezett kongresszusán. Egyik ilyen észrevétele Rideaunak, hogy Bergson nem tudta meglátni az embert a maga teljes valóságában. Nem volt érzéke az emberi szív belső problémái iránt s átsiklott olyan tényezők fölött is, mint az átöröklés, a jellem, a nevelés és a környezet. Tehetsége inkább a természettudományos, mint az egzisztenciális kérdések vizsgálatára készítette, emiatt azután meglehetősen elhanyagolta az értékek világát, holott az értékek szabják meg a szabad cselekvéseket s bennük fejeződnek ki a legszemlelőbb energiák.

Am az effajta hiányosságok sem gyöngítik Bergson időszűréségét — rögzíti le újból Rideau. Mindazok, akik a technikában vagy a tudományban, a filozófiában vagy a társadalmi igazságosság munkálásában a világ jövőjéért és az emberiség haladásáért dolgoznak, bőven meríthetnek indításokat és érveket műveiből. Mi, katolikusok pedig különösképpen gondolhatunk arra, hogy Bergson, akit ugyanaz a nyugtalanság hevített, mint *Pascalt* vagy *Blondelt*, az emberi len-

dület megalapozását és a történet értelmét keresve a kereszténység értékét fedezte fel. A végső következtetés is, amelyre eljutott, megegyezik a keresztény világnézettel: a kozmikus energia, amelynek hullámai megszakítás nélkül követik egymást az idő-

ben, s amely az embert létrehozta, nem egy pusztá erő megfajthatatlan áradása, hanem egy Szeretet megnyilvánulása, amely, hogy megoszthassa a saját életének bőségét, mérhetetlen előkészítések után viszonyba állította magát az embert.

A KIS ÚT

„Sok keresztény van, ki azt sem tudja, hogy miért él a világon... Istenem, miért is helyeztél ide a világba? — Hogy üdvözítselek. — És miért akarsz üdvözíteni? — Mert szeretlek... Mily jó, mily nagy dolog Istent megismerni, szeretni, szolgálni. Ez az egyetlen tennivalónk a földön. Elvesztett idő, amit másra fordítanunk... A halál óráján mennyire sajnáljuk majd az időt, amelyet haszontalan fecsegésre, élvezetekre, semmittevésre fordítottunk a helyett, hogy megtettük volna a magunkét az önmegtartóztatásban, imában jócselekedetekben...

Gyermekeim, milyen szomorú ez! A keresztények háromnegyed része csak azon dolgozik, hogy eleget tegyen testének, ennek a hullának, mely el fog rothadni a földben, de nem gondolnak szegény lelkükre, amelynek vagy örökre boldognak, vagy örökre szerencsétlennel kell lennie. Nincs belátásuk és józan ítéletük! Ez megdöbbentő!...

A jó keresztények, akik dolgoznak lelkük megmentésén és üdvösségükön, mindig boldogok és megelégedettek. Már előre élvezik a mennyország örömét és boldogok lesznek az egész örökkévalóságon át... Ime egy jó életszabály: csak olyasmint tenni, ami nyugodtan följánlíthatunk a jó Istennek...

Látjátok gyermekeim, gondolni kell rá, hogy van lelkünk, amelyet üdvözíteniünk kell és van örökkévalóság, mely ránk vár. A világ, a gazdagság, gyönyörök, tisztelt elmúlnak; a mennyország és pokol nem múlik el soha. Tehát legyünk ébren!

A szentek nem kezdték mindig jól, de mind jól végezték. Mi rosszul kezdtük, végezzük legalább jól és egy napon majd találkozunk velük az égben.”

(Vianney Szent János, Monin-Vác: Szól az Arsi Szent 31—34.)

Sokszor különös gondolatom jön, ha a nagy város forgatagában járok. Mi lenne, ha égi közlekedési rendőrként valami titokzatos vörös fénnel leálíthatnám az autókat, villamosokat, a járdákon siető embereket? Milyen választ kapnék, ha mindegyiket megkérdezném: hová sietsz? Munka, kötelesség, szórakozás, pihenés, gyógyulás és mi minden egyéb hajt, siettet bennünket. De kapnék-e ilyen választ: az Isten felé sietek, keresem a lelkem üdvösségét! Az utcán rohannók nem állítanak meg, de a KIS ÚT-on járók engedjék meg, hogy az arsi Plébános nagyszerű szavait adjam ajkukra: „Istenem, miért is helyeztél ide a világba?” Ugy-e, hogy üdvözíts? azért mert szeretsz?

Valami ilyesmit hallottunk egyszer az első hittanórákon, lelkigyakorlatainkat szent Ignác nyomán mindig ezzel a „fundamentális” elmélkedéssel

kezdtük. Most az utolsó elmélkedésünk, amellyel Vianney szerint tanulunk a KIS ÚT-on járni, ez legyen: „Mily jó, mily nagy dolog Istent megismerni, szeretni és szolgálni.” Akik a vallást csak újabb, itt-ott szinte fölösleges tehernek érzik egyéb kötelességeik mellett, azoknak alapvető hiba van a vallásosságukban. Az Isten szolgálata édes és jó! Ez ad egységes irányt az egyébként céltalan, ide-oda kapkodó, iránytalan rohanásnak. Nem új terhet jelent, hanem könnyebb tesz minden egyéb terhet. Világosságot visz a sötétségbe, erőt a fáradtságba, édességet a keserűségbe; vidámságot oda, ahol egyébként szomorúak volnánk. A mi vallásunkat, az evangéliumot így fogalmazza szent Pál: „Isten ereje az minden hívőnek” (Róm. 1, 16). Aki ezt nem érzi, az talán megmaradt keresztény keretek között más vallás szerint él. Megma-

radt régi vallásának kagylóhéja, de nincsen benne élet. Használja talán még az evangélium szavait, de elvesztette már a szellemét. Az értelem és a lélek ismeretlen maradt számára.

„Ez az egyetlen tennivalónk a földön. Elvesztett idő, amit másra fordítunk.” „Keressétek elsősorban Isten országát s annak igazságát, és ezeket is mind hozzákapjátok” (Mt. 6, 33.) — halljuk minden évben egyszer a vasárnapi evangéliumban. S ha ennek ellenére úgy érezzük, hogy nincsen meg mindenünk, akkor ne gondoljuk azt, hogy az evangéliumban is vannak üres nagy szölamok, amelyek gyakorlatilag nem valósíthatók meg vagy nem valósulnak meg szószerint. Inkább azt nézzük meg: valóban első helyen keressük-e az Isten országát?

Kérem most azokat, akik az Isten felé vezető KIS ÚT-at járják, vegyék komolyan minden idők egyik legnagyobb Lelkipásztorának kijelentését. Vegyenek elő egy darab papírt és ceruzát. Legyen „belátásuk és józan ítéletük!” Írják föl pontosan, mennyi időt fordítanak az Isten szolgálatára, lelkük üdvösségére. Ezt a papírt egyik oldalára írják. A másikkra az kerüljön: mennyit dolgoznak a földi megélhetésért, mennyit esznek, isznak, alsznak és szórakoznak? Ha betegek, akkor mennyi időt szánnak a gyógyulásra? Úgy gondolom, nem túlzok — bocsássanak meg a közönséges példáért —: ha az átlag ember annyi időt szánná lelkének rendbentartására, mint a cipőjére vagy a hajviseletére — akkor nem volna elkárhözött.

Még ne tegyék félre a ceruzát! Egy másik tanulságos számítást is csinálhatnak. Bocsássák meg Vianney Szent Jánosnak, hogy „hullá”-nak nevezi a testét. Neki megbocsáthatjuk, mert a saját hullájával sokkal szigorúbban bánt, mint a másokéval. Enni csak egy kis tejet, meg egy-két penészes krumplit adott neki, de verést annál többet. Néha meg is dicsérte: Jó hulla vagy, ha egy-két órát alszol és keveset eszel, bírod az egésznapos gyónatást. — A túlzást csak magának engedte meg, másoknak nem. Kifejezetten hirdeti, hogy nem volna jó, ha egy munkás egész éjjel imádkoznék vagy dolgozó leány böjtölne és így másnap nem volna elég erejük a kötelességteljesítéshez.

Kevés embernek volt akkora „élet-

tapasztalata”, mint aki ezt írta: „A keresztények háromnegyed része csak azon dolgozik, hogy eleget tegyen testének, ennek a hullának, mely el fog rothadni a földben...” Mi a kereszténynek melyik csoportjához tartozunk? Szent János beosztása a háromnegyed többséghez sorolna minket is? E kérdést nem áhitattal, kegyesen, hanem józanul és okos belátással kell elintéznünk! Megfigyeltük-e, hogy az arsi Plébános, akinek a szavaiból egyébként igazán nem hiányzik a kelet, itt csupán a „belátás”, „józan ítélet” és a „megdöbbenő” szavakat használja, amikor annak eldöntését sürgeti, hogy mennyit tegyünk testünkért és mennyit „szegény lelkünk”-ért?

Lelkünk üdvösségének munkálása egyúttal az üdvösség boldogságának elővételezése is. Minden munkában, amelyet lelkünkért teszünk, előre élvezhetjük az örömet, amely jutalomként reánk vár. Ezért alkalmazzuk cselekedeteinkre az ajánlott jó élet-szabályt: „Csak olyasmit tenni, amit nyugodtan följajánlhatunk Istennek.” Amit itt neki ajánlottunk, Érette tettünk, azt átmentettük az örökkévalóságba. Legyünk rajta, hogy földi értékeinknek, kincseinknek, örömeinknek örök értéket biztosítsunk. Ne hagyjuk azt, ami nekünk kedves pusztulni e múltó világgal, hanem mentjük át Annak világába, akinél „nincsen változás, sem árnyéka a változandóságnak.” (Jak. 1, 17.) Az örök élet gondolata nem foszt meg bennünket földi kincseinktől és örömeinktől, hanem emberi értékeinket átmenti az örökkévalóságba és így azoknak örök értéket biztosít.

Ha az emberek a temető kapuján olvassák a nagy szót: „Föltámadunk” — nem annak egyedülálló vigasztalására gondolnak, hanem csak a temetőt, az elmúlást, a porladást látják mögötte. Így vannak sokan a nagyszerű szavakkal, amelyek mennyországról, örök életről, nem szűnő boldogságról beszélnek. Nem a szavak igazi értelmét hallják, hanem csupán fenyegetésnek veszik, mert talán egy-két bűnös földi örömtől akarnak eltiltani. Pedig vallásunk nem a földi élet szép örömeitől akar megfosztani bennünket, hanem igazán arra tanít, hogyan menthetjük át örömeinket az örökkévalóságba, hogyan tehetünk szert el nem múló, igazi örömökre. A

vallás megtanít bennünket helyesen örülni. Olyan örömekre akar bennünket eljuttatni, amelyek elvesztésétől soha nem kell félnünk.

Föltámadás, örökkévalóság, mennyország, örök élet, ezek soha nem jelenthetnek fenyegetést, veszteséget azok számára, akik a KIS ÚT-on járnak. A szentek azok voltak, akik igazán tudtak örülni, okosan és helyesen tudtak örülni. Ők „sem kezdték mindig jól, de mind jól végezték.”

Lépjünk mi is nyomukba és tanuljuk meg tőlük, hogyan állandósíthatjuk a földi élet szép örömeit, hogyan tehetjük azokat örökkévalóvá. Az utolsó számítás, amelyet a nagy arsi Szám-tantanár szerint elvégzünk ez legyen: életem eddigi örömeiből mennyi menthető át az örökkévalóságba. Ezentúl azután csak olyan örömeiket keresünk, mint a szentek. Így velük együtt mi is jól végezzük, amikor „egy napon majd találkozunk velük az égben”.

Rajz Mihály

NAPLÓ

MAXIMILIAN KOLBE lengyel minorita élete és halála a legérdekesebb modern katolikus karrierek közé tartozik. 1894-ben született Lodzban. Középiskolái elvégzése után lépett be a minorita rendbe. Rómába küldték főiskolára. Ott szerezte meg a teológiai doktorátust és ott szentelték pappá is.

Kora ifjúságától kezdve nagy tisztelője volt a Szeplőtelenül Fogantatott Szűznek. És apostoli hév fűtötte: minél többet tenni az emberekért és az emberek között Isten országáért a Boldogságos Szűz segítségével. Mint fiatal novicius ezt a fohászt választotta élete jelmondatául:

— Mindent bírok Vele, aki erőt ad nekem a Szeplőtelen által.

Lengyelországba 1919 után kerül vissza Rómából. Krakóba helyezik. Fiatal professzorként kezdi pályafutását az ősi város teológiai főiskoláján. Arról álmodik, hogy minél több művelt főt, kitűnő papot, lelkipásztort adjon egyháznak és népének.

Pályafutásának azonban — legalább is annak, amit kezdetben elképzelt magának — hamarosan vége szakad. Orvosai megállapítják: egészségileg nem bírja a munkát a katedrán. Eltanácsolják. Alig indult: máris kudarc az osztályrésze.

A fiatal tanárnak az a válasza, hogy felajánja magát, életét, ha az Úr úgy kívánja, halálát is, a lelkek üdvéért, Isten és a Szeplőtelen Szűz dicsőségéért.

Hogy betegségében se maradjon tétlenül, Grodnowban 1924-ben egy kis lapot indít, „Niepokalana”, a Szeplőtelen címmel. Először néhány száz, aztán egy-két ezer, majd rövidesen tízezerrel is több példányban jelenik meg. Mikor a lap eléri a százezres példányszámot, Varsó mellett egész katolikus sajtótelepet rendez be Kolbe atya. Ekkor már számos folyóirat és egy napilap kerül ki a sajtóközpont rotációs gépei alól. Munkatársak, munkások hada dolgozik körülötte.

Mikor a Niepokalana példányszáma eléri az egymilliót, Maximilian Kolbe néhány munkatársával együtt felkerekedik és elmegy — Japánba misszionáriusnak. Nagaszaki mellett egy kis faluban telepednek le.

A hatalmasra fejlődött sajtótelep és a mellette létesített kolostor, a Niepokalanów gondjai többször visszaszólítják Lengyelországba. Új indítások, új alapítások jelzik minden látogatását. Többek között katolikus filmstudiót létesít.

Utolsó látogatásáról azonban nem tud visszatérni Japánba. Hazája felett egyre sűrűbb felhők tornyosulnak. Kitör a háború...

Ezerkilencszázharminckilenc szeptemberében, amikor a hitleri hadak tűz és vérözönnel borították el Lengyelországot és egyre nagyobb részeket hasítottak le a Rzeczpospolita testéből, egy napon — pontosan 19-én — a Szeplőtelen Szűzről elnevezett központ, a Niepokalanów előtt zöld ponyvával lefedett német katonai autóbuszok jelentek meg. A „látogatás” eredménye az lett, hogy a szerzeteseket elvitték. Csupán néhány hónap múlva tértek vissza Oranienburgból.

Ezerkilencszáznegyven február 17-én ismét két fekete autó gördült be a Niepokolanów kapuján. Rajtuk a baljóslatú SS jelzés. Őt német szállt ki. Döngő léptekkel vonultak be az épületbe. Maximilian atya, mikor jelentik neki, hogy németek érkeztek, elébük megy.

Eppen befejezte reggeli szent áldozatát, — utolsó miséjét. Feltámadó félelmét lecsendesíti mindennapi fohászával: „Mindent bírok Vele, aki engem megerősít a Szeplőtelen által...”

Először cellájában hallgatták ki. Utána letartóztatták. Vele együtt még négy szerzetes került a két fekete autóba. Kolbe atya elindult utolsó útjára.

Hite volt egyetlen poggyásza. Ebbe kapaszkodott a varsói börtönben a Scharführer botütései és csizmarúgásai között. Amikor a gestapóügynök ki-hallgatás közben megkérdezte tőle, hisz-e Krisztusban, ő hangosan, háromszor szemébe kiáltotta:

— Hiszek, hiszek, hiszek!

Ez a „hiszek”, amíg csak a börtönben tartják, pofonok, rúgások, véres kínzások végtelen áradatának forrása.

Május 28-án viszik Auschwitzba. Tőle is elveszik a jogot, hogy önálló személy legyen: a 16,670-es számot kapja.

Az auschwitzi táborban a papokkal bántak legkegyetlenebbül. Ők végezték a legnehezebb munkát, úgy hajszolták őket, mint az állatokat. A 16,670-es foglyot az első napokban az épülő krematóriumhoz vezényelték. Itt nyomban megismerkedett az internálótábor poklával. A kavicszállító részleghez került. A fogoly-munkások szüntelen hajrában, futóütemben dolgoztak. Fejük fölött állandóan csattogott a korbács. Kolbe atya inge is véres lett minden estére.

A kavicszállító brigád csupán előcsarnoka volt a pokol további köreinek. Hamarosan átvezényelték az auschwitzi tábor egyik legkegyetlenebb tisztje, a „véres Krott” parancsnoksága alá. Krott azt tűzte ki élete céljául, hogy „kinyírja a csuhásokat”. Programját könyörtelen és embertelen következetességgel hajtottá végre.

Július utolsó napjaiban egy fogolynak sikerült keresztül jutnia a tábor villanyárammal teli drótkerítésén. Az örök a menekülőt észrevették, de nem tudták lelőni. Azonnal felsorakoztatták az egész fogolysereget. A foglyok félelemtől reszketve álltak a tűző júliusi napon. A táborparancsnok kijelentette, hogy minden szökésért közösen felel a barak, s egy szökevényért tíz fogolynak kell meghalnia. A büntetés: éhhalál.

A sorakozó alatt derült ki, hogy a tizennégyes számú barakból történt a szökés. Az SS-ek egész napon át kutatták a környéket. Reggel Fritsch lágerparancsnok bejelenti, hogy a szökevényt nem találták meg. A barakoknak kiosztják a munkát, a csoportok mennek dolguk után, csupán a tizennégyes épület foglyai maradnak a tűző napon.

Múlnak az órák. A nap kegyetlenül perzsel. A foglyok este óta semmit sem ettek. Egyik a másik után dől ki a sorból. Az SS-ek gumibottal ébresztik öntudatra az ájultakat. Estére mindnyájan önkivületben reszketnek. Kolbe atya csendesesen, magába merülten áll a gyöttrődő foglyok között. Huszonöt esztendeje hordja beteg tüdejében a halálos ítéletet. Vékonyabb, meggyötörtebb, mint bármelyik társa.

— Mindent elbírok Vele, aki megerősít a Szeplőtelen által — suttojja újra meg újra.

Gondolataiból a lagerführer Fritsch hangja rezzeneti fel:

— Minthogy a szökevény nem került elő, tízet közületek éhhalálra ítélek. A következő szökésért húszan haltok meg! Értitek?

Kiválasztja a tíz elítéltet. A többiek fellélegzenek, a halálba indulók sírnak. Egyik hangosan jajgat:

— Szegény feleségem, gyerekeim! Nem látlak többet benneteket.

Ebben a pillanatban mozgás támad a sorokban. Egy fogoly kilép, A táborparancsnok felívölt:

— Steht! Was ist los? Mit akar ez a disznó?

Kolbe atya azonban már ott áll előtte.

— Valamelyik elítélt helyett elvállalom a halálbüntetést.

Más esetben halál jár olyan fegyvelemsértésért, ha egy fogoly megszólal,

mikor nem kérdezik. A parancsnok azonban most annyira meglepődik, hogy megfélemledik a kihágásról.

— Miért? — kérdezi értelmetlenül. — Miért?

Kolbe atya érzi, hogy meg kell indokolnia, elfogadhatóvá kell tennie a „véreskezű Fritsch” előtt a félelmetes lépést. Nem szabad kihívóan fitogtatnia hősiességét.

— Idős vagyok már és beteges! — mondja. — Az én életem nem olyan fontos.

— Ki helyett akarsz meghalni?

— Ahelyett, ott! Felesége van, gyermekei vannak.

Gajowniczek őrmester volt a fogoly, a varsói harminchatos gyalogezredből.

A táborparancsnok gondolkozott. Aztán kópótt egyet és vállat vont:

— Jól van. Eredj helyébe!

A halálraítelt csoport elindult az éhség kamrái felé. Máskor jajgatva tetették meg az elítéltek útjukat a halálbarak felé. Most hallgattak és hallgattak körülöttük a többi fogoly, az SS-ek is.

Bent a bunkerben hihetetlen dolog történt. A halálra ítélték nem verték az ajtót, nem ordítottak. Imádság és ének szállt az ég felé a betontetők és betonfalak mögül. Napokon, két álló héten át. Imádság és énekszó, mely egyre gyűrűlt és gyöngült, amíg nyöszörgésbe, majd halálos csendbe nem csitult.

Az éhhalálra ítélték utolsó napjairól a cellájuk tisztogatására és eltakarításukra beosztott fogolytársuk, az ugyancsak lengyel Brunon Borgowiec számolt be kiszabadulása után:

— A cellában nem volt ablak, sem bútor. A foglyok a puszta betonon heverték. A levegő szinte kibírhatatlan volt. Kolba atya egyetlen szóval nem panaszkodott. Állt, vagy térdelt és hangosan imádkozott, hogy legyöngült és haldokló társai is vele együtt imádkozhassanak. Az utolsó pillanatig vizsgáلتa őket.

Borgowiec naponta bement a cellába, hogy kihozza a holttesteket. Kolbe atya szemei egyre földöntúlibb fényben ragyogtak, valahányszor belépett. Az örök nem is bírták elviselni tekintetét. Az egyik ráripakodott:

— Ne nézz rám! Nézz a földre!

Így érkezett el Nagyboldogasszony vigiliája. A betonon már csak három haldokló hevert. Kolbe atya még mindig ült, a falhoz támaszkodva. Beszélni nem tudott már, de szemein látszott, hogy öntudatánál van.

Fritsch táborparancsnok türelmetlen lett. Bosszantotta, hogy ennyi ideig „húzza”, aki azzal vállalta az önkéntes halált, hogy úgyis beteges és öreg. Parancsot adott, végezzék ki.

Nagyboldogasszony napján lépett be a halálcellába Bock, a tábori hóhér, kezében a benzinnel töltött injekciótű...

— Amikor Kolbe atya holttestét ki kellett vinnem a cellából, úgy éreztem — vallotta P. Borgowiec — hogy még mindég él s extázisban ül a padlón.

A holttestet Mária mennybevittele ünnepén égették el a tábor hamvasztókemencéjében...

Két évtizede, hogy a Szeplőtelen Fogantatás Szolgája elindult meghozni végső áldozatát. Boldogáavatási pere folyamatban van (S. F.)

A 150 ÉVES TERÉZVÁROSI PLÉBÁNIAIATEMPLOM. A XVIII. század vége felé a Majakovszkij és Nagymező utcák környéke kis, zeg-zugas utcáktól határolt, szegényes külváros volt, mely az 1770-es esztendőekben kezdett jelentékenyebben népesedni.

1773. szeptember 3-án, tekintettel a lakosság mindegyre növekvő számára, ezen a részen önálló plébánia létesült. Hosszú éveken át ennek az újonnan alakult plébániának Szentlélekről elnevezett fatemplomában tartották a szentmiséket. Minthogy azonban ennek méretei csakhamar szűknek bizonyultak, az akkori városbíró, Boráros János kezdeményezésére széleskörű gyűjtés indult, egy méreteiben a hívek széles tömegeinek befogadására alkalmas templom építésére. A tervek elkészítésével a városi tanács Kasselik Fidél építőmesterrel bízta meg. Az ünnepélyes alapkövetétel 1803. augusztus 14-én történt. Az alapkövet elhelyezett okmány igen érdekes adatokat őrzött meg az akkori Pest-

ról. Ezek szerint a Belvárosban 642, a Lipótvárosban 208, a Terézvárosban 840, a Józsefvárosban 969 és a Ferencvárosban 247 ház állott.

A Terézváros lakói — tehát a templom első hívei — vásári kereskedők, iparosok, kétkézi munkások voltak.

Az építkezés 1809 utolsó napjaiban annyira előrehaladt, hogy a közel 10 ezer lélekszámot kitevő hívősereg kívánságára, 1809. december 2-án — 150 évvel ezelőtt — az akkori belvárosi plébános, Pfingst Mihály, a templomot a Szentlélek Isten tiszteletére megáldotta, s másnap — vasárnap lévén — falai között bemutatta az első szentmisét.

A templom építése az ezt követő esztendőekben — kisebb-nagyobb zökkenőkkel — tovább folytatódott. 1810-ben felemelték a körüljáró konzolos erkéllyel övezett tornyot. A sisak azonban eredeti, díszes formájában, a közbejött pénzügyi nehézségek miatt, ekkor még nem készülhetett el. A ma is meglévő rézsisak Ybl Miklós alkotása, s 1871-ből való.

1822 májusában az épületet megszemlélő Rudnay Sándor hercegprímás elrendelte, hogy a templom patrónusa ezentúl Szent Teréz legyen. Búcsú napjául pedig a Szent Teréz ünnepét követő októberi vasárnapöt jelölte ki.

Schrajer Adám plébános az oltárok emelésére már jóval a primási látogatás előtt megkezdett gyűjtést tovább folytatta. Ennek összegéből elsőként a Szent József tiszteletére emelt, nagyarányú, neoklasszikus stílusú, műmárvány mellékoltár készült el, Polláck Mihálynak, a Nemzeti Múzeum építőjének tervei szerint. Oltárképét, mely Szent József haldoklását ábrázolja, Jenny Alajos budai festő alkotta. A hatalmas korinthosi-oszloprendű főoltár, a vele egyidőben elkészült dór-rendszerű keresztelők mellékoltár, továbbá a Szent István mellékoltár szintén Polláck Mihály műve. A példászerűen monumentális oltárok szépségével azonban az oltárfestmények korántsem vehetik fel a versenyt. Vonatkozik ez különösképpen a főoltárnak Schöff Józseftől származó, Szent Terézia extázisát megjelenítő festményére, melyen a magávalragadó esemény hevülete leegyszerűsödik, elhalkul. Mindazonáltal a képet műtörténeti jelentőségűvé avatja az a tény, hogy 1828. tavaszán Kazinczy Ferenc meglepetéssel vegyes csodálattal szemlélte az alkotója műtermében készülő munkát.

Kasselik Fidél, a templomtervező építőmester időközben meghalt. Holttését a templom kriptájában temették el. Ugyanide kerültek a lelkes szervező, Boráros János hamvai is.

Régi metszeteken láthatjuk, hogy az 1838. évi árviz mennyire előntötte ezt a városrészt is. Magában a templomban mégsem okozott jelentősebb károkat, jóllehet magassága másfél méternyire növekedett.

A boltozati festményekkel megújított templomot 1888. október 20-án áldotta meg Simor János hercegprímás, a templom egykori lelkésze.

Itt ravatalozták fel Turinból történt hazaszállításuk után Kossuth Lajos római katolikus hitvesének, valamint Vilma leányának földi maradványait.

1957-ben két új, modern kiképzésű szoborral gazdagodott a templom. Egyik Jézus Szívét, másik Mária Szívét ábrázolja. Alkotójuk a Kisfaludi-Stróbl tanítvány dr. Nagy Zoltánné, Kovács Mária. Jóllehet voltak, akik — nem tudva szabadulni a hajdani konvencionális, édeskés formák hatása alól — eleinte idegenkedéssel fogadták, a művek ma mégis az egyházközség osztoatlan szeretetének és áhíthatának központját képezik. A Rómát-járt művésznőnek egyébként még két jelentős munkáját láthatjuk a templomban: Kármelhegyi Boldogasszony és Pádauai Szent Antal szobrait.

Ezév októberére, a templom búcsúnapjára készült el a két új gyóntatószék. Ugyancsak fölszerelésre vár, a bécsi Deutschmann Jakab által 1835. decemberében készített neoklasszikus stílusú orgona új sípsora.

A templomot háborús károsodás nem érte. 1957. január 3-án azonban csőrepedés és vízfeltörés következtében közel félméteres magasságú víz árasztotta el. Feljegyzésre méltó az az áldozatkészség és összefogás, mellyel az egyházközség hívei a károk helyreállításához hozzáláttak. Ennek köszönhető, hogy a másnapi, vasárnapi szentmisek bemutatásában semmi fennakadás nem történt.

Az egyházközség híveinek száma több, mint 15 ezer. Időközben ugyan két ízben is történt területi s ezzel egyetemben lélekszámi csökkenés. Vasárnap nyolc, hétköznap öt szentmise van, és a hitélet mélységére jellemző, hogy

évente 130 ezren járulnak szentáldozáshoz. Az egyházközségi Karitászs is hatékony szociális munkát végezhet, a ráutaltak hetenkénti, folyamatos segítségével.

A templom ének- és zenekara Szalay Lajos szakavatott vezetése mellett kiváló munkát végez az egyházi muzsika szolgálatában. A kórus, mely régebben külföldi kórutakon és hangversenyeken is öregbítette hírnevét, ma mintegy 40 tagot számlál. A nagymiséken rendszeresen mutatja be kiváló zeneszerzőink, Kodály, Bárdos, Harmat, Werner és mások, továbbá a nagy külföldi alkotók műveit. Emellett méltó helyet foglalnak el műsorán az ősi gregorián dallamok is. Több ízben rendezett egyházzenei áhitatot, így legutóbb a Haydn emlékévk keretében, midőn a „Krisztus hét szava a keresztján” című oratóriumot mutatta be.

A plébánia hitéletében jelentős rész jut a legújabb liturgikus törekvések és rendelkezések megismertetésére és alkalmazására. Az egyházi népének tanításán kívül — elsősorban a diákmiséken — rendszeres magyarázatokkal kísérik a szent cselekmény egyes mozzanatait.

Az egyházközség legközelebbi tervei között szerepel a templom statikai megerősítése. A fedélzet rendbehozatalára a Beruházási Bank eddig 600 ezer forintot utalt ki. A tervek el is készültek, s remélhető, hogy hamarosan hozzákezdnek a gyakorlati kivitelezéshez. A közelmúltban történt a festett ablakokkal díszített sekrestyének, s a benne lévő, az Üdvözítő tiszteletére emelt oltárnak teljes rendbehozatala, és hamarosan sor kerül az egész épület külső-belső tatarozására is. (Balássy László)

AZ OLVASÓ NAPLÓJA. Számtalanszor előfordult már velem — és ugyan kívül nem fordult elő pályatársaim közül —, hogy amikor hozzám forduló kezdő költők ritmikai hibáira, verselési botlásaira rámutattam s valami olyasmit mondtam nekik, hogy a költészetnek is van mesterségbeli része, amit alaposan meg kell tanulni: hol panaszosan, hol ingerülten nekem szegezték válaszul a kérdést: „Dehát honnét, miből tanuljam meg?” A harminc-negyven évvel ezelőtti középiskolai poétikákban volt egy vázlatos kis verstan; de hol találni ma egy-egy harminc-negyven esztendősk iskolakönyvet? Ajánlottam Horváth János kítűnő *Rendszeres magyar verstanát*; ettől megijedtek, mert — mondták — „túl magas”. Ajánlottam egy könnyebbet, Csokonai remek írását *A magyar verscsinálásról közönségesen*; ettől azért ijedtek meg, mert a nyelve régies, meg egyébként is régi, jó másfél százados, és az ilyesmi a kezdő költők előtt többnyire épp oly gyanús, mint hogyha valaki azt tanácsolja nekik, olvassanak sok Aranyt, Petőfit, Vörösmartyt, Berzsenyit — mikor ők már Apollinaire-re sem kíváncsiak! Egyebet pedig nem ajánlhattam: nem volt.

Most már van. Hegedűs Géza írt egy igen jó „bevezetést a magyar verstanba”, címe *A költői mesterség*. Attól ugyan még senki nem lesz költő, ha mindazt, ami benne van, megtanulja; viszont nem valószínű, hogy valakiből jó költő váljék, ha mindazt, ami benne van, nem tudja. Annak az imént említett verstani tanulmányának az elején írta Csokonai: „A verscsinálás nem poézis; mert ez a gondolatoknak, a képzelődésnek, a tűznek természetében és mindezeknek felöltöztetésében áll; a verscsinálás pedig csak a szózatok hangjának bizonyos regulákra vételére s külső elrakására ügyel, hogy azok harmóniával szálljanak az ember fülébe.” Lehet tehát — folytatja Csokonai — poeta valaki anélkül, hogy verset írna: de megfordítva: jó — formailag jó — verseket írhat valaki, de azért még nem biztos, hogy költő is. „Legjobb, ha a kettő együtt van” — mert a poézis nélküli verscsinálás „megholt állat”, viszont a verscsinálás nélküli poézis többnyire csak dadogás.

A poézis lelkét a legjobb verstan sem adhatja meg annak, akiben eleve nincs benne; de akiben megvan, az elsajátíthatja a verstanból a költői mesterség alapelveit. Hegedűs Géza minden tőle telhetőt megtesz, hogy ez a tanulás kellemes legyen; könyvének „hangja a beszélgetéséke, nemegyszer a könyved csevegéséke” — és nem lehet eléggé becsülni, ha valaki nehéz dolgokról könnyen, bonyolultakról egyszerűen tud és mer beszélni; ugyanakkor „igénye mégis tudományos”: rendszeres, és a legújabb magyar verstani munkák figyelembe vételével készült. Tévedne tehát, aki azt gondolná, hogy mert az

Ifjúsági Könyvkiadó jelentette meg, valamiféle népszerű iskolai segédkönyvről van szó; de az is tévedne, aki a „bevezetés a magyar verstanba” komoly alcímétől megriadva olyan szigorúan „szakmai” munkát gyanítana benne, melyet a szakemberek szűk körén kívül még csak meg sem igen értenek. Hegedűs Géza könyve friss, jó olvasmány; nem a „verstan-tudós” írta, hanem a versseknek (és a versek mesterségének) értője és élvezője; tudja is, szereti is, érti is, de *érzi* is a verset, és ez bizony még akkor sem mellékes, ha azt adja elő valaki, milyen verslábak vannak s hogyan szokták sorokká kapcsolni őket. És mert a könyv olvasmányos, oda való minden igényesebb versolvasó kezébe is; hiszen — mint Hegedűs Géza találóan megjegyzi — a vers élvezését csak fokozza a vers technikai részének ismerete. Azt mondtam az imént: nem iskolai segédkönyv ez; mégis jó volna, ha diákok is, tanárok is minél többet forgatnák — és végül mégiscsak afféle iskolai segédkönyv is lenne. Kiválóan alkalmas arra, hogy — a költészet mesterségének elemeit és fogásait fejtegetve — jó versolvasókat neveljen. Mert igaz ugyan, hogy az író, föltett szándéka szerint, egyedül csak „a költemények technikai megvalósításának lehetőségeivel” kíván foglalkozni; igaz ugyan, hogy eleve figyelmeztet rá: könyvének nem esztétika és nem irodalomtörténet a tárgya — mégsem tud úgy a vers technikájával foglalkozni, hogy lépten-nyomon föl ne hívja a figyelmet a vers szépségeire és rá ne mutasson életének, tehát történetének mozzanataira. Az olvasó például nemcsak azt tudja meg a könyvből, hogy mi a hexameter, hány lábból áll és milyenek ezek a lábak; értesül arról is (a munka egyik legjobb fejezetében), hogyan írták költőink ezt a hexametert, hogyan élt ez a forma, milyen hangulat tapadt hozzá és miért, és a költők számára milyen „variációs lehetőségei” adódtak e formának Baróti Szabótól Vörösmartyig és Fazekastól József Attiláig. Mert a hexameter képlete ugyan változatlan, a hang azonban, amely ezt a kottát lélekli, más és más, és amint más és más korban hangzik, úgy más és más élményt, tartalmat is közöl. Jelentős érdeme ennek a kis verstannak, hogy ezekre a dolgokra is kitér. Nem halott preparátumokkal dolgozik, hanem élő tenyésztettel.

Nyomban meglátszik rajta, hogy olyan ember foglalkozik itt a verstan kérdéseivel, aki „belülről” nézi őket; az elméleti fölkészültséget a gyakorlat melegével párosítja. Részben innét van, hogy egyes, a tudományban agyonbonyolított kérdéseket rendkívül egyszerűen tud megoldani, vagy legalábbis megvilágítani. A verstan ugyanis lényegében igen egyszerű dolog; voltaképpen elegendő elemi szám-viszonyokról van szó benne. A költők többsége így is fogja föl; legtöbbször értetlen csodálkozással áll a különféle verstani elméletek csüggesztően komplikált abrakadabrái előtt. Mi van ezen tusakodni való? Egyszerűen „ki kell számolni” a ritmust, mint ahogy a kezdő költő csinálja az ujjain; vagy föl kell írni egy darab papírosra a „megszakasztásokat”, strófa- és sorképleteket, ahogy Csokonai a verscsinálásról értekezve. Nem hiszem, hogyha a költő olvassa, el ne ámulna azon a hipotézis-tömkelezen, melyet például Ady verseléséről írtak egybe a verstan jó és rossz tudósai; még holmi tagoló-verset mondó sámán-reinkarnációnak is megtették Adyt. Pedig mennyivel egyszerűbb a dolog! Először is figyelembe kell venni azt az egészen természetesényt, hogy Ady ritmikailag sem szabta minden versét ugyanarra a kaptafára, hanem hol ebben, hol abban a „versrendszerben” írt, ahogy épp az ihlet véletlene magával hozta. Másodszor: jórészt jambikus formákban írt, de abban a szabad, „magyar” jambusban, amelyben a hangsúly pótolhatja a hosszúságot, s amelyben nem föltétlenül kell minden lábunk jambusnak lennie; éppen elég, ha a lejtésnek csak az illúzióját adjuk meg. Ezt mindenki érzi, aki magyarul verset ír; persze hogy Ady is így tudta, így érezte — s így írt verset. Nem valami régen elmerült ősi magyar tagoló rendszer bukkant föl színre benne — valami, ami talán nem is volt — hanem folytatta, amit előtte kezdtek, és teljesen, zseniálisan kihasználta egy lehetőséget. Éppen ezért ővele kapcsolatban is jobb a konkrét anyagot, verseit elemezni, mint versei köré romantikus hipotéziseket kóholni.

A jambusnak erről a meg-, illetve áthonosodásáról Hegedűs Géza röviden, alaposan és pontosan foglalja össze a tudnivalókat. (Mindenre természetesen nem terjeszkedhetett ki, ha munkája arányait meg akarta őrizni; de

ami fontos, arról nem is feledkeznek meg.) A jambus fokozatos megmagyarosodásának lényege, mint Horváth János megfigyelte, az, hogy az időmértékes rendszerbe benyomul a magyar hangsúly, s a szótaghangsúly egyenértékű lesz a verselési gyakorlatban a szótag-hosszúsággal. Kiss József óta, tudjuk, ez a folyamat fokozatosan gyorsuló ütemben haladt. A magyar nyelv azonban — s ezzel szeretném itt kiegészíteni a Hegedűs Géza által mondottakat — nem akkor találkozik először a jambussal, amikor Ráday Gedeon német példára átülteti, s amikor utána Kazinczyék elkezdnek „tisztá jambusokban” írni. Voltak már Ráday előtt is bizonyos jambikus kísérletek, többek között például az, amelyre Szabolcsi Bence hívja föl a figyelmet új könyvében (*Vers és dallam*). A *Cantus Catholici* egy énekében „a modern értelmű jambusig ívelő” formai merészséget emeli ki; s ennek a példának (és könyve egyéb példáinak) nyomán fölmerül a kérdés: vajon a magyar versérezék a jambust nem kezdettől fogva „magyarosan” fogta-e föl, a hangsúlynak is hosszúság-értékét adva? Nem ez volt-e számunkra a természetes? S Kazinczy, Szemere gyakorlata nem inkább „visszaidegenítette-e” a jambust, mintsem „meghonosította”? Kérdés, melyet talán nem ártana jobban szemügyre venni, s jobban ellenőrizni elsősorban a XVII—XVIII. századi énekköltészet gazdag anyagában, azon az úton indulva el, amelyet Szabolcsi Bence mutatott meg.

Egy olyan könyvben természetesen, mint Hegedűs Gézáé, nemcsak az az érték, amit megold, hanem az is, aminek a további vizsgálására, aminek a megoldására ösztönöz. Ami például a szabadverset illeti, úgy gondolom, azon az alapvető igazságon túl, hogy abban is kell ritmusnak, lüktetésnek lenni, ami verssé teszi, még igen sok mindent kell szemügyre venni, elsősorban a különféle típusú szabadversek elemzése alapján (mert ritmusa van Füst Milán szabadversének is, Kassákénak is, és mégis más és más mind a kettő). Vagy Juhász Ferenc verseinek ritmikáját illetőleg nem gondolnánk, hogy analógiának a régi hatütemű tizenkilencesre kellene gondolnunk s úgy kellene skandálnunk a Juhász-verssort, ahogyan rá a képletet Hegedűs Géza megadja. Én ezeknél a modern hosszú soroknál (nem mindenütt, de Juhász Ferencnél igen) inkább gondolnék egy többnyire hasonlóan hosszú sorokban író költő *ars poeticájára*: Claudelra s mindarra, amit a „lélegzésünk jambusára” vett versről ír.

Hiányt pótló könyv, hasznos könyv és jó könyv Hegedűs Géza könyve. Könnyed modorában is megbízható, okos és józan. Amire vállalkozott, azt teljesítette is. Hálás lehet neki a versszerető olvasó, de hálásak lehetnek a kezdő költők is. Azt ugyan nem tanulhatják meg belőle, hogyan lehetnek valóban költők, mert azt nem lehet könyvből megtanulni; a mesterség elemeit azonban megtanulhatják; márpedig „a költőnek ugyanúgy meg kell tanulnia a vers-tant és a költészet-tant, mint az orvosnak az anatómiát és a belgyógyászatot”. (*)

SZÍNHÁZI ÓRJARAT: *Tizenkét dühös ember tulajdonképpen a lelkiismeret különböző kényességű fokozatait jelenti Reginald Rose amerikai szerző darabjában. De jelenthetné egy kis túlzással magát az egész emberiséget, amikor például háború vagy béke kérdéséről határoz, s 'ez esetben nem egyetlen tizenkilenc éves fiatalember életeről lenne szó, hanem millió és millióérol. A színpadi mű tehát, amely ilyen céljától messzefekvő gondolatokat ébreszt az éjjel után jóval elhúzódo előadásról hazabandukoló és vitatkozó, vagy magános gondolatokba süllyedő nézőkből, mindenesetre felülemelkedik a szokványos s hozzánk legtöbbször import útján kerülő detektívdramákon. Láttunk már egynéhány ilyen esküdtszékes, az igazi gyilkost kiderítő detektívdramát színpadjainkon. Reginald Rose drámáját az különbözteti meg szerencsésen az ilyenfajta alkotásoktól, hogy ki sem derül belőle, ki volt a gyilkos, vagy hogy a vádlott ölte volna-e meg valóban édesapját.*

A szerző csak egy szörnyű tényt dob be az esküdtszék tizenkét emberének a lelkiismeretébe, akik az igazi amerikai társadalmat, az utca emberét képviselik. A tény az, hogy egy fiát állandóan ütlegető amerikai kisembert meggyilkolnak és a gyilkosság vádja az anya nélkül felnőtt, apjától többnyire csak brutalitást tapasztaló, csavargó, kisiklott életű fiatalemberre hárul. Az esküdték is kisemberek, csak éppen egy fokkal szerencsésebb beállítottságúak,

akik valahogy nem kerültek rá a lejtőre és így „méltóknak” bizonyulnak arra, hogy esküdtként kisorsolják őket. Pedig, hogy undorodnak ettől a demokratikus joguktól és kötelességüktől. Az esküdszéki teremben pokoli a hőség, kint tombol a kánikula, egész napjuk kárbavész potom három dollárért, s közben a garázstulajdonos az öt érv veszteségei miatt dühöng, a cukorkaügyönök előre megretett jegyével a zsebében attól retteg, hogy elkésik a base ball-meccsről, futna, szaladna mindenki a biznisze vagy az élvezete, legalább egy tölcsernyi fagyalt után. A kirendelt védő onnantan eldarálta védőbeszédét, az ügyésznek talán nem is kellett túlságosan kihegyeznie dörgedelmeit, mert hiszen szemtanúk is akadtak s csak később derül ki, hogy éppen az emberiség legborzalmasabb fajtájából, az unatkozókéból, akik stupiditásukban nagy megtiszteltetésnek veszik, ha adandó esetben hatóságok előtt tanúskodhatnak.

A játszma tehát úgy kezdődik, hogy a színen meg sem jelenő vádlottnak eleve el kellene azt veszítenie. Mint vádlott is ostobán viselkedett, csak dadogott a rendőrök faggató kérdéseire s még a film és a primadonna nevére sem emlékezett, amelynek előadásán állítólag apja meggyilkoltatása alatt résztvett. S mindezekon fölül jogos undor is ott lebeg az esküdtek szeme előtt, amellyel a naponta megismétlődő huligános büntetteket nézik. S valóban úgy is érzi legtöbbször, hogy az emberiségnek csak haszon, ha egy ilyen bűnözőpalántától a villamoszék segítségével minél hamarabb megszabadul.

„Mondjuk ki hát: bűnös, mondjuk ki egyhangúan, mert csak így érvényes az esküdszék verdiktje” — ez a közvélemény szava. S ekkor fölkél egy meglehetősen határozottsavú, de igen nyugodtan viselkedő férfi a tizenkettő közül s fölteszi a kérdést: hátha mégsem a fiú ölte meg apját? Hisz védője tulajdonképpen csak le akarta rázni a rálöcsölt és semmi jövendelmet nem hajtó föladatot, a tanúk „ichsughtos”, mindenáron szerepelni vágyó emberek. De a többi tizenegy nem akar hallgatni az ész, az intellektus, a humánus ember szavára. Hogyan, még ezzel is ők töltsék az időt, mikor az arra hivatottak, ügyész, bíró, védő már ledarálta az ügyet s végső döntésre elébük dobta. A gondolkozni nem tudó, nem akaró s rá sem érvő tömeg, amelyet itt az esküdtek zöme képvisel, kollektív végzést akar. A darab bravúrja az, hogy ennek a tizenegy embernek a lelkében játszattja le a drámát, az emberi felelősség drámáját.

Az esküdtek között van két-három munkásember. Ezek értik meg legelőbb az emberi felelősségrehívás szavát: szobafestő, a fiúval egy kerületből származó, minden kültelki nyomort jól ismerő, de beszélni sem merő munkás és a bevándorolt óras. Ok élnek és éltek legközelebb a nyomor periferiáin hányódó vagánygyerekhez s ők tudják a legjobban, hogy az életben mennyi igazságtalanság eshetik. Az intellektuális kétkedés ellentétpárja pedig egy jól megtermett vállalkozó, vérmes, szadista hajlamú ember, aki ugyanúgy verte a fiát, amíg az túrte, mint a meggyilkolt apa, s akit a fia már több éve elhagyott, mikor egyszer vissza kellett adnia apjának egy rá mért ütést. A vak emberi szenvedélyek, a szadista és fasiszta őrvongés borzalmasan élő prototípusa ez a megsebzett lelkű apa, aki a fiától kapott ütés miatt minden fiatal-embert képes lenne kiirtani.

Reginald Rose ezt az alakot olyan emberségesen formálta meg, hogy a katharzisig is elvezette. Szánalma az esetleg gyilkos, esetleg nem-gyilkos fiú iránt cseppet sem nagyobb vagy kisebb, mint a vélelmezett gyilkosra tűzőn-vizen át halált kimondani akaró, szadista hajlamú esküdt iránt. S bármennyire nem szándékunk is, hogy egyetlen műve alapján Reginald Rose írónak rangját fölvezolni próbáljuk, jellemalkotó képességét a többi tizenegy figura éles karakterű beállításával mellett ebben az egy alakban valóban mesterinek kell elfogadnunk, amellyel az igazi emberalkotás szférájába érkezett.

Két és félórás tusa folyik itt a kifinomodottabb székszis embere és az ősemberi indulatok prototípusa közt. S a darabban az a szép, hogy ez a gyűlölködő, minden percben szájából halált fröcskölő s akár még az esküdszéki teremben is gyilkolni képes rémfigura végül is egyedül marad szörnyű indultáival, az asztalra bukik és zokogása talán azt jelenti, hogy jobbik magára talált. A nézőt ez az emberivé hangoló és csituló zokogás kíséri el, és a mindnyájunkban lejátszódó katharzist ezekben a végletekben zendíti föl bennünk egy mesterien ügyes és hajlékony karmesteri pálcá.

A szerző megírta a szerepeket, előbb rádiós és televíziós játéknak, majd színpadra is. Ráért csiszolni rajtuk. A magyar előadás rendezőjének és a színészeknek mégis nagyon sokkal tartozik, mert a darab elementáris hatását nekik köszönheti. Várkonyi Zoltán rendezésének sikerült a darab jellegzetesen amerikai atmoszféráját anélkül kihoznia, hogy a nálunk bevált kamaraszíntársulástílus törvényein rést tett volna. S ebben tizenkét élvonalbeli férfiszínecszünk volt a segítségére. A kritikusnak pedig egy pillanatra haboznia kell, hogy a darabot leginkább a vállán hordozó két főszereplő közül kinek adja az elsőség pálmáját. A kétkedő intellektust oly szerényen s mégis oly állhatatos szilárdsággal megjelenítő Bástinak, vagy az elementáris indulatok örvényein tántorgó Pécsi Sándor szadista esküdtjének-e. Ok maradnak utoljára a színen, Pécsi, mert szörnyű konfliktusában kitántorogni is alig tud a színpadról és Básti, mert a nemes kétkedő a legyőzött ellenfelet nem hagyhatja egyedül, hanem továbbra is támogatnia kell. Az ember két arcát, talán a mult és a jövő emberének arcát kell bennük látnunk. Uray Tivadar egy vermes öregúr remekművű profilját rajzolja meg, Sinkovics és Inke László pedig két fiatalos hevű, hegyeskönyökű, rámenős figurának ad emberi veretét. Ascher Oszkár menekült órása, Suka Sándor félszeg munkása és Vándor József szobafestője az amerikai szegény emberek jóra legkönnyebben hangolható, megnyerő figuráinak megelevenítésével arattak összejátek-sikert. Balázs Samu előbb meg-meg-sértődő, de később megenyhülő elnöke kiegyensúlyozottságával, Horkai Horváth Jenő és Ungvári művészi fegyelmével és szükségzavúságával, mint valami domborműbe vésett falanx háttéralakjai, igazi távlatokat tudtak rajzolni a mélységesen elgondolkodtató emberi dráma köré. (Possonyi László)

KÉPZŐMŰVÉSZET. A Drezdai Képtár vendégkiállítása. Szokatlan esemény egy múzeum történetében, ha egy világhírű külföldi intézmény féltve őrzött renekeiket vendégül láthatja. A második világháború során rommálott Drezda újonnan felépülő képtárépületében készül már az ünnepélyes megnyitásra, amikor gondozás nélkül hagyott és szovjet katonák által megtalált kincseit a moszkvai és kijevei múzeumban végrehajtott legszükségesebb javításokkal, újból a világ szeme elé tárja: 1956 óta részleges kiállításokat rendez. Így került el most Budapestre is az 54 képből álló válogatott anyag.

Látható a kiállításon a velencei reneszánsz legismertebb mesterének, Tizianónak vázát tartó fiatal női képmása, Tintoretto nagyméretű „Zenélő nők” című híres festménye, a nagy dekorator, Paolo Veronese egyik bibliai tárgyú, ugyancsak nagyméretű vászna, amelyen az elérhetetlenséget, távoliségot ébresztő áhítatot elnyomja a külsőségek ragyogó pompája s a hétköznapi polgári izlés emberközelsége. Mellette kapott helyet tanítványának Schiavonenak angolokkal együtt ábrázolt holt Krisztusa. E műben éppen a bensőséges átszellemültség, az őszinte áhítat oly vonzó, mesteri kivitel mellett, tökéletesen érzékeltetve az élő s a holt test különbségét. Francesco Albani két mitológiai témájú képe, valamint a bolognai akadémikus festészet legjelentősebb mesterének, Annibale Caraccinak „Madonna a fecskével” című festménye; mintapéldája az elődóriások renekeiből leszűrt, élő hagyományként megőrzött eredmények művészilag egyenértékű összegezésének. Thomas Mann József trilógiájának feledhetetlen részlete elevenednek meg emlékezetünkben, ha Cignani elragadó „József és Putifárné”-ját, egyik főművét szemlélgetjük. Az ugyancsak a bolognai iskolához tartozó Guercino hasonlóan nagyméretű festménye, „Szent Ferenc az anyallal”: elragadtatásának egyik megszállottságában ábrázolja a poverellét, amint elhárító mozdulatú kezével szabadulni próbál a káprázatos szép látványtól, hogy el ne vonja alázatos magábamerültségéből. Barokk remekelés a tündöklő ragyogású csuha, a felhőkbe burkolódzó hegedülő angyal és a tündéri háttér. Az ismert olasz mesterek közül egy-egy szép alkotásával szerepel Gavazzola, Tiarini s Mola.

Jó összehasonlításra ad alkalmat a Régi Képtár állandó kiállításáról ismert Crespi „Pásztorok imádása” című megható, bájos képecskéje, nemkülönben az áhítatot és vallásos megrendülést eleganciával, barokkos méltósággal kifejező Ricci kimagasló alkotása. Kiemeljük még az olasz anyagból Garofalo, Dossi, Piazzetta a híres városfestő, Bellotto egy-egy festményét. A elpusztult

régi Varsót már csak az utóbbi fennmaradt városkép-sorozatából ismerhetjük meg.

A Drezdai Képtár gazdag németalföldi anyagából Budapestre érkezett Rembrandt egyik jellegzetes életképe, a sajnos többször átfestett „Aranyat mérő asszony”. A modell okos átható nézésű szeme, igazságszeretetet tükröző, kérlelhetetlen erélye halványan emlékeztet a nagy hollandai mester gyakran megörökített édesanyjának arcvonásaira, akinek rajta oly gyakran pihent pillantását egész életén át kegyelettel herdozta magában. Javakorabeli férfit ábrázoló egy másik Rembrandt kép. Rubens és van Dyck műhelyét egy nagyméretű kompozíció, illetve két képmás képviseli. Ifjabb Frans Hals vidám életképe legjobb oldaláról mutatja be a kimagasló atyának nem méltatlan fiát és egyik jeles tanítványát. A Rembrandt-tanítvány Govert Flinck „Dávid és Uriás”-a, valamint a Rembrandthoz ugyancsak közelálló Philips Konick őszinte természetrajongásról áradó szépséges tájképe első látásra szembeszökő. A finom lélektani jellemzésnek, az aprólékos részletmegfigyeléseknek, a sűrűn olvasott szentírás megelevenítő átélésének egyik megkapó példája Steen „Hágár elűzetése”. Elégge fel nem becsülhető nagy nyeresége a kiállításnak Cornelis van Haarlem egyik legszámottevőbb remeke: Venus, Bacchus és Ceres. A kompozíció elbájoló kecsessége, a lágyvonalú, fenséges nyugalomban, önfeledten és finoman egymáshoz hajló női testek életszerű üdesége megkapó élmény.

Nagy közönségsikere van Gerard van Honthorst nagyméretű; derűs részvétet kiváltó „Foghúzás”-ának. Az érzéstelenítés híján kellemesnek akkoriban még kevésbé nevezhető műtéli beavatkozás a valóságú ábrázolása nemcsak humorról tesz tanulságot, hanem a művész fölényes mesterségbeli tudásáról is. Feledhetlenné teszi kompozíciójának elevensége, kifejező, élénk színezése, a főaktust kiemelő tökéletes megvilágítás és az epizód szereplők fokozatos letorapításával hibátlanul ható egysége.

A németalföldi kismestereket jelentős művekkel mutatják be Adriaen van de Velde, Philips Wouwerman, ifj. David Teniers, Cornelis Dusart és Jacob Ochtervelt. A rendkívül vonzó gyűjteményt a német Roos tájképei, Graff és Denner tárgyilagos arcképei egészítik ki. (H. G.)

Cseh István festményei szenvedő életének önállósult darabkái.

A paraszti gyermekkor nélkülözései, a tanulóévek keserves küzdelmei, a harcéri viszontagságok időelőtt megrökkantották alkattilag is gyenge szervezetét, de még így, beteg testtel is erőt és csodálatos derűt sugárizik életérzése, mert hittel telítődik. Ezért nyujtanak őszinte s maradandó élményt a festményei. Utcarészletei varázslatosak. Üres hársorok, néptelenek, csendesek, mintha kihalt volna, vagy szenderegne a lakossága, mégis élet, melegség, szeretet, az emberi közösség párája leng fölöttük, vagy gyermekkori emlékeit meghatva felidéz a parasztudvarában. Itt ezen a területen, ebben a témakörben már teljesértékű a művészete.

Vén Emil legújabb képei általános feltűnést keltettek. Vértel festő. Mérés, kiforrott művész. Forrón átélt és leplezetlen őszinteséggel feltárt átéléseit veti vászonra, rögtönzésszerű közvetlenséggel, mintha a pillanat szédületében a villanásnyi emlékképkázást, a láthatatlan élet mozgását igyekeznék megrögzíteni. Világító színeket rak fel vastagon, hogy úgy hasson egy arc, egy virág, egy kéz, valamely tárgy, vagy mozdulat, mintha belülről kisugárzó fény járná át. Frissesség és tüzeség árad biztoskezü, fölényes technikai biztonságot elárló ecsetvonása nyomán. Képei az első megtekintésre is azonnal figyelmet követelnek. És hogy jó festő, hogy komoly és fontos a mondanivalója, hogy tudatosan megérlelt, gondosan kidolgozott, művészi ihlettséggel megkomponált a festészete, mi sem mutatja meggyőzőbben, mint az a tény, hogy másodszeri, harmadszeri látogatás után se csökken, sőt még fokozódik festményeinek üde meglepetésszerűsége. (Haits Géza)

Kállai Ernő emlékezete. Őt esztendővel előzött, 1954. novemberének utolsó napjaiban halt meg Kállai Ernő művészeti író, esztéta, — az elmúlt évtizedekben a modern képzőművészet legkiemelkedőbb magyar kommentátora.

1890-ben született, a 20-as évek derekán jelent meg első fontosabb munkája, az „Új magyar pikktúra”, amely rövidesen „Neue Malerei in Ungarn” címmel németül is napvilágot látott. 1928—29-ben Kállait a weimari német

közársaságban találjuk, ahol Dessauban a „Bauhaus”-mozgalom folyóiratának egyik szerkesztője.

A 30-as években jelenik meg Czöbel Béláról szóló könyve, az „Ars Hungarica”-sorozatban. Életének egyik főműve a Mednyánszky Lászlóról írott mély intuitív monográfia. „Alig tudnánk olyan valakit említeni, aki a Mednyánszky-problémát ilyen eredményesen tudta volna megoldani” — jellemezte Kállai e szép munkáját Lyka Károly.

„Cézanne és a XX. század konstruktív művészete” c. könyve tárgyalási módjának és koncepciójának újszerűségével s átfogó jellegével tűnik ki. Munkásságát 1941-ben Baumgarten-jutalomban részesítették az alapítvány kurátorai.

Már a felszabadulás után jelent meg terjedelmes Picasso-tanulmánya, amely nemzetközi viszonylatban is kimagasló munka, — Kállai mélyenszántó elemzését adja e proteusi művész alkotásainak. Folyóiratcikkeit, katalóguselőszavait, kiállítási beszámolóit, valamint az absztrakt és szürrealista törekvések mellett hadakozó vitáirait nehéz lenne felsorolni. 1945 után egy ideig az Iparművészeti Főiskolán tanított. Élete utolsó éveit a művészeti élettől visszavonultan töltötte, ekkor főleg fordításokkal foglalkozott. Móríz Zsigmond számos művét ültette át németre, nagy sikerrel birkózva meg e nehéz feladattal.

Akik ismertük Kállai Ernőt, emberi alakjára mindig meghatottan fogunk visszaemlékezni. Vidám, szeretetreméltó lélek volt, — arcvonásai meglepően emlékeztettek Erich von Stroheiméra. Munkáinak felsorolásából talán az tűnhet ki, hogy csak a közelmúlt és a jelen művészete érdekelte. Ez azonban nem volt így. Egy XII. századból való románkori katalán predellakép éppúgy közel állott hozzá, mint Braque valamelyik halas csendélete, a XIV. századbéli „Avignoni Pietà” éppúgy, mint Egry balatoni víziói, Velazqueztól a Breda város kulcsainak átadása éppúgy, mint Le Corbusier egy-egy vakmerő épülete. Igazi humanista volt, aki a fasizmussal szembeni ellenszenvét a legsötétebb években is hangoztatta.

Korán távozott el, hatvannégy esztendő s volt mindössze. Emlékét megőrzik olvasói és barátai, valamint Berda József szép verses nekrológja:

„A szépség titokzatának, a merészebb
lendületnek káprázatos képzeletektől
kigyulladt, nyughatatlan kutatója, szinte
felfedezője voltál te kopaszágodban
is kedves kamasz...

Aludj, aludj
kimerült barátunk mindaddig, míg virágoz
valósággá nem válnak látomásaid itt és
másutt, szerte az egész, emberségre
vagyó világon. Ámen.”

(Dévényi Iván)

ZENEI JEGYZETEK. (Haydn: *A teremtés.*) Nagy várakozás előzte meg Josef Haydn ritkán hallott remekének, *A teremtésnek* előadását. Az egyik legnagyobb német költő, Friedrich Schiller mondta erről a máról, hogy „jellegtelen keverék”. Szerinte Haydn olyan művész, aki noha rendkívül tehetséges, sosem lesz képes nagyot alkotni, mert hiányzik belőle a lelkesedés. Ez utóbbi megállapításával, már amelyik a lelkesedésre vonatkozik, mi nem tudunk vitázni. Egy azonban tény: *A teremtés* hallgatója mindenképpen lelkesedik.

A teremtés ihlete még Haydn angliai útján kezdett kiérlelődni. Ekkoriban már szerte Európában ismerték az oratórium mesterének, Händelnek nevét. Németországban Adam Hiller dirigálta először a Messiást a berlini Domkircheben, majd két esztendővel később Mozart készített belőle átíratokat. Feltehető, hogy Haydn már angliai útja előtt is ismerte a nagy hallei mester néhány művét. A nagy élményt azonban a híres angliai előadások jelentették számára, amelyekben nem is egyszer több mint ezer előadó vett részt. Az egyik ilyen monumentális hangversenyen az öregedő Haydn sirva mondogatta a körülötte állóknak: Händel mestere valamennyiünknek.

A teremtés szöveggönyvét is Angliából vitte magával Haydn Bécsbe és ott érlelődött benne egészen a végső kidolgozásig. A Lindley által írott angol szó-

veget Van Swieten fordította németre és ebben a formában adták elő először 1799-ben. Az oratóriumnak hatalmas sikere volt. A következő évben Budapesten is megszólaltatták és hamarosan szerte a világon ismerték és érdeme szerint értékelték.

A cselekményt a három arkangyal: Gábrriel, Uriel és Rafael megismétlődő recitativói és áriái viszik előbbre. Szavaik nyomán bontakozik ki előttünk a káoszból a rend majd az egész teremtett világ nagyszerű pompája. Egy-egy kiemelkedő pontnál megszólal a händeli-méretű kórusok szava, hogy dicsérje Isten fönségét és erejét. Különösen megrázó az édenkerti idillt és az egész teremtés történetét lezáró, hálaadó ünnepi zárókórus.

Hector Berlioz említi második németországi utazásán, amikor Bécsben részleteket hallott A teremtésből, hogy Händel és Haydn oratóriuma nagyon szépek, amikor hatalmas teremben nagy létszámú kórusok adják elő azokat, ilyenkor azonban tulajdonképpen nem történik egyéb, mint az egyes szólamok felesleges megsokszorozása. A teremtés mostani előadása a zsúfolásig tele Erkel Színházban mást mutatott. Jóllehet a teljes létszámú Budapesti Kórus és Hangversenyzenekar játszott, mégis minden a helyén volt. Ez elsősorban minden valószínűség szerint a pompásan dirigáló Ferencsik János érdeme, meg az ezúttal kitűnő felkészültséget mutató kórusé és zenekaré. S a szólisták közül elsősorban László Margité, aki nagyon finoman és nagy stílushűséggel szólaltatta meg Gábrriel szerepét.

(Mozart Don Juanja az Operaház ünnepi hetén.) „Az opera kitűnő, isteni, talán még a Figarónál is jobb, de nem táplálék az én bécsiem fogai számára.” Így nyilatkozott II. József császár, a Don Juan bécsi bemutatója után 1788-ban. Két esztendővel később az egyik legjelentősebb zenei folyóirat, a Berlinben megjelenő Journal den Moden így ír a Don Juanról: „... ennek az énekes játéknak a zenéje szép, de helyenként nagyon mesterkélt, nehézkes és hangszerelésében túlhalmozott.” Az idő igazságot szolgáltatott Mozart művének, mi azonban a korabeli kritikákat is megértjük. Don Juan legendájában a fénykorát élő spanyol kalandorlélek szabadult fel és a feudális nagyúr alakjával ötvöződött. II. József korának bécsi embere azonban már csupán a feudális légkört ismerhette, a nagyszerű kalandok, világfelfedezések kora legalább is Ausztria számára lejárt. Prágában viszont azért is lehetett olyan elsöprő sikere a Don Juan legelső előadásának 1786-ban, mert a nemzeti érzés fellendülésének kezdeti korát élő csehek jobban megérthették Don Juan alakját, aki keresztülgázolt az erkölcsi normákon s fittyet hányt a pókolbeli hatalmaknak is. Mégpedig az utolsó pillanatig eltökélten és vakmerően, hetyke megátalkodottsággal idézve magára a megsértett erkölcsi világrand bosszúját. Ezért nem tudunk egyetérteni a budapesti opera rendezői felfogásának azzal a megoldásával, hogy Don Juan (akit a remekül éneklő Melis György talán túlkevessé tragikusnak ábrázolt), a szobor távozása után tévetegen botladozik egyik ajtótól a másikig és minduntalan megrettenve visszatántorodik a felvillózó szörnyűséges fényektől. Az alaknak és a szerepnek ez a túlkarakirozása, úgy gondoljuk, nem egészen fedi a mozarti tragikum-elképzelést.

Mert a Don Juan nem vígopera. Mozart életének legtragikusabb korszakában született, amikor a bécsi közönség lassan elfordult tőle, a Figaró házassága a kezdeti sikerek után lekerült a színlapról és helyébe a Cosa rara című vígopera lépett. A Figarót mindenki elfelejtette, városszerte az új opera dal-kamait füttyörészték. Ugyanakkor pedig Prágában szinte minden este Mozart művét énekeltek. Az öntudatosodó prágaiak megszerették és megértették a furfangos Figarót, aki a gróf eszén is túljár és megtalálja boldogságát. Mozart azonban izzig-vérig bécsi volt. Talán neki fáj a legjobban a bécsi művészet akkori — látszólagos — hanyatlása és az izlésettőlodás Itália felé. Magánélete is telve volt nehézségekkel. Anyagi gondok gyötörték, harmadik gyermeke néhány hónapi vergődés után meghalt és hamarosan követte apja is, aki szigorú leveleiben azért mindig jó tanácsokat adott fiának. Ebben az állapotában egy-egy élelkebb színekben bontakozott ki előtte Don Juan alakja. Volt benne valami meseszerű elszakadás a való élettől, a mindennapok apró-cseprő gondjaitól. És egy kicsit csábító is lehetett megeleveníteni a nagyszerű, legendás spanyol tájakat, forróvérű embertípusaival. Hogy ez mennyire sikerült, arra mi

sem jellemzőbb, minthogy a tragikum mélyén mindig van egy kis feloldás, az emberiességnek, a mozarti humánumnak nagyszerű megnyilvánulása. Persze az egyéni tragikumot evvel a művével sem tudta „kiírni” Mozart. Csak évekkel később, a halál árnyékában készült el a megváltó Requiem csodálatos *Lacrimosája*.

(A Belvárosi templom énekkara.) Egymás után három alkalommal hallgattuk meg a Belvárosi főplébánia egyre jobban fejlődő ének- és zenekarát. Két templomi előadásukon nagyon nehéz feladatot oldottak meg Haydn Nelson miséjének és Mozart Koronázási miséjének előadásával. Nekünk inkább az előbbi tetszett, mert érezhetően jobb dízpozícióval és nekikészültséggel szó-laltatták meg. Itt is hiányoltuk ugyan a sokat emlegetett haydni vidámságot, azt az érzést, amellyel egyházzenei alkotásaiban megformálta magának Teremtőtjét. Pintér József karnagy inkább drámaivá formálta a művet, amely azonban így is hitelesnek hatott. Egy-két dolgot mégis szeretnénk itt e szépen fejlődő kórusnak figyelmébe ajánlani.

Nagyon ötletes és helyes megoldás, hogy a vonósok tónusának elmélyítésére az orgonát is alkalmazzák. Vigyázni kell azonban, hogy a túlerős regisztrálás el ne tompítsa a hegedűk fényét. A magasabb hangoknál mintha a hegedűk sem volnának mindig együtt. Ez okozta azután, hogy a Mozart-mise *Benedictus*-ában néhol diszsonáns akkordokat véltünk hallani. Hasonlóképpen itt-ott a kórus sem volt egészen együtt, néha érezhető eltéréseket is felfedeztünk. Igaz viszont, hogy elsősorban a tenorok nagyon tiszta hangszíne — és ez bizony ritkaság manapság — egyensúlyba hozta a nehezebb részeket. Külön szeretnénk kiemelni a nagyszerűen éneklő szólistákat. Nem egyénieskedtek, nem csak énekeltek, inkább legjobb tudásukkal és áhítatukkal járultak hozzá a már meglévő szép összkép betetőzéséhez. Úgy véljük, hogy a kórus hanganyaga és muzikalitása jó alap, amelyre a következőkben is építeni lehet. A jövőendő érdekében érdemes volna néhány új művel bővíteni repertoárjukat. Hasznos lenne időnként elénekelni egy-egy gregorián misét, Mozart teljesen liturgikus *Missa brevis*-ét, meg a modern szerzők némelyik szerzeményét, Kodály és Bárdos miséit és a fiatalabbak egyik-másik művét is. És — úgy gondoljuk, maguk is egyetérteneek velünk — nem ártana egy kicsit gyakorolni az énekes válaszokat sem.

Az összkép nagyon biztató. Reméljük, hamarosan újabb jelentős fejlődésről adhatunk majd számot. Addig is sok sikert kívánunk a jeles énekkarnak és hivatott vezetőjének: Pintér József karnagynak. (Rónay László)

SZEGEDI SZÓTÁR ÉS SZEGED VÁROSA. Az utóbbi néhány év alatt több Szegedről szóló, vagy vele kapcsolatos könyv jelent meg a magyar könyvpiacón. Ezek körül külön figyelmet érdemel Bálint Sándor két könyve: a *Szegedi szótár*, mely 1957-ben, és *Szeged városa*, mely 1959-ben látott napvilágot.

A *Szegedi szótár* szigorú tudományossággal hangzó címe alig árulja el, hogy ez a kétkötetes mű sokkal több, mint tájszótár. A gyanútlan olvasó első látásra nem is sejti, milyen gazdag néprajzi, kultúrtörténeti anyag található benne, s hogy ez a mű a szegedi néprajz, a szegedi népi élet gyűjteményének tekinthető. Nyugodtan állíthatjuk, hogy ez a szakszerűen kezelt nyelvi anyag messze túlmenő összeállítás éppen enciklopédikus jellege miatt európai viszonylatban is kiemelkedő alkotás. Alig néhány hozzá hasonló szándékú munkát találunk külföldön vagy hazánkban. Olyan szótárt pedig talán egyet sem, amely hozzámérhető volna a vallási néprajz, a nép vallási életének tárgyilagos ismertetésében.

Bálint Sándor eredményeinek hitelességét egy ritkán előforduló tény segíti és teszi kimagaslóan értékesé és érdekessé. Mégpedig az, hogy ő nem pusztán a tudós kívülálló, külső szemléletével látja anyagát, hanem mintegy belülről, önvallomásszerűen. Tulajdonképpen saját világáról, élményanyagáról, a részben ma is benne élő valóságról számol be könyvében. „Ez a szótár — írja a bevezetésben — több mint harminc esztendő munka gyümölcse. Gyűjtői helyzetem kétségtelenül kedvező volt. Törzsökös szegedi, alsóvárosi parasztszülők gyermekeinek születtem, tehát a szegedi népnyelvi anyanyelvem. Művem forrása elsősorban alighanem én magam vagyok. Öregek közt nevelkedtem. Gyer-

mekkoromban még olyan jelenségeknek lehettem tanúja, amelyeket az első világháború teljesen elsöpört. Kapcsolataim azóta sem szakadtak meg egy pillanatra sem a szegedi nyelvi hagyományokkal, a tájszólás közösségével." Bálint Sándor ma is hiba nélkül beszél a szegedi tájszólást és a nép közé — változott körülményei ellenére is — ma is hazájár.

A *Szegedi szótár* elsősorban a ma élő szegedi világot ábrázolja, vagy azt, ami a jelen század elején még élő volt, nem hagyja el azonban Szeged irodalmi múltjából vagy történelmi hagyományaiból fennmaradt nyelvi emlékeket sem. Az egész emberi élet szerepel benne a szent dolgoktól a drasztikus kifejezéseikig (tudományos mű és nem gyermekek számára írt kézikönyv!). Egy országész történelme, hétköznapijai, ünnepei, szokásai és küzdelmei vonultak fel benne a tudós nyelvész szakszerű pontosságával rögzítve, de ugyanakkor a köztük élő humanista szeretetével ábrázolva a szegedi nép életét. Ezért nagy haszonnal forgathatják a nyelvtudósokon kívül a szociológia, néprajz, társadalomtudományok művelői, továbbá a lelképásztorok és írók. Ez utóbbiak közül MórícZ Zsigmond éppen a *Szegedi szótár* szerzőjétől szerezte szegedi tájnyelvi ismereteit annak idején, mikor a Rózsa Sándort írta.

Külön élményt jelent számunkra a *Szegedi szótár* vallási néprajzi anyagának tanulmányozása. Mint ismeretes, Bálint Sándor úttörő munkásságot végzett ebben a tekintetben. Az évekkel ezelőtt megjelent *Népünk ünnepei* sajnálatosan szükreszabott keretei nem engedték meg, hogy teljes képet adjon a magyar népelet vallási vonatkozásairól és közkinccsé tegye néprajzi gyűjtésének eredményeit összefoglaló formában. A magyar néprajztudomány azóta is adós ezzel a feladattal. Amikor a *Szegedi szótárt* lapozgatjuk, fájdalommal állapítjuk meg, évről évre mennyit veszítünk, ha ennek a feladatnak megvalósítása tovább húzódik. Nemcsak azért, mert napról-napra fakul a vallási népi hagyományok színe, sorban tűnnek el a szokások, felejtődnek el a szóbeli emlékek, tehát mindig nehezebb lesz egész munkát végezni ezen a téren, hanem azért is, mert ennek hiányában a magyar néprajztudomány teljesen egyoldalúvá válik. Csupán kultúrtörténeti szempontból sem elhanyagolhatók a vallási néprajzi kutatások. Nem lehet ugyanis ezek nélkül hibátlan képet festeni arról a népről, amelynek kultúráját döntő módon befolyásolta vallási élete. Bálint Sándor ezzel a felismeréssel kezdett a vallási néprajz felvázolásához annak idején, mikor a *Népünk ünnepein* dolgozott, s törekvései mindenképpen több figyelmet érdemelték volna, hogy megkezdett munkája ne maradjon, bár kétségtelenül úttörő, de vázlatos befejezetlenségben. A *Szegedi szótár* tárgyilagos néprajzi utalásaival Bálint Sándor sokat törlesztett a magyar néprajznak a vallási vonatkozások felé fennálló tartozásaiból.

A változatos tartalom értékei miatt hajlandók vagyunk a mű parányi, inkább technikai fogyatékoságait elfelejteni. Ezek a kisebb technikai, nem is annyira hibák, mint hiányok abból adódtak — amint Deme László, a munka technikai szerkesztője írja az első kötet elején —, hogy az Akadémiai Kiadó tervén felül vállalta a kiadást és nagyon kevés idő állt a szerző, a lektorok és a kiadói munkatársak rendelkezésére, hogy a kötetek technikai formáját szebbé tegyék. Elismerés illeti az Akadémiai Kiadót, hogy lehetővé tette a mű megjelenését, és ezzel magyanevű kiadványainak számát gyarapította.

Az eddigiek alapján Szegedről alkotott fogalmainkat újabb színekkel gazdagítja Bálint Sándor másik írása: a *Szeged városa*, mely bemutatja a neves alföldi város képzőművészeti szépségeit, főképp építészeti látványosságait és műemlékeit, továbbá városképi fejlődését.

Szeged mai alakjában nem túlrégi város, nincsenek nagy számban ókori vagy középkori emlékei. A mai városkép majdnem teljes egészében az 1879-i nagy árvíz után alakult ki, kétségkívül eléggé sikerült formában, úgyhogy Szeged méltán válhatott az ország egyik legegységesebb hangulatú és legegényőbb levegőjű városává. Természetesen az átalakulás a kor uralkodó jegyeit, az eklekticizmus vonásait hozta magával, s ezáltal Szeged a másfajta jellegű városok közt így lett a XIX. századvégi építőművészetnek szinte példatára és most már műemlékjellegű rezervátuma. Ebbe a századvégi stílusba hangulatosan illeszkedik bele az a néhány, korábbi időkből megmaradt műemlék (Dömötör-torony, Alsóvárosi templom, Vár-rom, stb.), mely egyúttal bizonyosága a

történelemmé vált Szegednek: a valószínűleg római korban alapított településnek, az árpádkori kultúrközpontnak, a IV. Béla idejében városi rangra emelt kereskedelmi és hadászati gócpontnak, a hódoltság-korabeli vallási és nemzeti fellegvárnak, röviden mindannak a kultúrának, civilizációnak és lelkiiségnek, ami Szeged nevének említésekor megdobogtatja az ember szívét.

S Bálint Sándor kitűnően ért ehhez a „szívdobogtatáshoz”. Szülővárosának, a neki oly kedves Szegednek bemutatása iskolapéldája lehetne az olyan könyvnek, amely tudományosságban is megállja a helyét, ugyanakkor népszerűen, emelkedett stílusművészettel kalauzol. (Különösen szép a „Séta a városban” c. fejezet, az egésznek összefoglalása.) A szöveget sok és jól fényképezett kép illusztrálja.

Szeged városának legfőbb érdeme talán mégsem a tudományos hitelesség vagy a népszerűsítés tehetsége, hanem az a perspektíva, amelybe a szerző beállítja ezt az alföldi várost és ezzel kiemeli provinciális jelentőségéből és szépségeit, értékeit az általános emberi szépségek és értékek világába helyezi. Az olvasó szinte átéli a városképpen megkövesedett történelmet, de nem mint egy vidéki helység változásait, hanem mint az európai levegőben és az egyetemes magyar élet hullámaiban fürdő város mozgalmas történelmét. Úgy gondolom, sok olvasó azzal a reménykedő sóhajjal teszi le a könyvet: bárcsak ez a legnagyobbfényesebb városunk az igazi kultúra fellegvárává válna s európai színvonalú összekötő láncszemmé Dél- és Délkelet-Európa felé. Erre a szerepre legalkalmasabb bizonyára Szeged (és Pécs) a magyar városok közül. Milyen nagy-szerű feladat lenne, úgy alakítani kulturáját (egyetemeit, stb.), hogy általa hozzáépülhessenek hazánkhoz egyrészt a déleurópai klasszikus (görög, latin) kultúra, másrészt az olasz, román és délszláv kultúra időtálló értékei. Ezekben az értékekben részesedhetne aztán az egész ország, a Délvidék is, amelyből ma „a szegedi kozmosz szigetként emelkedik az európai világba”. (Csanád Béla)

JEGYZETLAPOK. (*La Bruyère modorában.*) Vannak, akik azért olvasnak, hogy okulást merítsenek abból, amit olvasnak, és vannak, akik azért, hogy botránkozzanak rajta. Ezek közé tartozik Leonidász.

M. cikket ír egy sokat vitatott, kényes, nagy okosságot és nagy tapintatot kívánó kérdéstről. Okos és tapintatos cikket ír. Leonidász elolvassa; átrohan a szomszédba, zászlóként lobogtatja a szerencsétlen lapot és fölháborodva kiáltja:

— Láttad? Szörnyű! Tele van herezissel!

Ezzel azonban nem éri be. Leonidásznak ugyanis szerfőlött kényes a lelkiismerete; addig nem is hagyja nyugodni, míg valami érdemlegeset nem tesz a kárhozatos eretnek ellen. Fölhasználja az első kínálkozó alkalmat, fölkeresi a Felettes Hatóságot és panaszt tesz M. ellen. Felettes Hatóság természetesen szintén ismeri M. cikkét, és nem talált benne kivetni valót. Leonidász azonban nem tágit; kánonokat, rendelkezéseket, szabályokat és parancsokat idéz. Bizonyítandó, hogy M. mégis heretikus. A kánonokat azonban nem pontosan idézi, latin szövegüket sem érti pontosan, és ráadásul M. cikkébe is olyasmit magyaráz bele, ami nincs benne. Felettes Hatóság fölvilágosítja tévedéséről, mire Leonidász eltávozik.

— Ezúttal tévedtem — mondja magában. — De majd legközelebb!

Lelkiismerete tökéletesen nyugodt. Sőt, elégedett: minden tőle telhetőt megtett; nem rajta múlt, hogy nem sikerült ráhúznia M.-re a vizes lepedőt.

Arra még álmában sem gondol, hogy az eltelt idő alatt egy fél vármegyében galád eretnek hírért keltette M.-nek, természetesen alaptalanul. S ha erre nem gondol, hogyan is gondolhatna arra, hogy az M.-nek okozott erkölcsi kárért jóvátétellel tartozik?

(*Hasonló.*) Ezúttal nem M. cikkéről van szó, hanem Z. írásáról. S nem is arról, jó-e vagy nem. Epamejnonidász előtt ez teljességgel lényegtelen kérdés. Bölcsen hallgat is, míg a társaság Z. tanulmányának érdemeit dicséri. Már éppen más témára térnének, amikor megszólal.

— Jó, jó, elismerem, egészen jó írás. Csak az a baj, hogy ez a Z...

— Mi van Z.-vel?

— De hiszen köztudomású!

— Semmit nem tudunk.

— Hát, izé... az erkölcsi élete... hogy az nem a legpéldásabb.
 — Miért?
 — Hát, mondják... Én nem tudom, de nem árt óvatosnak lenni. Nem zö-
 rög a haraszt, ha nem fúj a szél. És anyagiakban is...
 — Hogy-hogy anyagiakban?
 — Beszélük.
 — Mit?
 — Hát hogy... Hiszen tudjátok. Nincsenek gáncstalan lovagok. Én ugyan
 csak hallottam; de nem árt óvatosnak lenni. Ezért mondom, az úgy érde-
 kében...

Es körülnéz, öntudattal, de egyben szerényen is, mint aki jó szolgálatot
 tett, s többet is tudna mondani, de nem mond, mert ő sosem árt felebarátjá-
 nak, ő éppen csak az ügy tisztaságát védi, és ezzel mégcsak nem is hival-
 kodik.

Es az, amit a pesti nyelv *móserolásnak* nevez.

Ami újabb bizonyíték a pesti nyelv gyöngéd és tartózkodó tapintatosságára.
 (*Zsinat és humanizmus.*) A trienti zsinat évfordulója felé tartunk. A Zsinat,
 mely güzsbakötötte az egyházon belül a gondolatot? A Zsinat, mely megadta a
 kegyelemdőfést a reneszánsznak? Régi gyanum, hogy a dolgok azért nem ilyen
 egyszerűek. Lehet, hogy szakértő teológusok és egyháztörténészek kissé vak-
 merőnek tartják, amit mondok; de azt hiszem, ebben is van igazság: éppen
 a trienti zsinat hajtotta végre a humanizmus végleges, mondhatnám hivatalos
 bekebelezését, beleoltását a teológiai gondolkodásba. Bremond abbét idézem:

„A skolasztika elszánt képviselői mellett a humanizmus is ott székelt Tri-
 entben: a keresztény és a klasszikus antikvitás dicsőséges és jótékony hagyó-
 mányaival megrakodott integrális humanizmus. Semmiféle föllirat nem tartó-
 ta vissza a zsinati tanácsstermek küszöbéről számos híres pogánynak az árnyé-
 kát, kiket Erasmus és Pico della Mirandola kegyes metafizikája megkeresztelt.
 Ezekről az árnyaktól tanácsot kellett kérni, ezeket meg kellett hallgatni, ami-
 kor Ádám sebének meghatározásáról volt szó. *Vulneratus in naturalibus*: Szok-
 ratéznak és Platónnak volt e sebről egy s más mondandója, kettős tanúság-
 tétele — egyrészt a bukott ember tehetetlenségéről, másrészt a teremtett ter-
 mészet eredeti nagyszerűségéről. Beszéltek és meg is hallgatták őket. *Humani-
 ores litterae, humanior theologia*. Igen, emberibb, következőképp istenibb.
 Emberibb, kétségkívül, nem ugyan az Evangélium vagy a *Consensus Patrum*
 teológiájánál, de kevésbé könyörtelen és lehangoló, mint Ágoston egyik-másik
 lapja — homályos lapok egyébként, melyeket a szent doktor más lapjaival
 meg lehet pótolni, olyanokkal, melyek kevésbé ridegen értelmezhetők. Akkor
 fogalmazták meg a Zsinatnak a megigazulásra vonatkozó kánonját, akkor uta-
 sították el azt a gyászos vetést, mely száz évvel később az *Augustinusban*
 (Jansenius könyvében) sarjadt ki. Erasmus is ott volt a Zsinaton, Erasmus,
 kinek törekeny csontjai már akkor egy messi templom kriptájában pihentek.
 Irónikus és gyöngéd árnya tapintatosan körüllebegett a teremben, ahol Európa
 pedagógusának még oly sok tanítványa volt. Az ő műve is volt, kétségkívül
 több ponton helyreigazítva, ami e termekben beteljesedett. A megszentelő ke-
 gyelemről szóló kánonok: igen, ezt akarta; ez az, amit nem tudott így megfo-
 galmazni; ez volt a *Philosophia Christiana* logikus és szilárd betetőzése.”
 (*Autour de l'humanisme, d'Erasmus à Pascal*, 1937, 51—52.)

(*Mese kicsinyeknek.*) *Die deutschen Volksbücher, wiedererzählt von Gustav Schwab, Stuttgart, 1919.* Német népkönyvek meséi, minden félreértés elkerülése
 végett: *bearbeitet für die Jugend*, azaz az ifjúság számára átdolgozva. A beve-
 zetőben bizonyos Schimmer professzor a következőket hangoztatja: a németiség
 magára van utalva, jobban mint valaha (1919: az első világháború után va-
 gyunk); élet-halál harcában elsőrendűen fontos, hogy legnemesebb, százados
 nemzeti javait föl ne adja. Nos, ez vezette Gustav Schwabot is: ápolni az if-
 júságban „a német hősiességnek, a sajátos németiségnek a szeretetét — s meg-
 értetni a fiatalokkal napjainak hőseit, akik Roland és Siegfried módján szen-
 vedték el sorsukat, a Siegfried-sorsot, de kürtjük-kardjuk a jövő nemzedékek
 szeplőtlen öröksége.”

Idézek egy mondatot a mintahős Siegfriedről. „*Es akkor belemarkolt az*

óriás sebeibe és széthasította őket, úgy, hogy a szikláról patakokban ömlött a vér." Nem mondom, szép dolog, hogy Siegfried megvív az óriással; mint ahogyan az is szép, ha a mi Erős Jánosunk térdig meg nyakig vagdalja a földbe a maga óriását. De azért talán mégse győzzük le az óriásokat úgy, hogy a sebeik cafatainál fogva tépjük szét a húsukat. Mert nem jó következményei vannak annak, mint a történelem is mutatja, ha a nemzeti hősök kultusza és a nemzeti erények ápolása helyett részletes szadizmussal különféle mészáros-teljesítményeket ecsetelünk a zsenge ifjúság előtt — példaként és hagyományként.

(*Lisieuxi Szent Terézről.*) Van der Meerschnek van egy igen jó könyve róla. Ebben írja: a szent önéletrajzának elején közöltek egy fényképet, melyről a bayeuxi püspök így nyilatkozott: nagy gonddal készített színtézise a Szent Terézről maradt különféle fölvételeknek. „Mily bizzarr ötlet — jegyzi meg Van der Meersch — azon kínlódni, hogy színtézist faragjunk különféle arcképekből, holott egy jó fényképnek sokkal jobban örültünk volna.” Igen, egészen a legújabb időkig igyekeztek valahogyan retusálni, megszépíteni Terézt, szentségéhez „méltóan idealizálni”. Valóban, „féltek ettől a túl hatalmas arctól; attól tartottak, megriasztja a tömeget. Kikerekítették hát a szögleteket, a nagyságot esinásra formálták. De nekünk, mai embereknek olyan szentekre van szükségünk — Van der Meersch idézem —, akik nem azúrral és rózsaszínnel festett viaszból vannak, hanem vérző és verejtékező húsból.”

Miben látja Van der Meersch Teréz „fejlődését”? A következőkben (s talán ebben van Szent Teréz életének és példájának mondhatnám legserkentőbb „valláspedagógiai” jelentősége minden hívő számára — s azt már nem fejtegethetem itt, mennyire „francia” ebben):

Először szent akart lenni s azt hitte, ez energia kérdése. Aztán fölfedezte, hogy nem; *nem az a fontos, hogy folyton haladjon, hanem az, hogy folyton megtegyen minden tőle telhetőt.* Kiirtani magunkból a szentség fő akadályát, az önszeretetet, mely nem egyszer éppen erényességünkben, erénygyakorlatainkban fészkel meg magát. Teréz „egyszerűvé lesz, őszintén meggyőződve semmiségéről, és meglepődve, hogy nem akarnak hinni ebben; bizalmatlanul önmaga iránt, — de mindezt *nem gyanakodva és nem csalódottan.* Mert a csalódottság megint a gőg reakciója: a gőgé, mely győzni akart, s most dühöng önmaga ellen, hogy ez nem sikerült. Teréz most már nem reméli többé, hogy egyszer s mindenkorra legyőzi önmagát, és nem támad többé harag benne, ha megállapítja, hogy rossz volt. Egyszerűen arra törekszik, hogy türelemmel elviselje méltatlanságát. és *gyarlóságából a lehető legjobb teljesítményt csíholja ki.*”

S mi egyebet tehetünk? (r. gy.)

Felelős kiadó: Saád Béla

VIGILIA

Felelős szerkesztő:

SÍK SÁNDOR

1959

XXIV. ÉVFOLYAM

1—12 SZÁM

KIADJA A VIGILIA MUNKAKÖZÖSSÉG

TARTALOM

TANULMÁNYOK:

<i>Belon Gellért:</i>	Az evangéliumi ember	14
	Jézus történelmi visszhangja az I. században	321
<i>Beney Zsuzsa:</i>	Pap Károly Krisztusa	459
<i>Brisits Frigyes:</i>	Anni felices laetitiaequae dies. Sík Sándor pályaképe	65
<i>Bohuniczky Szeft:</i>	Az elfelejtett Centrál kávéház	471
<i>Cserhádi József:</i>	Az ember világgözpontisága a teológia megvilágításában	129
<i>Dévényi Iván:</i>	Csontváry Tivadar	535
<i>Dümmmerth Dezső:</i>	A költő és a démon (Rainer Maria Rilke)	336
<i>Eglis István:</i>	Az atomkor társadalmi távlatai	1
<i>Eröss István:</i>	A konstanzi zsinat	650
<i>Holenda Barnabás:</i>	Tudósok, nézetek, viták a XVIII. században	141
<i>Horváth Richárd:</i>	Ime a látók látnak (A békemozgalom 10 éves évfordulóján)	261
	Egy tanítvány (Benedek Elek centenáriumára) ..	595
<i>Ignác Rózsa:</i>	Pálffy Béla, Hegedűs Nándor Ady-könyvében	151
<i>Kardeván Károly:</i>	Sík Sándor a professzor	87
<i>Kardos Klára:</i>	Értékvilágunk	513
<i>Kecskés Pál:</i>	Skolasztika és természettudomány	588
<i>Kelecsényi Ákos:</i>	Ő is ember volt	449
<i>Lantos Kiss Antal:</i>	Támasz és Talpkő	331
	Thomas Merton új könyve	522
<i>Lukács László:</i>	Behárfalvi Nemes György énekeskönyve	717
<i>Mathia Károly:</i>	Emlékezés Dsida Jenőre	24
<i>Mátrai Béla:</i>	Senki sem sziget	524
<i>Thomas Merton:</i>	Az első szegedi évek (Sík Sándor pályafutása) ..	73
<i>Ortutay Gyula:</i>	Az ismeretlen Rákóczi	276
<i>Pénzes Balduin:</i>	Wardje	267
<i>Radó Polikárp:</i>	A szentségi jegyek	641
<i>Rajz Mihály:</i>	„Az ősz dicsérete”	92
<i>Rónay György:</i>		

Saad Béla:	A termelészövetkezetekről (Történelem, népgazdaság, világnézet)	217
Salacz Gábor:	Pápválasztás a római kérdés jegyében	389
Sándor István:	A költő (Sík Sándor)	76
Somogyi Antal:	Jelkép és egyházművészet	579
Suhard bíboros:	Feljegyzéseiből	385
Surányi Imre—Tóth Aladár:	Gyermekáldás a mai katolikus házasságban	398
Szegárdy-Csengery József:	Mozaikok Szabó Lőrinc arcképéhez	531
Székely László:	Boethius	720
Szennay András:	Útkeresés a katolikus erkölcsstudományban	707
Tarnay Bruno:	Tudomány és csoda	193
Tótfalussy István:	Mitosz és valóság (Kodolányi János a regényíró) ..	202

VERSEK:

Auden Wystan Hugh:	Verseiből (Ford. Lakatos Kálmán)	413
Balássy László:	Pazarlón tékozolva, Esti dal Annának	106
	Keltegető, Hiú érdem	405
	A lélek énekel	725
Benev Zsuzsa:	Ünnepek, Hajnal, Tükrök	216
Bittei Lajos:	Halászdal, Harangláb a ködben, Dal a szénatomról ..	479
Cadou René Guy:	Verseiből (Ford. Gyurkovics Tibor)	742
Claudiel Paul:	Pünkösdi himnusz (Ford. Rónay György)	257
Chesterton:	Lepanto (Ford. Keresztury Dezső)	519
Csanád Béla:	Szeged Dóm-tér, Madarat fess az ágra, Megmondom most, Ne menj el, Minden szem, Egy régi szélmalomra, Apámra gondolok, Sziksós néni, Téli spirituale	406
Dsida Jenő:	Utolsó versék	28
Falu Tamás:	Tanítónő, Csodás sziget, Mint az alma, Kamilla, Magány, Hamar jött, Új szóval	266
Gyurkovics Tibor:	Golgotha	134
Harsányi Lajos:	Szent Balázs, Szent Rókus	13
	Portugál Szent Erzsébet, Szent Cyrill és Metod ..	330
Hegedüs László:	Tavasza a télben, Órangyal-kép	140
	Estefelé	148
	Apró örömek felé	483
	Búcsú előtt	719
Jánossy István:	Szent Ferenc zsoltára	36
Jékely Zoltán:	Zsámbék romjai	23
	Középkori fametszet II.	599
Kárpáty Csilla:	Levél	111
	Hagyaték	233
Komjáthy Győző:	Világok várfokán, Áll a tenger	478
Kunszery Gyula:	Keresztút, Szonettek töviskoszorúja	135
Matolay Adam:	Szüret előtt	357
Mikes Margit:	Közjáték, Ha meghalnál, Búcsúzó	594
Nemes Nagy Ágnes:	A lovak és az angyalok	100
Poe Edgar Allan:	Verseiből (Ford. Bittei Lajos)	585
Péguy Charles:	A gyermek aki elalszik (Ford. Ölbey Irén)	715
Radó György:	Új osztrák költők	224
Rilke Rainer Maria:	Verseiből (Csanád Béla és Szedő Dénes ford.) ..	349
Rónay György:	Naplójegyzet	387
	Temetők	648
Sík Sándor:	A huszonkettedik zsoltár	329
	Halotti beszéd a mennyei királyokhoz, Nyárvégi reggel, Kézrátevés, Esik eső	577
	A kétarcú angyal	705
Stetka Éva:	Part, Várlak, Perc, Hirtelen, Elszántak	469

<i>Szabó Anna:</i>	Március, Szeptember 8, Egyesszám első személy múltidő, Hajózunk	663
<i>Szabó Géza:</i>	Füst, Freskók	599
	Reggeli biztató	662
<i>Szabó Gizella:</i>	Félálomban	835
	Hűség és magány	356
<i>Szedő Dénes:</i>	Bambuszsip (kínai versfordítások)	149
<i>Szomráky Sándor:</i>	Széthullt bolygó, Élnél te már	357
<i>Takáts Gyula:</i>	Az útig elkísért, Egy ég s egy pince	458
<i>Toldalagi Pál:</i>	Fáradt ember, Megkönnyebbülés, Kopaszra nyírt, Amíg az ember él	201
	Azon tünődtem tegnap, Álmodó természet, A leg- jobb álmom, Tegnap és tegnapelőtt	530
<i>Urr Ida:</i>	És jön Jézus	544
<i>Vámosi Pál:</i>	A viharhoz	275
<i>Varga László:</i>	Lennél-e lombom	166
<i>Verhaeren Emile:</i>	A házban hol szívünk (Ford. Szegzárdy-Csengery József)	741

ELBESZÉLÉSEK:

<i>Böll Heinrich:</i>	Lohengrin halála (Ford. Kárpáty Csilla)	600
<i>Farkas Antal:</i>	Próza	227
<i>Fendrik Ferenc:</i>	Pythagorasz tétele	38
<i>Gerlei József:</i>	A lélek	101
	Jancsi és Juliska	480
<i>Ijjas Antal:</i>	Jerikói kaland	545
<i>Larbaud Valery:</i>	Ráchel Frutiger (Ford. Kárpáti Csilla)	409
<i>Magyar Ferenc:</i>	Szárnyasoltár	155
	De övéi be nem fogadták	726
<i>Mándy Iván:</i>	Mozi reggel	353
<i>Mansfield Katherine:</i>	Naplórészletek (Ford. Beney Zsuzsa)	657
<i>Mészöly Miklós:</i>	Jelentés öt egérről	107
<i>Polgar Alfred:</i>	A köpeny	30
<i>Szarka Géza:</i>	Feltámadnak a halott mezők	282
<i>Sarroyan William:</i>	Napihírek (Ford. Doromby Károly)	738
<i>Mihelics Vid:</i>	Eszmék és tények .. 41, 112, 167, 234, 290, 358, 418, 484, 548, 606, 670, 745	

<i>A kis út (Belon Gellért)</i>	44, 118, 173, 240, 295, 364
<i>A kis út (Rajz Mihály)</i>	425, 490, 555, 610, 675, 750

NAPLÓ:

A bíborosi kollégium (366); A bruges-i begináknál (174); A „csodakürt” (635); A „daloló misszionárius” (376); A gallup-intézet kutatásai az istenhitről (189); A japán katolicizmus (381); A legújabb egyházdoktor (557); A lepra (623); A lourdesi barlang (439); A metzi katedrális új üvegablakai (47); A modern hittudomány irányvonalairól (559); A műholdak felbocsátása (55); A német demokratikus köztársaság legmagasabb zenei kitüntetése (627); A négyszázéves index (679); A pápák és a keleti rítusok (428); A 130 éves Hittel (501); A 150 éves terezvárosi plébániatemplom (754); A Szent István Társulat két új kiadványa (57); A Szent István Társulat új kiadványai (572); A Szent Officium tilalma (46); A szentzene törvénykönyve (242); A televízió (437); A turini lepel (254); A vallások szerezéről India politikai életében (309).

Az afrikai missziók életéből (693); Az algiri háború mögött (252); Az I. nemzetközi liturgikus pasztolális kongresszus (120); Az emberiség jövőjéről (186); Az 1958-as genfi atomenergia konferencia (314); Az olvasó naplója (48, 124, 177, 245, 301, 370, 429, 497, 562, 616, 682, 756); Az új egyházi zenéről (122); Az UNESCO és a nemzetközi megértés (443).

N A P L Ó :

Babits—Juhász—Kosztolányi levelezése (624); Bárdos Lajos 60 éves (696); Bernard Shaw a zenéről (570); Beszélő házak (378); Boldog XI. Ince pápa emlékezete (612); Bruggei emlékek (427).

Cantus Cantorum (255).

Eckhart Ferenc (317); Egyetemes Zsinat (492); Emlékezés Weinhofer Józsefre (509); Esztétikai nevelés, vallási élmény (441).

Ferenczy Béni kiállítása (565); Freskók Kolozsvárott (182).

Harsányi Lajos (678); Haydn „Teremtés”-ének magyar vonatkozásai (315); Husvét Lourdesban (244).

Ilyennek láttam őket (62); Indonézia (182); Irisz koszorújától a Jónás könyvéig (187).

Jegyzetlapok (445, 510, 573, 637, 703, 766).

Képzőművészet (53, 251, 306, 374, 435, 500, 621, 690, 760); Kossuth Lajos ismeretlen levele (58); Kosztolányi összes novellái I—III (631); „Könyvek könyve” (442); Kötelességteljesítésre való nevelés (699).

La Rochefoucauld emlékiratai (507); Lambeth konferencia 1958-ban (614).

Maximilian Kolbe (752); Miatyánkos magyarok (700).

Néger katolikusok Amerikában (180); Néhány új szentszéki rendelkezés (297); Néri Szent Fülöp és a 400 éves oratórium (190); Nincs célja az életnek! (375).

Ósi falfestményekre bukkantak a Szaharában (175).

Rippl-Rónai és Beck Fülöp emlékezései (634); Ronchamp (60).

Sajnovics János (299); Supervielle regénye: A gyermekrabló (506).

Százéves a pápai himnusz (496); Szegedi szótár és Szeged városa (764); Szent Imre fogadalmának színhelye (380); Szeszélyes szüret — Kálnoky László műfordításai (312); Színházi őrző (49, 126, 179, 249, 305, 372, 433, 499, 618, 686; 758); Szülők és pedagógusok (54).

Turistanapló a breviáriumban (502).

Új nézetek a keleti szakadás történetéhez (629).

Vakok énekelnek (368); Vietnam kulturája (587).

Zenei jegyzetek (619, 691, 762).

Öltözhetek-e szépen? Debrecen. — Miért ne? Nagy tévedés azt hinni, hogy az egyház azt akarja: az ő leányai csúnyák, visszataszítók legyenek. A ruha, az ékszer és a díszítő szer önmagában nem bűnös, mert a holt anyag nem lehet bűnös. Bűnös lehet a megszerzése és felhasználási módja. Ha a két-tőben nem vétünk, nyugodtan vehetünk magunkra selymet, bársonyt, brokátot, bíbort, csipkét, gyémánt, smaragd vagy zafir fülönlüggőket, gyűrűket és karperecet. Először arra kell vigyáznunk, hogy megszerzésük legyen tisztességes. Ne adja érte cserébe a nő tisztaságát, függetlenségét, erkölcsi, szellemi szabadságát. Ne kényszerítse a férfit se, hogy szelhámmossággal, csalással, sikkasztással, lopással vagy bármilyen más bűnnel szerezze meg számára azokat. Aki bűnös úton szerzi meg a szép ruhát és az ékszert, maga és mások romlását hordja magán, amely ideig-óráig tartó álragyogás után mindig bekövetkezik. Vigyáznunk kell arra is, hogy hogyan használjuk fel szép ruháinkat. Szigorúan különbséget kell tennünk a szép ruha és a kihívó ruha között. Az előbbi finom, tapintatos, úgy tudja kiemelni az asszonyi szépséget, hogy a nézőben nem kelt okvetlenül megboltráncozást, nem csábítja bűnre az erkölcsileg éretlen fiatal férfit, nem készletli utánzásra a meggondolatlan fiatal leányt. Figyelje meg: minél okosabb és műveltebb egy nő, annál finomabban, egyszerűbb eleganciával öltözik, annál diszkrétebben kendőzi magát. A ríkító öltözés nem csupán erkölcsi vonatkozásban rossz bizonyítvány, hanem az illető hölgyek intelligenciájára vonatkozóan is. Persze, elismerjük, hogy van izléstelenség, irigység is, amely az erkölcsösség nevében támad, kárpál nemcsak kihívó, de minden csinosabb öltözéket. Ezzel nem kell törődni. A keresztyény álláspont a női öltözködés kérdésében teljesen megfelel az értelmes és józan emberi gondolkodásnak.

Dohányzó serdülők. — „Serdülő fiamat és ugyancsak serdülő leányomat az utóbbi időben egyre többször kapom rajta, hogy dézsmálják cigarettáimat. Mit tegyek velük? Engedjem-e, vagy tiltsam, hogy dohányozzanak?” — Nehéz ebben a kérdésben egyszerű igennel vagy nemmel felelni. Szerintünk a dohányzás ártalmas még a felnőtt számára is, a serdülőnek meg méginkább méreg. Ugyanakkor tapasztalatból tudjuk azt is, hogy a szívás tiltásával az apák az ellenkezőjét szokták elérni, mint amit akarnak: a tiltott élvezet fokozottabban csábítja a serdülőt. Az ígért pofonok elől zugba menekül és kétszer annyi nikotinnal mérgezi magát, mintha az apai szemek előtt gyújtana rá s végül olyan szenvedélyes dohányossá válik, hogy túltesz atyján. — Mit tehetünk tehát? ... Tapasztalatból tudjuk azt is, hogy igen nagy hatást szokott tenni a serdülőre, ha látja, hogy apja is lemond a dohányzásról, vagy legalább igyekszik azt korlátozni a maga életében is. Kísérelje meg ön is. Gyermekei számára, ha látják, hogy ön is lemond, kisebb kísértést jelent az előtük hagyott méreg.

Caritas urget me. — Sajnos, nem egyedülálló eset, hogy az anyának nem tetszik a leány, akit fia feleségül vesz. Az is gyakori, hogy egy leány körül pletykálnak. Arra a kérdésre vonatkozóan, meddig mehet el az anya ilyenkor a házasság ellenzésében, mi távolról csupán annyit mondhatunk: az esetenként változik. Ha a leány valóban olyan, aki mellett a fia nem találja meg a boldogságát, természetesen, hogy ellenzi. Ha viszont a pletyka alaptalan, vagy ha van is benne valami igaz, de a leány egyénisége egyébként olyan, hogy a fiatalok boldogok lesznek egymás mellett, jobb ha nem áll útjukba s hagyja, hogy egybekeljenek. Az egyház is óv a botlástól bennünket, de ha elbotlottunk, anyai szeretettel mérlegeli az enyhítő körülményeket és az elesett embert nem akarja a sárba nyomni, hanem igyekszik felemelni, a jó ösvényre segíteni. Jól teszi tehát az anya, ha újra meg újra fölülvizsgálja a véleményét és igyekszik a legtárgyilagosabb, sőt legszeretetteljesebb álláspontra helyezkedni mind fiával, mind menyével szemben. Ha a házasság az ő ellenzésére ugyan, de mégis

létrejött, ez a szeretetteljes tárgyilagosság egyenesen kötelessége. Egy család keletkezett ugyanis itt: az ő családjának folytatása. Nem lehet kiszakítani annak egyes tagjait és mintegy kitaszítani a közösségből. Különösen nem szabad ilyet tennie annak, aki vallásosnak tartja magát. Nem teheti a család egységének, eszményének, intézményének védelme szempontjából, de nem teheti az általános keresztény viselkedési szabályok szempontjából sem. Az anyósnak nem kötelessége rögtön keblére ölelni az akarata ellenére a családba került új asszonyt. De a gyűlölet, a harag: méltatlan magatartás keresztény édesanya számára. A szeretetteljes szánalom a helyes álláspont még akkor is, ha a fiatalasszonyról kiderülne, hogy valóban erkölcsileg esendő, gyenge teremtés. Mert a haraggal, gyűlölettel még inkább eltaszítja a tízparancsolattól, a szeretetteljes szánalommal pedig felemelheti és rásegítheti az erkölcsi megszárdulás útjára. Mondottuk, gyakori eset, hogy a pletyka alaptalan. A fiatal lányok becsületén szívesen rágódik az aljasság. Jól tenné ön, ha megkísérelné nyilvánvalóvá tenni az anya előtt, hogy a menyére szórt rágalmak alaptalanok. Akkor talán nem zárkoznék el oly mereven az elől, hogy kibéküljön a fiatalokkal. — Bár a mi tapasztalataink azt mutatják, hogy az ilyen esetekben a be nem vallott anyai féltékenység működik, amire az észérvek kevésbé szoktak hatni. Nagy tisztelettel olvastuk töprengő, igazán keresztapai levelét. Bárcsak minden esetben ilyen komolyan vennék a hívők keresztszülei kötelességeiket! Tegyen meg továbbra is mindent, hogy keresztfia és annak édesanyja között helyreálljon a béke. De arra figyelmeztesse őket, hogy ha kibékülnek, ne költözzenek össze. Szeressék csak távolról egymást.

L. L. Eger. Azt kérdezi, miért „értékelik le” a nagy mesemondó Jókait az emberek, holott ugyanakkor a francia Verneért rajonganak, talán azért, mert francia? — teszi hozzá. Nos, ami Jókai alábecsülését illeti: éppen ellenkezőleg, a közelmúltban inkább talán túlbecsülték, s ez után a szertelen túlbecsülés után a tudományban, úgy látszik, most alakul ki a pontos kép: Jókai nagy író, de regényvilágában sok az illuzionizmus; a reális tükörképét olyan arányokra növesztve vetítette föl, ezt viszont oly szuggesztíven tudta a gyanútlan olvasóval elfogadtatni, hogy a való problémákat megoldottnak tüntette föl, elkendőzte. És kétségtelen, hogy európai kortársaihoz, sőt elődeihez mérve is (Balzac, Tolsztoj, Flaubert, Dosztojevski, Goncsarov) naiv — írói módszereiben is, bár ezek a módszerek a maguk romantikus nemében egyáltalán nem lebecsülendők. Verne nem olyan „írói” becsvággyal írt, mint Jókai; őt nem lehet mint írot Jókaival egybevetni — teljességgel más és más mind a kettő. Viszont Verne „fantasztikuma” éppen napjainkban válik valósággá — s épp ezért hangoztatják egyes kritikusok, hogy Verne Gyulát „revizió alá kell venni”, „újra kell értékelni” — mert a jelek azt sejtetik, hogy ebben a különös íróban a fantasztikum sokszor nem is fantasztikum, hanem már-már lángelkű előre-sejtés. — Végül ami a külföldi íróknak a magyaroknál eleve nagyobb tartását illeti: ez egyszerűen ostoba sznobizmus, és remélhetőleg mindinkább csak „kényeskedő” kivétel.